

Radu Tudoran

ORAȘUL CU FETE SĂRACE

RADU TUDORAN

ORAȘUL CU FETE SĂRACE

NUVELE

Ediția a treia revăzută

1940

NOTĂ LA EDIȚIA 1944

Interesul cititorului pentru această carte a crescut aproape de momentul epuizării ei, odată cu apariția romanelor „Un port la Răsărit” și „Anotimpuri”, așa încât reeditarea s-a impus, dar peste intențiile autorului. Retipărind-o, după destule ezitări, autorul se simte dator să observe că fără să-l reprezinte, „Orașul cu fete sărace” totuși îl sugerează fapt care pentru conștiința lui apare ca o justificare a prezentei ediții.

Cu toate că el acordă cărții sale de debut un interes mai mult istoric dacă termenul nu e pretențios asupra structurii ei inițiale s-a revenit. Dintr-o producție ulterioară, mai mult ocazională, s-au extras câteva scrieri, care s-au adăugat aici. Altele, destul de numeroase, au rămas afară, prin ziare și reviste, pe jumătate uitate chiar de autor. Preocupat de lucrul lui viitor, care speră să fie amplu, autorul și-a luat îngăduința să neglijeze o parte din lucrul trecut, socotit de el ca fără semnificație și lipsit în orice caz de interes imediat.

Această observație nu urmărește să arunce însă o lumină ambițioasă asupra materialului prezentat aici. De alminteri autorul n-a ținut să se impună prin nuvelă, gen pe care îl stimează, dar către care nu se simte chemat. În măsura în care crede în talent, autorul crede în necesitatea exercițiului și el, ani numeroși înainte de a tipări un rând, s-a exersat pe roman. N-a avut puterea sau n-a crezut necesar să se exerseze în preajma maturității, pe un gen nou, atâta vreme cât primul îl satisfăcea pe deplin.

Nuvele a scris dintr-o necesitate tehnică, exterioară, la început pentru a-și găsi loc în publicistică, mai târziu pentru că a fost solicitat. Faptul nu înseamnă că le-a tratat cu mai puțin interes și cu mai puțină sinceritate decât alte scrieri.

Nuvelele de față, impropriu numite astfel, nu sunt decât răsfrângeri ale preocupării sale dominante. „Întâmplare din alt sezon”, care se publică aici numai fiindcă a figurat în prima ediție, este un fragment buf, întâmplare episodică a unui personaj cu totul secundar, dintr-un roman abandonat; câteva mici operațiuni de rigoare fac fragmentul să apară unitar. Povestirea romantică „Foehn”, a cărei ambianță cam convențională și dulceagă e salvată probabil de un suflu ozonat, a fost la origine un mic roman, al patrulea sau al cincilea în ucenicia autorului; înainte de a fi și acesta abandonat, s-a scos materialul prezentat aici, prin eliminări de

personaje, de episoade și prin simplificarea stilului. „Bombardamentul" căruia i s-au făcut întregirile de rigoare pentru a apărea autonom, este tot un fragment de roman, un roman conceput pe planuri prea ample pentru vârsta și experiența de atunci a autorului, din această pricină de asemenea abandonat.

„Aerodromul de la Șura-Mică" și „Confesiune" sânt scurte prefigurări ale atmosferei de aerodrom și ale psihologiei zborului, pe care autorul le avea în vedere și care s-au fixat în „Anotimpuri", ultimul său roman.

„Orașul cu fete sărace", „Mamocica", „Șase monede albe", ca și nuvela nou introdusă „Ospăț cu oameni buni", scrisă înaintea romanului, prefigurează după cum s-a spus, atmosfera din „Un port la răsărit".

Pentru cine ar căuta semnificația mai precisă a tuturor acestor fugare mărturisiri, s-a însemnat data redactării fiecărei nuvele, ceea ce îngăduie stabilirea cronologiei lor. A doua cifră, acolo unde este cazul, arată timpul când s-a dat forma de față unui material mai vechi.

Mai trebuie spus, în sfârșit, că împotriva concepțiilor sale exprimate de câteva ori în trecut, dând la tipar un volum mai vechi, autorul n-a putut rezista ispitei de a face unele îndreptări de stil. Lucrul i-a dat prilejul să constate că dacă ideile se cristalizează îndeobște în momentul elaborării lor, forma prin care ele sânt exprimate nu se cristalizează tot atunci. Fraza se înfățișează ca un material viu, mereu în mișcare, care solicită necontenit intervenția spiritului activ. Forma e întotdeauna perfectibilă. Iată exprimată astfel nu numai o justificare pentru îndreptările de care s-a vorbit, ci și o scuză pentru cele care au mai rămas de făcut.

NOTĂ LA EDIȚIA 1991

Nu am avut intenția să fac din această carte, la prima ei apariție, în 1940, un program sau un manifest privitor la aspirațiile mele literare; nici măcar nu m-am gândit, nu aveam o atât de mare ambiție, mă mulțumeam să arăt cititorilor, cu îndoieli și plin de timiditate, ce pot eu scrie. Cartea mă reprezenta, prin ce scrisesem până atunci, și prin ceea ce aveam să scriu mai departe. O caracteriza o inspirație foarte diversă „din cele patru puncte cardinale" cum a fost socotită, apreciere care chiar dacă o fi fost critică, am socotit-o nu doar dreaptă ci chiar măgulitoare, căci dovedea multitudinea câmpurilor mele de observație. Este ce-am vrut de când am simțit nevoia să scriu și am început exercițiile, să ies dintre cei patru pereți ai odăii mele și să dau roată lumii existente la vremea aceea.

De la a doua mea carte m-am gândit că înainte de toate nu trebuia să semene cu prima; cel mai simplu era să schimb mediul, ceea ce am făcut mereu de atunci înainte, m-am inspirat cu bună știință, din toate punctele cardinale; din această idee am făcut nu numai o modalitate literară ci totdeodată și un mod de viață. Cărțile mele, chiar dacă nu sânt autobiografice, au fost trăite, și în aceste trăiri am căutat cât mai multe decoruri. Altceva nu mai este nevoie să destăinui.

Cum am privit cartea la patru ani de la apariție, când s-a retipărit prima dată, se vede în nota ediției din 1944. Iar astăzi, la cincizeci de ani după prima apariție îmi dau seama ce mult am avut de învățat în acest interval, pe lângă ceea ce învățasem înainte. M-am abținut să schimb structura cărții, căci ar fi însemnat să mă falsific, și decât așa, mai bine n-aș fi republicat-o. Meditând în fața unor pagini pe care aș fi vrut si le elimin, fiind de un romantism prea juvenil, m-am întrebat de ce-ar trebui să ascund că odată am avut douăzeci de am? Am simțit duioșie pentru vârsta mea de atunci și m-am gândit că nu trebuie să o neg, chiar în ceea ce nu-mi mai plăcea astăzi, după cum nu trebuie să neg prima mea carte; căci ea anunța tot ce-am scris după aceea, douăzeci și trei de volume, destule ca să alcătuiască o operă, al cărui orizont a urmărit să acopere trei sute șaizeci de grade, toate punctele cardinale.

Radu Tudoran

SCRIERILE LUI RADU TUDORAN
prezentate de el însuși

Radu Tudoran, pe numele anterior Nicolae Bogza, s-a născut în anul 1910, luna martie, ziua 8, în satul Blejoi, județul Prahova, însă din amândoi părinții moldoveni, ceea ce are o anumită semnificație. Din cinci copii nu s-a născut nici unul în același loc; faptul nu poate să rămână nici el fără semnificație, dovedind starea socială nesigură și o nevoie de căutare continuă a celor care i-au adus pe lume, răsfrântă și în caracterul urmașilor, firi deosebite una de alta, cu o singură trăsătură comună, înclinarea spre explorarea lăuntrică și exterioară.

De mic, înainte de a avea conștiința eului, Radu Tudoran, ultimul născut din familie, a simțit nevoia să-și pună în scris gândurile, și a mers atât de departe spre această chemare încât a abordat încă de la opt ani și jumătate subiecte doar intuite, fatal nesigure, și neduse până departe. Până la douăzeci și opt de ani a scris mii de pagini, fără să se gândească, decât poate vag, că ar putea să publice ceva din ele. Toate aceste tentative, de roman cu mare întindere, erau abandonate pe parcurs, când autorul lor, copil, apoi adolescent, își dădea scama de imposibilitatea reușitei, și urma o vreme de meditație, în căutarea altor subiecte și a altor modalități de exprimare.

Deși la baza acestor încercări era și o fărâmă de experiență personală, desigur naivă, el s-a îndepărtat instinctiv de realitate, care la trăirea lui de atunci era insuficientă pentru a crea o lume, oricât de restrânsă - și, folosind imaginația din ce în ce mai îmbogățită, s-a consacrat ficțiunii, înainte de a fi auzit, de la oameni cu autoritate, că ficțiunea era singura modalitate de a ajunge la o creație artistică.

Culegerea de nuvele și povestiri cuprinsă în prezentul volum, *Orașul cu fete sărace*, apărut în 1940, exact în ziua când armata germană intra în Belgia, punând capăt acelui ridicol „la drole de guerre”, este, în cea mai mare parte a ei, fructul exercițiilor preliminare, extrase din încercările de roman, rezumate și rotunjite spre a părea de sine stătătoare, cum autorul a spus și în alte rânduri. Cele mai multe prefigurează, cu intenție sau fără, cărțile lui de mai târziu, pe care le avea, secret sau subconștient, în intenție.

Un port la răsărit, a doua carte și primul său roman, definitivat după două versiuni anterioare, abandonate, s-a dat la tipar cu multă îndoială și timiditate din partea autorului, căci el nu era nici acum sigur de reușită. Spre surpriza sa, precedată de surpriza comentatorilor de literatură, în primul rând a lui Perpessicius, cartea a fost recunoscută drept o consacrare și a devenit imediat un *bestseler*, tipărindu-se în șase ediții, din 1942 până în ’44, când a fost interzisă și scoasă din bibliotecile publice: fiindcă acțiunea se petrecea în Basarabia, desprinsă încă o dată de patrie, și spiritului slav i se opunea cel latin, în mod ireconciliabil. Dar locul acțiunii și climatul social reprezentau numai fundalul unei povești de iubire, în care societatea era prea puțin determinată, ci doar aducea o culoare inedită în literatura noastră.

Este adevărat că autorul nu și-a ascuns dragostea pentru acea țara mirifică și nu îndeajuns cunoscută, însă, în ce privește lumea din carte, el n-a înfățișat-o decât sumar pe cea opulentă, simpatia fiindu-i atrasă spre cea săracă și necăjită, chiar dacă era, în mod fatal, viciată. Nostalgia lui pentru Basarabia și pentru adevărații ei oameni a rămas neatinsă și a fost un nesecat motiv de amărăciune.

Anotimpuri, apărută în 1943, al doilea roman și a treia carte, mutată într-un mediu cu totul diferit, este dominată de aspirația zborului. O poveste de iubire întâlnită și aici, dar diferită cu totul de prima, reprezintă înclinarea autorului pentru acest subiect, pe care el îl socotește esențial în viața oamenilor, și l-a reluat într-un fel sau altul dar fără fățărnicie, în mai toate scrierile sale. Fundalul cărții este câmpul de zbor din perioada încă hazardată a aviației, aflată abia la sfârșitul celui de-al doilea deceniu. Totodată se redă ceva din viața Bucureștilor, când orașul suferea transformări importante, în arhitectură și în modul de viață al oamenilor, subiect prea puțin abordat în literatura vremii.

Alături de toate acestea, autorul s-a străduit, cu mijloacele sale, să prezinte nu doar aventura, ci și ceva din filosofia zborului, aspirația și renunțarea omului de a se sustrage gravitației terestre, după legenda lui Icar, de-a pururi vie în conștiința noastră. El pornește de la o experiența personală, căci a cunoscut și aspirația și renunțarea cu sentimentul înfrângerii.

Flăcările (intitulată inițial *Flăcări* și apărută în 1945), reconstituie, transformând-o ca de obicei în ficțiune, o lume reală și halucinantă, aceea a schelelor de petrol „negre de păcură” și apoi „înroșite de flacără”. Cartea este rezultatul unei cunoașteri directe, căci autorul și-a petrecut adolescența, vârsta receptivității și afectelor maxime, între sondele care îmbogățeau oamenii schimbându-i structural și ducându-i uneori până la nebunie. El a văzut și erupțiile, care înnegreau cerul, și incendiile care înroșeau peisajul; are în nări până astăzi mirosul oamenilor cuprinși de flăcări apocaliptice, necuprinse în nici un infern descris până astăzi.

Prima lui încercare de a înfățișa acest peisaj și această lume care i-a zgâlțâit rău ființa, datează de pe la optsprezece - nouăsprezece ani. Reluată în mai multe rânduri, cartea a fost dusă la capăt abia la sfârșitul războiului, în prima fază a maturității celui care scrisese îndelung la ea, cu emoție și cu spaimă.

Fiul risipitor, (inițial *Întoarcerea fiului risipitor*, titlu oarecum impropriu) al patrulea roman, apărut în 1947, este dominat de spectrul războiului, care marchează viața a doi oameni, marcați și în alte feluri, un bărbat rătăcit în propria-i filosofie deprimantă, și o prea tânără femeie, încă incapabilă de altceva decât de pasiune, amândoi dezrădăcinați dar legați unul de altul printr-o dragoste distrugătoare.

Odată cu această carte, când autorul împlinea treizeci și șapte de ani și se socotea ajuns la deplină maturitate, el se gândea că încheiase o etapă în scrisul său, și căuta chinuit cum să fie etapa viitoare, spre a se deosebi fundamental de prima.

N-a fost nevoie de prea multă gândire, fiindcă odată cu anul următor, editura unde-și publicase până atunci cărțile fiind naționalizată, el nu și-a mai putut continua scrisul.

Generațiile tinere cărora li se adresează aceste mărturisiri, nu știau cu ce brutalitate conducătorii de atunci ai culturii noastre, vroiau să introducă tiranicul *nou* în literatură, ca în toate artele, ca în întreaga noastră viață, chiar și în gândirea intimă a oamenilor. Autorul n-a fost împiedicat formal să scrie, ba dimpotrivă, l-au *prelucrat* constant să adere la noua doctrină și

să o ilustreze în literatură. El s-a sustras cu felurite subterfugii, spunând în primul rând că, datorită educației și instrucțiunii sale burgheze, nu înțelege ușor noua ideologie, și mai ales nu știe cum să o pună într-o carte.

În acea perioadă, după mai multe predici ale lui Nicolae Moraru (el pronunța Nicălae) și ale lui Mihai Novicov, unul din tartorii literaturii, acesta l-a exclus pe autor din Uniunea Scriitorilor, în mod abuziv, împotriva Statutului aprobat și de el, printre alții. În acea epocă Uniunea scriitorilor, conferea membrilor ei dreptul de a fi socotiți „în câmpul muncii", drept fără de care un exclus devenea ca un paria, aruncat la marginea societății.

A anulat hotărârea, Mihai Beniuc, mai mare în grad la Uniune. El era un poet autentic, dar detestat de unii, poate cu bună dreptate, ca profitor politic, nu doar în societate, ci și în literatură. Autorul se simte dator să reproducă vorbele lui, aducându-i astfel un sincer omagiu post-mortem: „Noi (*noi!*) am fi bucuroși să scrii pentru cauza *noastră*. Dar dacă nu poți sau dacă *nu vrei*, nu te silim. Fii liniștit, faci parte din Uniunea Scriitorilor prin ceea ce ai scris până astăzi".

După o tăcere de șapte ani autorul a ieșit din umbră cu o carte care, deși eluda comandamente politice („Comanda socială", cum i-a spus atunci domnul Ovid S. Crohmălniceanu), n-a fost interzisă, deoarece punea în valoare calități umane universal admise, și avea însușiri educative pentru tineretul aflat în derivă. Au citit-o și tinerii, și bătrânii, ba chiar și copiii.

Autorul nu a dorit niciodată să scrie o carte de aventuri cum s-a numit aceasta, intitulată *Toate pânzele sus!*, după o comandă marinărească din vremea corăbiilor pe care le propulsa numai vântul. Dar el avea o anumită pregătire pentru o asemenea întreprindere, fiindcă făcuse cu multă pasiune experiența navigației cu vele și mai târziu își construise chiar o corabie, cu scopul de a călători în jurul lumii. Cum călătoria nu a putut s-o facă, ci doar a visat-o, autorul a convenit să pună visul în carte. Fiind animat de aspirații personale, el i-a dăruit scrierii întreaga experiență, fantezia, imaginația și puterea de muncă, toate acestea fiind disponibile după atâția ani de tăcere. Dar n-o socotește nici pe departe o carte de aventuri, în care oamenii sânt abia schițați, manechine convenționale, ci o *trăire* deplină, cu caractere

umane adâncite atât cât trebuie ca să fie vii și credibile. E un *roman*, pur și simplu!

Din păcate i s-a pus o etichetă de rutină, care face pe un critic, valoros profesor de literatură să spună, după ce recunoaște elogios alte merite ale autorului: „Radu Tudoran mai suferă și astăzi consecințele unei cărți nepotrivite cu mijloacele sale”. (Citat aproximativ din memorie, fără însă a deforma ideea.) Tot ce poate răspunde autorul acestei păreri, odată pentru totdeauna, este că, dimpotrivă, el a pus în cartea incriminată toate mijloacele sale, și ceva pe deasupra, dat fiind că avea de dat un examen hotărâtor, în cariera sa literară. Multă lume, citind cartea, a avut de câștigat, și poate ar avea ceva de câștigat și criticii, dacă ar citi-o, fără să țină seama de eticheta nepotrivită și rău judecată. Autorul nu vrea să-i ademenească, nu duce lipsă de cititori, Slavă Domnului! - dar criticii s-ar putea să descopere o literatură nebănuită. (Într-un timp, când toți se fereau să întrebuințeze alte superlative, se spunea despre Radu Tudoran că este autorul cu cei mai mulți cititori, ceea ce putea să pară o denigrare.)

Toate pânzele sus! s-a tipărit în tiraje incredibile, nu departe de a atinge un milion de exemplare, enorm pentru o țară ca a noastră. N-a fost câtuși de puțin un sprijin al instituțiilor culturale, acestea doar s-au resemnat să-l tolereze pe autor, dat fiind numărul de cititori al acestuia, ceea ce le dădea de gândit și făcea din el o forță de luat în seamă. Totuși, o frână a fost pusă; oricât de mare era cererea, cartea s-a tipărit în ediții mult distanțate una de alta, la ani de zile după epuizarea lor succesivă. (Ultima ediție, de pildă, a apărut în 1980, iar astăzi sântem în 1991.) Paguba nu-i atât a autorului, el fiind mereu preocupat de cărțile viitoare, cât a generațiilor noi de cititori, care ar dori s-o găsească în librărie. Și nu se poate trece cu vederea că în țări mai avansate decât a noastră se cheltuiesc mulți bani pentru propagarea literaturii, pe când la noi se pierdeau bani pentru a o împiedica să se propage.

Doi ani mai târziu, în 1956, autorul a scris o carte, așa zisă pentru cei mici, *Ultima poveste*, care mai degrabă se adresa părinților, ca să-și poată înțelege mai bine copiii și să le descopere psihologia, uneori nebănuită și surprinzătoare. (Să nu spună nimeni că *Micul prinț* a lui Exupéry, ca să dau un exemplu, e pe înțelesul copiilor în ceea ce cuprinde ea dincolo de simpla

narațiune. În schimb, părinții lor pot învăța multe despre sensibilitatea celor aduși de ei pe lume, și în unele privințe lăsați în părăsire.)

În 1961, după o pauză forțată, destul de lungă, a apărut *Dunărea revărsată*, a cărei acțiune se petrece într-un șantier naval, cunoscut foarte bine de autor, acolo petrecându-și mult timp la construcția corăbiei sale, nevoit ca, după ce era aproape gata, s-o abandoneze. Cititorul este sfătuit să descopere ironia mascată sub care se înfățișează prefacerile din anii 1945-’48, când șantierul lucra din plin șlepuri pentru Uniunea Sovietică, în contul despăgubirilor de război, niciodată decontate; dar despre aceasta nu se pomenește în carte.

O lume întreagă, din 1964, și ea o carte pentru copii, folositoare părinților, desfășoară, prin închipuirea unui adolescent, bolnav în spital, în clipele de halucinație, toată istoria omenirii, din epoca de piatră până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, de la faraoni până la zborul în cosmos, de la exilul lui Napoleon până la moartea lui Hitler.

În 1966 apare o carte de răscruce în bio-bibliografia autorului, *Al optzeci și doilea*, trăirea unei expediții nautice în Oceanul Atlantic, întreprinsă de el din toamna anului 1964 până în primăvara lui ’65, pe un vas de pescuit, navigând din nordul Cercului Polar până la sud de tropicul Racului. Se folosește des aici cuvântul *trăire*; nu întâmplător, și nu fiindcă ar fi o obsesie; prin acest cuvânt autorul își declară participarea la fapte, într-un fel epic, nu doar autobiografic, ei devenind un personaj în carte, alături de celelalte. De altfel, același cuvânt îl întrebuințează în definirea romanului ca gen epic, celelalte definiții, scolastice, nesatisfăcându-l. Daca vreodată în viitor cineva are să fie interesat de viața autorului, va găsi în *Al optzeci și doilea* multe date privitoare la psihologia lui, ca om și ca scriitor, și chiar la biografie, care pentru mulți, fie ei chiar contemporani și martori, ar putea să rămână neclară, controversată, dacă nu de-a dreptul falsă, cum se cunosc atâtea cazuri.

Oglinda retrovizoare (1970), este și ea o relatare despre o navigație, de astă dată terestră, o călătorie în Italia, în toată peninsula, de la frontiera austriacă, și până la extremitatea vestică a Siciliei. Fără nici un însoțitor, într-o singurătate deplină, deci fără nici o imixtiune inoportună, naratorul a

încercat să descopere nu doar peisajul, ci și spiritul acestui pământ atât de drag nouă. E și aceasta tot o trăire, pe care autorul o reface pe drumul de întoarcere, privind Italia și privindu-se pe sine în oglinda retrovizoare a automobilului, care îl secondează cu credință, fără să-i altereze impresiile și simțirea.

Al treilea pol al pământului (1971), carte puțin stranie, nu mai este o trăire ci o asociație între realitate și fantastic; ea face parte din tatonările autorului, când acesta își caută încă odată un drum, deosebit de celelalte, fie el chiar spre inexistență. Trebuie spus că unele din cunoștințele autorului n-au înțeles-o prea bine, și nici nu poate fi înțeleasă fără aportul personal al celui care o citește, și fără o despiedicare deplină a imaginației. Desigur, faptele puteau fi traduse pe înțelesul tuturora, dar atunci cartea nu-și mai atingea scopul.

Maria și Marea (1973) a fost la origine un scenariu de film. Filmul s-a și făcut, dar cu mare întârziere, după ce apăruse cartea. Aceasta punea la dispoziția regizorului portretele adânc studiate ale personajelor, ca și psihologia lor, clară și definită, făcând inutilă, ba chiar malefică, orice modificare. Din nefericire, regizorul n-a înțeles o iotă din toate acestea, sau a vrut să facă opera sa personală dintr-o operă gata scrisă, al cărei autor nu murise. Pentru aceasta filmul a fost o dezamăgire deplină, iar finalul mai ales, transformat pe furiș, într-o grosolănie, l-a umplut de rușine.

Cartea poate fi socotită un roman de dragoste, dar autorul respinge această catalogare și oricare alta, el socotind că romanul nu poate fi decât unul și singur, o frescă unde e înfățișat omul, în toate manifestările sale, și societatea, sub toate aspectele. În această carte el se răzvrătește împotriva oricăror îngrădiri de timp și spațiu, ignoră și istoria și geografia. Se întâmplă aici, ce-i drept, o poveste de dragoste, o femeie se împarte cu pasiune egală între doi bărbați, ca până la urmă să se dezică de ea însăși. Salvarea ei se întrevede la urmă, în cel mai deznădăjduit moment al acțiunii. Căci, deși învinsă, ea speră încă, dezmințind ce se spune în Eneida, atât de adevărat și atât de înspăimântător inacceptabil, că singura salvare a celor învinși e să nu mai spere nimic.

Așadar, în cartea aceasta timpul acțiunii nu este determinat, poate doar să fie presupus cu aproximație, iar geografia se inventează; pe malul

mării noastre, (presupus) cresc palmieri iar printre ei vagabondează o cămilă a deșertului; în fața orașului Constanța, cu Mamaia, (presupuse), există un arhipelag, veche nostalgie a autorului, iar în spate se ridică munți, necesari pentru desfășurarea narațiunii, dar care în realitate sânt departe, la două sute de kilometri. Autorul nu a avut intenția să creeze o școală literară, ci doar să refuze conveniențele, reclamând independența de canoane, pentru unii iresponsabilă; dar care nu păgubește pe nimeni, și nu este altceva decât o demonstrație a posibilului fără limite.

Derutantă va fi și *Acea fată frumoasă* (1975), mai explicit, dacă titlul nu se înțelege bine: o *anumită* fată frumoasă. Aici, o călătorie în realitate geografică unde se descrie după regulile simple ale genului, vestul și sud-vestul Europei, Franța, Anglia, Spania, cu drumul până la ele, se împletește cu o istorie de dragoste între două personaje fictive și într-un fel imposibile, care de la un punct înainte se asociază la călătoria autorului, devenindu-i prieteni și asumându-și un rol dramatic în carte. Autorul a pus atâta pasiune în prezentarea lor, încât speră să le fi dat destulă viață ca să fie crezute. Oricum, cartea rămâne neobișnuită, n-a imitat pe nimeni și autorul nici nu crede că poate fi imitată; cineva, care a prezentat-o cu multă bunăvoință, după o lectură în mod evident atentă, o pune în categoria literaturii „de frontieră”.

De aici înainte autorul crede că s-a statornicit la un gen așezat și temeinic, pe care îl socotește forma lui definitivă de exprimare. A început cu două cărți de călătorie, în geografia reală, la care el participă nu ca observator ci ca personaj între altele, deci pot fi socotite romane autobiografice. Prima, *La nord de noi înșine* (1979) are ca teatru de acțiune Scandinavia șl celelalte țări nordice, sub aspectele lor mai puțin cunoscute, prilej de reflexii subiective. Apoi *Frumoasa adormită* (1981), aventură prin Statele Unite ale Americii, inclusiv insulele Hawaii. Fără să ascund aspectele primejdioase ale vieții într-o țară care, deși de mult nu se mai numește așa, n-a încetat să fie o Lume Nouă, trecând peste vicisitudini trăite sau doar posibile, autorul își declară marea lui admirație și dragoste pentru

această Uniune de oameni miraculoasă, atât de eterogenă și atât de sudată, care se întinde de la Atlantic până la mijlocul Pacificului.

După acestea Radu Tudoran își păstrează ca singură preocupare literară realizarea ciclului anunțat, *Sfârșit de mileniu*, al cărui prim volum, *Casa domnului Alcibiade* apăruse încă de mai înainte (1977) și romanța anii copilăriei, cu toate implicațiile lor, primul război mondial, de pildă, așa cum putea să le înțeleagă el la o vârstă când abia se pregătea să meargă la școală. Dar, cum s-a spus mai înainte, se făceau adesea trimiteri în trecutul și în viitorul lumii cunoscute de el, anume pentru a evita monotonia unei lecții de istorie. A urmat o perioadă de lucru foarte fertilă, ca într-o a doua tinerețe, când au apărut, curând, unul după altul, volumele al doilea, *Retragerea fără torțe* (1982), al treilea, *Ieșirea la Mare* (1984), al patrulea, *Victoria neînaripată* (1985) - cuvântul venind de la antica Victorie aphteră, apoi al cincilea *Privighetoarea de Ziuă* (1986) și al șaselea, *O sută de lovituri de tun* (1989). Ele redau, în viziunea autorului, timpul cât s-a scurs adolescența acestuia, apoi prima tinerețe, tinerețea deplină și maturitatea, când lumea e zguduită de războiul al doilea. Desigur că în fiecare volum, pe rând, optica povestitorului, personaj în carte, se schimbă odată cu înaintarea în vârstă a celui ce scrie.

Șase volume de câte cinci sute de pagini, care reflectă atâtea vârste ale autorului și atâtea schimbări petrecute în lume, e fatal să nu fie egale, și unii le vor fi socotit de valori diferite. Ca unul care le cunoaște mai bine decât oricine și n-a muncit pe unul mai puțin decât pe altul, cel care le-a scris nu recunoaște că valoarea lor ar fi diferită, ci diferit le este cuprinsul, și optica autorului, care era imperios necesar să se schimbe de la o vârstă la alta. Această gradație implică o anumită virtuozitate, exercitată însă cu discreție.

În prezent autorul lucrează la volumul al șaptelea, care ar fi fost gata până astăzi să nu fi existat incertitudinea modalității de tipărire, atât de demoralizantă. Dar el se înverșuna să-l ducă la capăt și eventual să mai scrie încă unul sau două, spre a înfățișa întreg sfârșitul de mileniu, chiar dacă ar fi să apară post-mortem. Acest ai șaptelea volum cuprinde epoca de la 23 august 1944, până la moartea lui Stalin, eveniment esențial în epocă. El se va intitula, probabil, *Sub zero grade*, căci în acel timp lumea noastră a trăit o iarnă continuă, prelungită peste toate anotimpurile.

Au rămas la urmă două mici romane pentru copii scrise și apărute îndată după război, dar despre care nu s-a mai pomenit niciodată, decât în cercuri intime, și nici n-ar fi putut să se retipărească până astăzi. Înainte de a vorbi despre ele, autorul vrea să spună punctul său de vedere cu privire la literatura pentru copii, atât de rău înțeleasă, încât critica nici nu o citează, fiindcă mai întâi nu o cunoaște, decât în rare ocazii, când sânt în joc interese personale, de familie, rudenie sau amiciție, sau când autorii fac eforturi speciale ca să le atragă atenția.

Autorul prezentei mărturisiri n-a fost niciodată interesat de această literatură, nici când era copil el însuși, fiindcă n-a avut o copilărie adevărată, ea sfârșindu-se prea devreme, la unsprezece ani, când tatăl lui era dus la groapă. De atunci înainte a avut mereu grija zilei de mâine.

Cu toate acestea, el a scris și câteva cărți pentru copii, când era ajuns la deplina maturitate. A fost solicitat și a socotit că avea o datorie față de copiii noilor generații. Ca să izbutească, a trebuit să-și imagineze copilăria altora, ceea ce nu era ușor dar, în sfârșit, a ieșit la liman, având imaginația destul de exersată în cărțile celelalte. Dar este dator să spună, pentru cine judecă literatura pentru copii o joacă de neluat în seamă, că ea se scrie mult mai greu decât alte genuri, bineînțeles când nu-i o simplă copilărie, de felul: „Ionel a spart geamul cu mingea și maică-sa l-a tras de ureche”. Au și copiii nevoie să li se disece psihologia, ceea ce, cum spuneam, e mult mai greu decât ar crede cineva, înainte de a scrie el însuși, măcar o primă frază.

Prima din cele două cărți, ascunsă până acum sub titlul ei nou, *Porcul Mizantrop*, era mult prea pesimistă și *demobilizatoare* ca să fie admisă într-un regim politic care făgăduia oamenilor fericirea și bunăstarea, în veselie și cântece, și-n preamărirea cui asigura poporului toate acestea. Un porc bătrân, simțind că i-a venit sfârșitul, fuge din ograda stăpânului și, în pădure îl întâlnește pe Sfântul Ignat, tocmai când acestuia i se sărbătorește ziua numelui și văzduhul e plin de guițări disperate, iar mirosul șoriciului pârlit se răspândește în tot județul. La rugămintea porcului, Sfântul Ignat îl transformă pe acesta în om, ca în poveste. Și nu într-un om oarecare, ci în boier, care e primit la oraș cu onoruri. Dar după ce se bucură din plin de viața lui înlesnită și răsfățată, după ce urcă pe cele mai înalte trepte ale

societății după aventuri felurite, porcul ajunge să-și dea scama de ticăloșia concetățenilor, și atunci se întoarce în pădure unde, întâlnindu-l din nou pe Sfântul Ignat, îl roagă să-i redea vechiul destin, sub vechea înfățișare. „Oamenii sânt niște porci!” spune el în concluzie. Desigur o asemenea poveste nu poate să placă nimănui, dacă se simte porc el însuși, și sânt destui, pe lângă cei care nu-și dau seama și continuă să țină discursuri despre fericire, când în realitate nu fac decât să grohăie.

Povestirea, care acum sper să apară și nu cu prea mare întârziere, cuplată cu o a doua, *Ferma Coțofana-veselă*, pusă ca titlu al volumului, sânt prezentate de autor ca fiind „două povestiri vesele pentru cei mici, cu tâlcuri amare pentru cei mari. Amândouă au apărut în iarna anilor 1945-’46; autorul subliniază această dată, deoarece a doua din ele seamănă, după cât i s-a spus, cu *Ferma animalelor* de Orwel, care însă nu apăruse la acea dată. E ceea ce numește el o *întâlnire*. Animalele de la o fermă din preajma Bucureștilor se răzvrătesc împotriva stăpânilor, îi închid în pivniță și le iau locul; urmează peripeții de toate felurile. O asemenea povestire nu pica deloc bine într-un moment în care oamenii erau alungați de pe proprietățile lor, înainte chiar de a se face naționalizarea. Mulți se vor întreba astăzi cum de autorul a scăpat cu fața curată. Acesta mărturisește că n-a vrut să înfrunte pe nimeni, poate nici nu și-a dat scama că era o fabulă primejdioasă, a scris o simplă poveste. Dar mai pe urmă, când a văzut cum se petreceau faptele în jur, s-a mirat și el că nu pățise nimic; probabil în cercurile celor care conduceau țara cartea nici n-a fost luată în seamă, oamenii aveau alte treburi. Iar autorul și-a băgat capul între umeri și a făcut povestea uitată.

ORAȘUL CU FETE SĂRACE

De când ajunsese cu slujba în răsăritul țării, Marinică întâlnise pe străzile orașului basarabean atâtea fete, că se minunase gândindu-se ce sumedenie de pântece se căzniseră să le aducă pe lume. Parcă seceta și sărăcia le priise, așa erau de multe. Se nășteau și creșteau, claie peste grămadă, încât nimeni n-ar fi putut să le țină socoteala, dacă n-ar fi fost unele cumetre să-și arunce ochii după ele pe deasupra ulucilor și să le însemne în minte, cu mai multă grijă decât erau însemnate în catastiful primăriei.

Erau atât de multe fete, încât seara când ieșeau să se plimbe, umpleau strada principală de pe un trotuar pe celălalt, fără să lase nici o fâșie goală, ca și când ar fi fost toate laolaltă topite într-un aluat mișcător prin care nu poți trece fără să te lipești.

Nu aveau ca înfățișare nimic de seamă, la fel de cum nu aveau nimic de seamă în vorbă și în îmbrăcăminte. De la cele înalte și deșălate, până la cele scunde, cu umerii căzuți și cu șoldurile joase, fluturau pe trotuarele desfundate rochii asemănătoare, de cârpă nu prea scumpă, croite după jurnalele de modă de la București pentru cucoanele bogate.

Dorințele lor erau mici și uniforme: o bască frumoasă cu căptușeală de mătasă și cu ștampilă aurită, un palton negru pentru iarnă, o rochie de cârpă în primăvară, și alta de mătase ieftină, la venirea verii.

Pentru ele, cum se întâmplă mai cu toate, viața începea pe la paisprezece ani, o dată cu plimbările din centru. În anul următor își găseau un drăguț care să le sărute, pe după gardul grădinii publice, apoi, un altul mai grăbit, să le târască în stufărișul de la marginea orașului. Zilele care urmau le mai aduceau noutăți doar în îmbrăcăminte: un ciorap frumos, un pantof cu tocul înalt, o bască de la București. Trecând anii, cumetrele le pierdeau urma; în catastif numele lor rămânea stingher și astfel pentru oraș cronica li se încheia cu mult înaintea morții. Pentru prea puține dintre ele viața însemna un măritiș, aproape totdeauna nelimpede. Nimeni nu știa în fața cărui primar au iscălit învoiala, ce preot le-a pus cununile pe cap, ce clopot a bătut la nuntă, ce zestre a avut mireasa, ce apucături și ce meserie bărbatul.

Erau și fete ce nu se amestecau în gloată, fiind născute din părinți cu stare bună. Acestea plecau de mici în alte orașe, dacă nu chiar în capitala țării, de unde se întorceau după mulți ani, parfumate, vorbind franțuzește, cu învățătură multă, cu rochii frumoase și cu ciorapi subțiri. Socotelile lor nu

puteau fi ținute de cumetre, fiindcă ele dacă aveau iubiți, nu și-i aveau pe aici și când rămâneau însărcinate, lepădau în altă parte.

De aceea orașul rămânea, în întregime, al fetelor sărace.

Marinică avusese de la început în mijlocul lor un loc privilegiat. Nu că ar fi fost frumos, că nu era, la fel cum, ce-i drept, nu era nici slut. Un om acolo, ca toți oamenii, cu părți bune și părți rele. Spre treizeci de ani ai vieții, se arăta potrivit la statură, bine legat în umeri, negricios la față, cu sprâncene stufoase și cu priviri haine. Uneori nici nu se băga de seamă că unul din umerii săi trăgea puțin în sus, parcă a nedumerire, că fălcile cam noduroase se desprindeau din linia obrazului ca la buldogii furioși, că nasul cârmea puțin într-o parte, abătându-se de la drumul drept prin mijlocul figurii.

Un om cu astfel de înfățișare nu prea făloasă, dar nici slută, nu se putea să nu stârnească puțină mișcare printre fetele unui oraș, unde despre străini se crede că aduc cu dânșii obiceiuri frumoase, și unde nu se găsesc bărbați pe toate drumurile.

Dacă, într-adevăr, Marinică aducea în cufărul său periuță de frecat dinții, pomadă de dat pe păr și apă de colonie, nu avusese timp să se întrebe nimeni, căci mai repede se aflase ce rost avea venirea lui. Și poate că dacă ar fi scos din buzunar ordin să răstoarne pe prefect și să se așeze pe scaunul lui împodobit cu flori dăltuite, de la prefectură, nu ar fi stârnit între localnici un interes și un respect mai mare. Fiindcă ordinul îl numea șef peste depozitul de lemne al statului, ceea ce într-un oraș chinuit de geruri și fără mijloace de încălzire, îl făcea să apară în ochii oamenilor ca un semen extraordinar.

Strâns între stepă și limanul Nistrului, orașul nu avea, zeci de kilometri spre Nord sau Apus, nici urmă de pădure. Vagoanele cu lemne care soseau în gară, după drumuri lungi și ocoluri nefolositoare, se împărțeau cu prețuri mari la autorități, la școli și la puținii chiaburi pe care nu-i durea în fundul pungii când o scormoneau. Pentru ceilalți oameni, încălzitul însemna o amăgire: un maldăr de stuf topit la iuțeală și cu puțin folos, în ușa sobei flămânde. Iarna trecea peste dânșii ca o roată grea cu zimți ascuțiți, de sub care ieșeau în primăvară, după hibernare, cu pielea tăbăcită ca după argăseală.

Câteodată tremurau de frig chiar oamenii bogați și chiar primarul, prefectul, polițaiul. Era câte o iarnă mai apăsătoare când sobele arătau multă lăcomie și stivele din curte se sfârșeau pe neașteptate. Atunci impiegatul de la poștă bătea, cu degetele înghețate, în fiecare zi câte o telegramă disperată; dar trenurile pornite de la munte, înțepeneau în troiene, la marginea câmpiei.

În iernile acestea, când orașul suferea de ger până în măruntaiele sale cele mai ferite, unui singur om, cel cu depozitul de lemne, nu-i păsa de prăpădul gerului, nu-i păsa de necazurile lumii, ci scotea de prin ascunzișurile șoproanelor, buturugi întregi, pe care le înghesuia în sobă, ca să se pârjolească împărătește la dogoarea lor.

Iată de ce, din prima iarnă, casa lui Marinică atrăsese atâtea fete, încât omul începuse să le încurce numele. Veneau, împinse de viscol, una după alta, și cum plecau unele, soseau altele în loc. Marinică le primea în izmene, cu cămașa de noapte înflorată, desfăcută la gât până sub coșul pieptului păros și despicată pe lături până înspre șolduri, le râdea cu gura mare, socotind că așa își arată bunătatea, apoi punea gramofonul să cânte cântece de dor, din țară: „Hi, hi, hi murgule, hi!”, „Aolică, surioară”, „Nistrule pe malul tău”…

Fetele se lipeau, cuminți, cu spinarea subțirică de sobă și ascultau în tăcere țipetele gramofonului, în timp ce Marinică golea pe nerăsuflate, pahare cu vin negru.

— Ha! Ha! puterea românului! răcnea, bătându-se cu pumnul în piept, atât de puternic încât huia odaia.

Alteori punea gramofonul să cânte nuneasca, o horă repezită, pe care se apuca să o joace aprins, izbind cu piciorul în podea și chiuind sălbatic.

Veneau fel de fel de fete în odaia lui Marinică; și frumoase și mai urâte, și mai îngrijite și mai nespălate, și el se mulțumea cu ele, oricare le-ar fi fost înfățișarea. Este adevărat că jinduia după unele, după acelea grăsuțe, cu picioarele roșii, pe care le vedea peste drum, la cișmea. Când se aplecau să ridice gălețile, rochiile se săltau și le dezgoleau până sus, lăsând să se vadă pielea înroșită de ger. Acelea erau însă servitoare la oameni bogați și nu aveau timp de pierdut prin case străine.

Așa au trecut pe sub acoperișul lui, odată cu grelele săptămâni ale iernii, multe din fetele orașului. Dacă au găsit sau nu, la el, obiceiurile frumoase care îi fac pe străini plăcuți, nu și-au dat nici ele singure seama. Marinică

ținea în cufăr o periuță de frecat dinții, dar n-o folosea totdeauna; pe păr, nu se ungea cu pomadă și apa de colonie pusă într-o sticluță mică se vărsase în timpul drumului, parfumându-i încins rufăria.

Însă deasupra oricăror alte dorinți ale fetelor, el avea în stăpânire depozitul de lemne din piață, deajuns ca ele să-l placă. Uneori, când îl prindea mila da sărăcia lor, le mai azvârlea și câte o monetă galbenă sau, alteori, dacă le vedea flămânde, le lăsa pe colțul mesei resturile ospățului său; câte o felie groasă de salam, câte o bucată de brânză, vreun cap de chefal sărat, cu un colț de pâine albă și cu un pahar de vin. În căldura toropitoare a odăii, pentru fetele hămesite, mâncarea făcea din Marinică un fel de stăpân bun și milostiv. Înfulecau grăbite, cu înghițituri mari, care le hârjâiau gâtlejul, în timp ce el, desfăcut la pântece, se întindea pe pat de unde, fumând mulțumit, le urmărea dumicatul.

Câteodată le povestea întâmplări din viața lui. Atunci se întrista și înjura pe judecători și pe ofițeri, că nu-l băgau în seamă, ca și când n-ar fi fost și el în slujbă la același stat cu dânșii.

Fetele ascultau fără să înțeleagă prea bine și se mirau că un om care avea căldură toată iarna, mai poate fi necăjit.

În primăvară, spre postul Paștelui, Olea, fata plăpumarului, muri de tuse roșie. Marinică își amintea de făptura ei plăpândă, cu capul palid și cu petele bolii pe obraz. Din pricina primăverii, sau poate din cine știe ce altă pricină, se simți copleșit de mâhnire și trimise plăpumarului o căruță întreagă cu buturugi. Dar bătrânul sau nu înțelesese despre ce e vorba, sau că nu avea nevoie de lemne, acum, când soarele începea să dogoare, îndreptă căruța înapoi la depozit, spunând să fie lăsat în pace.

S-au mai petrecut și alte fapte, parcă ciudate, în primăvara aceea. În miezul zilei, fără nici un nor pe cer, fâșii din apa limanului, se înnegreau cât vedeai cu ochii în sus, ca și când niște șerpi uriași ar fi răscolit-o pe dedesubt. Din larg venea câte o boare, aci călduță, aci umedă și rece. Prin corpul omului fiori porniți din jos, din vârful degetelor de la picioare, se întâlneau la mijloc, în coșul pieptului cu alți fiori, porniți din creștet și din izbirea lor se isca în dreptul inimii un vârtej plăcut, amețitor.

Marinică se așeza sus, pe malul limanului și urmărea mersul bărcilor negre ale pescarilor, întrebându-se cum puteau pânzele lor murdare să le poarte în toate părțile și chiar într-acolo de unde bătea vântul. Se gândea apoi la oamenii de la el din sat și își amintea cum plecau dimineața, cu

topoarele la spinare, să taie lemne în pădure. Atunci i se părea că oamenii de la munte au coborât la apă și s-au făcut pescari. Socotea că dacă s-ar fi dus jos pe lângă țărm, să-i strige pe numele lor vechi, ei i-ar fi răspuns.

Zilele se scurgeau cu astfel de gânduri și Marinică nu băgă de seamă că fetele care până atunci ciocăneau la fereastra lui, se răreau încetul cu încetul. Vântul călduț aducea din sus, dinspre gura Nistrului, o adiere proaspătă de stuf înverzit și fetele lepădau paltoanele mohorâte de peste iarnă, pentru a porni pe malul limanului să caute în iarbă albăstrele. Marinică vedea că după ele se țin băieți, își închipuia că ajungându-le mai sus, dincolo de sălcii, le răsturnau în bălării și se hârjoneau cu ele. Dar parcă erau niște fete fără nume, așa de puțin îl supăra plecarea lor. Acum îi era dor de altecelea, de casele șindriluite de la el din sat, și de fetele de acolo, cu ochii mai mari, mai negri și mai rușinoși.

În starea asta îi era ființa, când în duminica dinaintea Floriilor, o întâlni pe Mura. Atunci, în cugetul lui, tot neînțelesul primăverii se topi dintr-odată într-o formă foarte luminoasă, căreia putea să-i dea numele adevărat, fără greutate. Căci, din clipa din care văzuse fata și-i plăcuse, inima începuse să-i bată cu altfel de zvâcnitură.

Ca mai toate fetele orașului, Mura, după ce pierduse câțiva ani în ucenicie pe la croitoresele din centru, înțelegând că nu va putea face cine știe ce ispravă cu o astfel de meserie, într-un oraș în care prea puține femei nu-și cos singure rochiile, se lipsise de învățătură și începuse să umble pe străzi, după vreun bărbat chipeș, care s-o ia de nevastă. Și fiindcă dracu îți iese ușor în cale, mai ales dacă îl cauți cu lumânarea, dădu peste un plutonier dezghețat și curățel, care cu vorbe meșteșugite o târî în odăița lui, peste drum de regiment, unde o nunti fără a pierde multă vreme.

De atunci, când văzu care le e puterea, Murei începu să-i fie frică de bărbați și să-i ocolească speriată. Rar se mai întâmpla să se mai lase înghesuită în fundul curților, pe iarbă, de câte unul mai arătos și mai darnic, dar după aceea, multe zile mâncarea i se oprea în gât fără să-i priască. Spusele celorlalte fete, care povesteau cum se culcă în unele seri chiar cu doi bărbați, i se păreau înspăimântătoare și de necrezut.

Altfel, nu avea înfățișarea uscată, așa cum o arăta firea. Era poate chiar într-un fel frumoasă, cu capul ei rotund și alb, cu obrajii bucălați, cu ochii micșorați de pleoapele grăsuțe. Își îngrijea unghiile pe care le vopsea cu

roșu în fiecare săptămână și părul pe care dimineața îl încrețea mărunt, cu fierul. Uneori, când o prindea vântul pe stradă, îi ridica în cârlionții încâlciți tot praful de pe caldarâm, făcând-o să se înapoieze acasă cu părul cenușiu.

Cine știe cum îi pria viața de calicie, că nu se jigărea în nici un anotimp, nici atunci când tovarășele ei muncite trudnic și hrănite prost, se sluțeau ca după boală. Avea chiar rotunjimi îmbietoare, le purta însă fără să-și dea seama, ca pe un bagaj oarecare. Când șoldurile ei, sub cordonul prins pe talie, se legănau în mers cu un ritm plin de înțeles, Mura nu simțea nici sfiala fetelor rușinoase, nici mulțumirea celor deochiate. Doar când un bărbat îi aținea calea, tresărea speriată și se pregătea de apărare.

Ce putea face în fața unei astfel de fete, un om înamorat cum era Marinică? Să intre în vorbă cu ea, izbutise, după multă trudă și își umpluse astfel un mare gol în suflet. Dar după câteva zile, golul se lărgi și de data aceasta nu mai avu cum să-l umple, căci fata se ferea cu încăpățânare să calce peste pragul lui.

Ce nu făcuse omul, doar o vedea-o înduplecată! Întâi i-a trimis scrisori migăloase, scrise mărunt pe câte patru fețe, fără să știe că fata abia putea silabisi, și numai pe slovă tipărită. Copila gazdei, care ducea plicurile, se întorcea fără răspuns. După a zecea scrisoare, i-a adus doar o dorință:

— Mura roagă frumos, că decât scrisoare, mai bine trimiteți parfum.

Atunci, Marinică i-a trimis și parfum. Iar după parfum i-a trimis prăjituri, pe urmă cămașă și stambă de rochie, dar darurile nu l-au ajutat.

Paștele a trecut cu nopți nedormite, cu zile pustii. Copacii înverziseră, soarele dogorea din ce în ce mai tare și din apa limanului începu să se ridice, abia văzută printre gene, boarea pâlpâitoare a verii.

Când orașul încins de căldură, coborî cu trupurile goale pe malul limanului, să se scalde, Marinică se afundă în cârciumi și se apucă să bea vin rece de la gheață. Și între paharele năclăite, află, azi una, mâine alta, că Mura nu-i de rangul lui, că s-a întins cu atâtea pușlamale, că s-o dea dracului de putoare, dacă face atâtea nazuri!

Dragostea lui s-a înnecat în băutură și în astfel de vorbe urâte. Dar ambiția nu l-a părăsit, ba dimpotrivă, l-a făcut să o dorească mai înverșunat. De aceea, încins de băutură, de dorință și de soarele ucigător al verii, i-a trimis Murei cuvânt hotărâtor:

— Să spună ce vrea, că-i dau orice, numai să vină!

Iar fata gazdei, a adus nevinovată, fără întârziere răspunsul:

— Mura spus, că iei pe ia de nievast’?

Atunci omul, chinuit de atâta așteptare nu s-a mai putut stăpâni. Dezlănțuindu-și mânia pe lucruri fără vină, a pus mâna pe gramofon și izbindu-l de podea, praf l-a făcut, a aruncat plăcile pe fereastră, în mijlocul străzii, cu scaunul a spart lampa din perete și dându-i fetiței brânci pe ușă, a răcnit ieșit din minți:

— S-o ia de nevastă dracu’, cu mă-sa cu tot, și pe tine, broască unsuroasă, și pe tot neamul vostru puturos!

Înadins sau din întâmplare, odată cu venirea toamnei, Marinică schimbându-și locuința, se mută pe strada liceului de băieți, peste drum de casa Murei. Avea poate ceva de gând, căci aruncându-și privirea peste gard, dincolo, la ferestrele fetei, coada ochilor i se încrețea ușurel, într-un surâs tainic.

Nimeni n-ar fi putut ști care era gândul acela, căci el nu suflă nimănui nici un cuvânt. Auzea prin cârciumi vorbe urâte despre fete: cum una, Marusia, fată de negustor, a intrat pe fereastră la un ofițer, s-a împiedicat, a căzut cu genunchiul în geam și s-a tăiat atât de rău încât au dus-o la spital; că la liceul de fete are să vină un doctor de la București să le caute, care nu au fost cuminți; că pe președintele tribunalului l-a văzut cineva, cu o elevă, pe lângă Cetate…

Marinică auzea câte o astfel de vorbă chiar despre Mura lui. Odată, nici nu se răcorise vremea bine, fata ieși să se plimbe, mai mult să se fudulească, în palton nou, pe strada principală. Lumea spunea că paltonul i l-a adus de la Chișinău stăpânul uzinei electrice. Marinică socoti că și el îi cumpărase rochie de primăvară și pantofi și alte atâtea lucruri, fără nici un folos.

Apoi, când toamna își încreți obrazul, în gară începură să sosească vagoanele cu lemne și el, luat de treburi, nici nu mai avu timp să se gândească la ce spune lumea. Se îngriji de nevoile primăriei, ale prefecturii, ale școlilor, ale chiaburilor, dar nu le uită nici pe ale sale și ciupi ușurel socotelile, să iasă cu prisos.

Într-o zi, Mura văzu din fereastră cum peste drum, la poarta lui Marinică se oprise un șir de căruțe din care descărcau lemne; ea nu le luă în seamă, gândul ei era numai la paltonul cel nou. Marinică însă, când venea la prânz

acasă și vedea stiva ridicându-se, își încrețea ușurel colțurile ochilor, cu zâmbetul lui tainic, mulțumit.

La prima ninsoare, stiva era așa de înaltă, încât se vedea de două palme deasupra gardului și vecinii o priveau cu jind.

Singura durere care se dovedise temeinică, fusese aceea pricinuită de gramofonul stricat. Zadarnic îi adunase rotițele de pe dușumele și le dusese la atelier, nici un meșter nu se mai încumetă să repare mașinăria. Seara când venea la culcare și vedea pe dulap pâlnia instrumentului, singura piesă rămasă nevătămată, Marinică se simțea cuprins de tristețe, se trântea pe pat cu ochii închiși și parcă ar fi plâns.

A trebuit să treacă multă vreme pentru a se hotărî să cumpere un alt gramofon. Cele noi, numite patefoane, în cutii mai mici, adevărat, parcă mai frumoase, dar cu siguranță mai șubrede, nu îl atrăgeau; sunetul lor, mai dulce și mai mângâios, nu avea puterea gramofoanelor de altădată. Când în sfârșit aduse în casă un patefon, îl privi cu neîncredere, îi învârti manivela în silă și cu teamă, să nu-i sară arcul. Nici când recunoscu vechile cântece de dor, nu se simți mai mulțumit…

Cu timpul, începu să se împace. Pipăi învelișul de pânză albastră al patefonului cel nou, colțurile de metal lucios, pârghia care ținea capacul ridicat, cutiuța pentru ace și cu încetul îl privi mai puțin bănuitor.

Din momentul acela, uitând ultima durere, alte păreri de rău nu-i mai tulburau viața și când fetele începură să bată din nou la fereastră, le primi râzând, la fel ca anul trecut, puse patefonul să cânte, jucă *nuneasca*, izbind cu piciorul în podea și le azvârli darnic bani galbeni, ca și când din primăvară, de când văzuse limanul brăzdat în lung de curenți calzi, și până la căderea brumei, ar fi călătorit tot pe un drum fără spini.

Fetele erau bucuroase să-l vadă râzând și se fereau să-i aducă vreo supărare. Dar veselia lui era în acest timp săpată pe dedesubt de un gând pe care îl ascundea cu grijă. Căci la vreo zece zile înaintea Crăciunului, când pe neașteptate, iarna, până atunci deosebit de blândă își dezveli deasupra orașului fața ei înghețată, strivind acoperișurile caselor, obrazul lui Marinică luă dintr-odată o altă culoare și veselia i se închise crunt în cutele adânci dintre sprâncene. Atunci porunci să se facă atâta foc, încât în odaia lui să fie cald ca la baia turcească. Pe urmă îndulcindu-și glasul, chemă pe fetița gazdei, îi dădu o pungă cu bomboane și o căciuliță frumoasă cumpărată de

mult, din piață, îndemnând-o să se ducă peste drum ca să-i povestească Murei, ce cald e la domnu' Marinică.

Până a nu se lăsa frigul, Mura bătuse de zor străzile din centru, ca să se oglindească în ferestrele mari ale magazinelor, cu paltonul ei cel nou. Întâlnea multe fete în oraș; unele o priveau cu ciudă și o pizmuiau, altele, care se credeau mai bine îmbrăcate, nu o băgau în seamă.

Dar și unele și altele aveau în priviri un fel de teamă, parcă așteptau să pice din cenușiul cerului închis o nenorocire. Vântul le prindea pe la colțurile străzilor și le scutura poalele paltoanelor subțiri, ciupindu-le cu degetele reci pe dedesubt, silindu-le să le strângă pe la case. Ele înfruntară frigul mai departe și veniră să se plimbe multe zile, ca și când cine știe ce noroc ar fi avut de găsit pe stradă, înaintea iernii.

Când cerul se crăpă la orizont spre nord și lăsă vântul să scape sub acoperișul său, Crivățul coborî despletit pe Nistru, aducând în nări fulgi înghețați de zăpadă. Atunci fetele fugiră, lăsând străzile goale.

Trei săptămâni lungi, până după Anul Nou, Mura a rămas în casă, tremurând de frig. Brațul de stuf pe care îl înghițea soba seara, răspândea în odăile mari și reci un abur subțire, mai mult umezeală și mai puțină căldură. Pereții asudau și picăturile mărunte de apă, alunecând ca niște broboane de sudoare rece, păreau că au să spele tencuiala, să lase piatra dedesubt despuiată.

Mura stătea la fereastră și încerca să recunoască obrazul puținilor trecători pe care viscolul îi purta mânios din spate, ducându-i după voia lui în sus și-n jos. Uneori, vântul se schimba pe neașteptate și izbea în fereastră de parcă ar fi bătut cu pumnul. Fata ar fi vrut să se ferească, să treacă în odaia cealaltă, mai adăpostită și mai călduroasă, dar acolo o așteptau cicălelile bătrânei, maică-sa, femeie bănuitoare și rea.

Când vântul se liniștea pentru câteva clipe, vedea că între toate hornurile mahalalei, singurul din care ieșea fum era la casa de peste stradă. Ea nu știa cum Marinică arunca dinadins câte o mână de rumeguș umed în gura sobei, ca fumul să fie mai negru și momeala mai mare. Vedea cum în spatele gardului, golul din stivă se mărea pe fiecare zi și socotea că astfel de risipă, nu-i poate plăcea lui Dumnezeu. Sau, se întreba de ce trebuie să doarmă un singur om într-o odaie încălzită, unde ar putea ușor să încapă zece calici înghețați?…

Noaptea se scula din somn cu picioarele înțepenite de frig și nu mai putea adormi. Atunci vedea la casa de peste drum ieșind scântei din horn; vântul le lua și le purta pe cerul negru, amestecându-le printre stele. Când clipeau ultima oară, stingându-se, Murei i se părea că frigul se face dintr-odată mai mare.

În unele din nopțile acestea, în crâmpeie chinuite de vis, se vedea culcându-se cu Marinică, în patul lui, lângă soba încinsă. Atunci, în loc să se bucure de căldură, tresărea speriată și se trezea înghețată, în sudori reci.

Stiva de lemne din odaia lui Marinică ajunsese la jumătate, când, după ce sărbătorile și Anul Nou trecură înspăimântate de viscol, vântul conteni și gerul păru că se înmoaie. Într-o dimineață, prin aburii cețoși ai răsăritului, soarele își arătă neclar obrazul roșiatic; de pe crengile copacilor, cojile de ghiață se desprinseseră și căzură cu sunete cristaline; câteva vrăbii flămânde coborâră în mijlocul străzii, să râcâie, după grăunțe, bălegarul înghețat în zăpadă; oamenii deschiseră ușile și ieșind în prag priviră cerul nedumeriți.

Era în ziua când, văzându-și așteptările înșelate și lemnele arse zadarnic, Marinică pornise îndesat la cârciumă, să se îmbete.

În aceeași zi, fetele năpădiră strada principală în paltoanele lor negre. Acum aveau obrajii mai palizi și cearcănele de sub ochi mai negre, dar pe buze stătea gata să le răsară zâmbetul încrezător al primei zile calde dinaintea primăverii.

Spre amiază, Mura, după o dimineață întreagă de desfătare, porni spre casă, mângâiată pe ceafă, blând, de razele dulci ale soarelui. Ducea în suflet o lumină nouă, ca toți oamenii întâlniți în cale. Dar la colțul străzii, se opri cu inima împietrită și deodată sângele i se răci; cât se vedea cerul în față, din sus, dinspre Nistru, coborau nori negri, grei, rostogolindu-se amenințători. În câteva clipe, soarele pieri și după un sfert de oră orașul, strivit de tăvălugul viscolului, muri încă o dată.

Astfel, jocul nefiresc al vremii, trimițând în miezul iernii o solie mincinoasă, o prinse pe Mura de pe stradă și-o azvârli ca pe un fulg acolo unde-i fusese silă să se ducă. Fiindcă dacă putuse să se lupte cu gerul atâta timp, nelăsându-se învinsă, acum, după ziua luminoasă, când soarele o făcuse să-și desfacă încordarea, nu mai avusese curaj să strângă iarăși dinții, pentru a se întoarce la o nouă iarnă, între pereții de piatră asudați.

Beția îl oprise pe Marinică să se bucure îndeajuns. Când se întoarse împleticit și o văzu așteptând la marginea patului cu ochii măriți de spaimă, nu o recunoscu prea bine și nici nu pricepu limpede ce se întâmplase. Iar primul gând care i se lumină apoi, făcându-l să rânjească bucuros, fu că stiva din curte nu se topise degeaba. Atunci, tăbărî peste fată grohăind…

Spre seară, Mura își adună cu silă trupul în cămașa sfâșiată, și se ridică din pat. Omul dormea adânc, pe o coastă, cu părul căzut pe ochi, cu gura murdară de bale uscate. Fata simți valuri de greață răscolindu-i măruntaiele și înțelese că trebuie să plece, să fugă numaidecât. Își căută îmbrăcămintea răvășită, ascultând înfiorată vaierele Crivățului la geam.

Odată cu înserarea, cea de a doua iarnă se lăsa mai apăsătoare, mai cumplită.

Mura se gândi cum va trece drumul prin troiene, cum va împinge cu umărul în poartă, cum va intra în tinda goală, apoi în camera ei, rece ca o ghețărie. Își trase în picioare pantofii scâlciați, amintindu-și de nopțile lungi în care frigul nu o lăsa să doarmă și se cutremură; dar porni, hotărâtă să înfrunte vremea.

Abia trase zăvorul, și-o răbufnire de vânt izbi puternic ușa, aruncând-o de perete, lăsând să năvălească înăuntru iarna furioasă, cu toate spaimele ei. Mura simți o vânturătură de zăpadă arzându-i obrazul. Se feri speriată, parcă nemaiîndrăznind să înfrunte prăpădul de afară. Tremurând, închise ușa și cu ochii tulburi, mai dădu un ocol nehotărât, odăii.

Pe masă, lângă patefonul deschis, o scrumieră răsturnată răspândise mucurile de țigări și scrumul cenușiu pe jos. Lângă dulap, o pușcă veche, ruginită, atârna strâmb pe perete. Sus, peste pâlnia roșie a gramofonului, își întindea argile cenușii o bufniță împăiată. Fetei i se păru că ochii ei bulbucați, sticloși, o fixau amenințători, poruncindu-i să plece.

În fundul patului, Marinică dormea mai departe, sugându-și buzele murdare. Mura își luă ochii de la el și privi aiurită restul încăperii. Apoi se apropie de sobă, încercă dacă e caldă, se aplecă sub pat de unde scoase doi butuci și-i aruncă unul după altul în foc, urmărind cum îl cuprinde vâlvătaia. Lemnele trozneau vesel și răspândeau scântei mari până în mijlocul odăii. Fata le privi câteva clipe, nedumerită; pe urmă tresări și cu o

pornire nouă se lipi apăsat de sobă, fără să simtă usturimea jarului, care prin ușa deschisă îi dogorea picioarele. Brațele ei strânseră pătimaș zidul fierbinte, cum nu strânseseră niciodată vreun bărbat, căutând parcă să răzbune astfel suferința corpului, după atâtea zile petrecute în ger. Suportă dogoarea în piele, în măruntaie, în obraz, în ochi, în suflet, adunând cu lăcomie desperată căldura, în toate părticelele ființei.

Soba duduia; în pat omul sufla greu; iarna aștepta la geam, cumplită, albă și pustie.

1939

MAMOCICA

Mamocica îi cunoștea pe toți subofițerii regimentului. Care cum sosea nou în oraș, intra pe mâna ei încă de la gară. Îi simțea când vin și le ieșea înainte ca să-i încânte cu vorbe meșteșugite, să-i ademenească în căsuța ei de pe malul limanului. Acolo îi ospăta bine, căci se pricepea la gătit mâncăruri, le dădea să bea câte un clondir întreg cu vin roșiatic și apoi, când se înfierbântau, se drăgostea cu ei.

Mamocica nu era nici româncă, nici rusoaică, nici armeancă, ci câte puțin din fiecare. Frumoasă nu părea să fi fost vreodată, deși păstra în ochi o lumină dulce, mângâioasă, care s-ar fi putut să fi fermecat în tinerețe vreo inimă rătăcită pe sub ferestrele ei. În oraș o adusese, încă dinaintea războiului, Bogdan Nichitovici, care umbla cu barcazul până spre Odesa. Îndată ce-au sosit în târg a urmat nuntă creștinească la biserica Soborului și apoi Mamocica a știut să se facă stăpână în casa unde era primită. La vreo doi ani după aceea barcazul lui Bogdan Nichitovici, prins de furtună, s-a scufundat în gura Bugazului, iar stăpânul, după ce a fost cu greu scăpat de la înec, s-a ales cu o betegeală care încet, încet, i-a cuprins aproape toate oasele…

De atunci, beteagul zace nemișcat în odaia de la stradă, în timp ce dincolo, Mamocica, după ce-și îmbată subofițerii, se drăgostește cu ei. Prin ușa șubredă, care răspunde dintr-o cameră în alta, bărbatul aude din vârful patului și șoaptele și mișcările acelea, dar se silește să nu bage de seamă. Uneori însă răbdarea i se sfârșește și atunci sângele îi năvălește, negru, în toate vinișoarele capului. Cu mâna beteagă se zbate să apuce ceva de jos, o oală, o cizmă sau bastonul, și le aruncă, atât cât îl ajută puterea, în peretele subțire. Îndată ușa se deschide și Mamocica apare în prag, dezmățată. În josul fustei mototolite, picioarele i se văd tremurând, lucind sub o sudoare vânătă; părul răvășit îi cade în ochi, peste privirea tulbure, iar într-o parte a gurii rânjite, dinții căzuți lasă să se vadă un gol negru și hâd.

— Vrei ceva, sufletul meu? îl întreabă pe bolnav.

Vocea ei, puțin gâfâită seamănă cu mângâierile unei mame bune. O clipă, ura din ochii bolnavului se înmoaie, căci Mamocica îi zâmbește tare blând. Dar deodată simte valurile de venin, veninul nou și veninurile vechi, strângându-i-se în inimă și din inimă urcându-i-se în obraji, în ochi.

— Târfă! Târfă! îi șoptește printre dinți, sugrumat.
Apoi izbucnește, răcnind:
— Și tu, de dincolo, că nu te văd, rușine să-ți fie și Dumnezeu să te bată, că te întinzi cu o căzătură! Cu o târfă bătrână! Huoo!

Mamocica știe rosturile tuturor fetelor din oraș: când le vine sorocul, cu cine se au bine, dacă sânt sau nu sânt fete mari, dacă au căpătat vreo boală sau vreo sarcină. Le așteaptă pe la colțurile străzilor, le mângâie dacă le vede necăjite, și le dă în cărți, prevestindu-le crai cu dar la așternut. Fetele o ascultă încântate și își lasă soarta în mâna ei, căci Mamocica îi cunoaște pe toți ofițerii, pe judecători, pe funcționarii de la prefectură, de la bancă, de la primărie, așa că nimeni nu poate să le aranjeze soarta mai bine decât ea…

De multe ori casa ei servește de culcuș cutărei sau cutărei perechi. Atunci Mamocica trece în odaia de alături și stă pe patul soțului legiuit mângâindu-i cu mâna bătătorită obrazul, răsucindu-i țigări, spunându-i vorbe frumoase, ca nu cumva să facă gălăgie. Câteodată, de dincolo se aud șoapte și zgomote deșuchiate. Ascultându-le mâna femeii începe să tremure ușor, ochii îi înțepenesc, respirația i se pripește. Ea trage atentă cu urechea dincolo, să nu piardă nici o vorbă, și degetele i se înfig în obrazul bolnavului, torturându-l. Dacă el încearcă să strige, Mamocica îi astupă gura:
— Taci, tu, nevolnicule, taci!…

Sub ferestrele casei, malul cade ca un perete, drept, până la marginea apei. De sus, țărmul limanului se vede în lung, cu toate cotiturile și ascunzișurile, de la pichetul de grăniceri, până spre moară.

Sub râpa aceasta veneau înainte, vara, perechile de tineri să se ascundă în bălării. Dar de când grănicerii umblă cu câini, nimeni nu mai îndrăznește să coboare acolo. Odată dulăii s-au repezit într-un tufiș și au scărmănat sângeros trupurile împreunate. De atunci tinerii își caută alte locuri: porumbișurile de pe lângă case, unde porumbul crește destul de mare ca să-i ferească de vedere, sau în viile de la marginea orașului, sau mai departe, în fundul carierelor de piatră.

Strada care părăsește orașul pe la miazăzi, o stradă largă, cu căsuțe mici și cenușii, oblonite toată ziua, trece pe lângă regiment, pe lângă închisoare, o ține pe la marginea cimitirului și apoi, după ce trece calea ferată, se pierde

peste câmpul nisipos, printre vii și cariere, de-a-lungul limanului. Când se înserează și pe malul rusesc încep să sclipească luminile de la Ovidiopol, casele cenușii își deschid obloanele și revarsă peste marginea orașului nenumărate perechi îndrăgostite care-și caută adăpost. Atunci Mamocica iese în stradă ca să alerge neobosită de la o ușă la alta, din fereastră în fereastră. Ea știe să mângâie și să sfătuiască și găsește totdeauna cele mai potrivite cuvinte. În unele seri se întoarce acasă sleită de atâta alergătură și se gândește că în tot orașul nu se face mai multă dragoste ca pe ulița ei. Apoi se uită în oglindă; lumina slabă a lămpii cu gaz face ca golul negru din colțul gurii știrbe să pară mai hâd. Atunci se lasă pe pat și ascunzându-și capul sub perne pornește să plângă încetișor. Scâncetul ei străbate până dincolo, în camera bolnavului. Acesta trage cu urechea și când înțelege că într-adevăr femeia plânge, surâde mulțumit, un surâs larg care-i deschide figura încruntată.

— Hai? Ai rămas văduvă în seara asta, hai? N-ai găsit nici un calic pe stradă? Plângi acuma, de, plângi târfă, să mă bucur și eu!

Cam la o săptămână o dată, Mamocica făcea seara semne cu lampa la fereastră. Iar a doua seară, un vlăjgan cu mundir cenușiu, ciocănea în oblon.

Mult timp, stăpânul casei l-a crezut și pe acesta tot un ibovnic, până într-o zi, când luând aminte la vorbele lor, a înțeles în sfârșit, că vlăjganul venea de pe malul celălalt și nu pentru a se drăgosti. El voia să știe ce fac soldații la cazarmă, ce mănâncă, dacă au cartușe, dacă sânt nemulțumiți, dacă pleacă în concediu. Toate acestea le afla Mamocica de la subofițerii ei.

Zile întregi a stat bărbatul la îndoială, dacă să facă într-un fel sau în altul. Uneori îl apuca mila, dar alteori când auzea alături vorbe și strigăte nerușinate, veninul din sânge i se urca iarăși la cap și-l îndârjea. Zile întregi, s-a uitat din vârful patului pe fereastră, urmărind șepcile cu bandă roșie ale ofițerilor care se duceau la regiment Și într-o zi a strigat după dânșii, iar ei s-au apropiat de fereastră. Mamocica nu era acasă.

Peste câteva zile, când a văzut jandarmii înconjurându-i casa, ea a înțeles dintr-o dată. Și-a dat repede seama că nu are pe unde să fugă și s-a repezit în camera vecină cu gândul să se ascundă sub patul bărbatului. Dar cum a trecut pragul s-a oprit, cu respirația gâtuită: ologul, tremura din toate încheieturile trupului beteag, în timp ce pe frunte îi alunecau broboane mari

de sudoare. Privirea lui îngrozită fugea de la ușă la Mamocica, la fereastră, în toate colțurile odăii, umblând parcă după ajutor. Apoi încercă să ridice brațul înțepenit și să-l întindă spre femeie.

— Mamocica, Mamocica, iartă-mă!

În momentul acela cineva ciocăni puternic la ușă. Ochii femeii luciră, iar gura i se întinse într-un zâmbet strâmb.

— Tu mi-ai făcut-o, Bogdan Nichitovici!

— Eu, Mamocica, iartă-mă!

— Nenorocit bătrân! Cine are să-ți poarte acuma de grijă? Cine o să te îndoape? Cine o să te curețe, minte seacă?

— Deschide! strigară cei de afară, izbind cu umerii în ușă.

— Nenorocitule, urmă Mamocica, acuma ai să crăpi singur!

Se duse spre ușă să deschidă, apoi se răzgândi și întorcându-se furioasă apucă oala cu murdărie de sub pat. În clipa aceea, cei de afară începură să izbească din nou cu umerii în ușă, ca s-o scoată din țâțâni. Mamocica ridică oala în sus și-apoi o izbi, scârbită în capul ologului.

— Na, Bogdane, bătrân nebun! Să nu rămâi nerăsplătit!

Când a doua zi de dimineață au scos-o din beciul poliției ca s-o pornească la gară, Mamocica plângea încetișor. Peste noapte căzuse prima brumă și acoperișurile caselor, albite, făceau ca orașul să pară străin. Mamocica nu recunoștea nici străzile, nici copacii, nici ferestrele cu obloanele închise.

Soarele răsărea pe un cer rece, vânăt. De după un colț de stradă apăru un grup de fete, lucrătoare la fabrica de conserve. În momentul acela sirena fabricii sună ascuțit, sfâșiind liniștea orașului. Fetele făcură câțiva pași mai iuți, apoi deodată o văzură pe Mamocica între baionetele jandarmilor. Se opriră speriate și se traseră lângă zid, cu mâna la gură. Femeia trecu printre ele și le văzu tremurând de frig în rochiile lor sărace.

— Bietele mele fete! le șopti, lăcrimând. Bietele mele fete! Ce o să faceți voi fără mine?

1939

ȘASE MONEDE ALBE

Când simțise mâna străină alunecându-i pe sub fustă și ridicându-se pe coapse cu o stăruință pe care nu o putea opri, Ania protestase slab, parcă plictisită că trebuie să se folosească mereu de aceleași vorbe neconvingătoare:

— Nu, nu! Te rog, nu! Fie-ți milă de o biată fetiță nevinovată!

Dar bărbatul părea că nu aude glasul ei miorlăit. Mâinile lui îi căutau nemurind rufăria. Ania simți apăsând-o supărător în obraz bărbia țepoasă a omului, în timp ce respirația lui aprinsă o ardea în ureche. Încercă să-și mute capul, dar nu reuși să iasă de sub apăsare și se resemnă.

„Numai de nu mi-ar rupe chiloții”, se gândi, făcând involuntar din șolduri o mișcare pentru a lăsa elasticul să alunece.

— Ai milă de o biată fetiță nevinovată! mai miorlăi, noconvinsă, apoi simți că numaidecât, bărbatul are să o stăpânească. Atunci, socotind că s-a apărat îndeajuns, își lăsă picioarele moi, așteptând aproape nepăsătoare urmarea.

„Treacă și ăsta”, consimți, fără bucurie și fără părere de rău. Ceea ce se petrecea i se părea într-atât de lipsit de importanță, încât dacă omul nu și-ar fi impus ritmic și impetuos prezența, ar fi putut să se lase furată de gânduri, și să îl ignore. Auzi clar, peste gâfâitul lui, în odaia de alături, hârâitul caracteristic al pendulei care se pregătea să bată; apoi sunetele grave începură să curgă numaidecât, unul după altul, măsurate, muzicale. Încercă să numere bătăile și atunci constată o sâcâitoare nepotrivire între ritmul lor larg, cumpănit, și mișcările repezite, însoțite de gâfâieli ale bărbatului. Era ca și când un soldat ar fi pierdut cadența și s-ar fi străduit să-ți potrivească din nou pasul după muzică.

Ania strânse dinții și numără bătăile pendulei: una, două… Dar ritmul celălalt, mișcările bărbatului, care câteva clipe înainte îi fusese indiferent, se impunea acum precis, limpede, încurcând numărătoarea. Se forță să asculte pendula mai departe; bătăile grave îi tocau încet nervii ca un satâr neascuțit, care nu taie, ci numai zdrobește. Simți un val de căldură coborându-i pe șira spinării, ca să se răspândească în tot corpul, cu furnicături mărunte, dese, de nesuportat. Numără: trei, patru…

Până atunci, nici nu-și dăduse seama cât putea fi ceasul. Observă numai că bătăile se prelungesc. La a șasea lovitură, socoti că afară se întunecase:

avea să urmeze o noapte nesfârșită, ca și sunetele pendulei. Apoi îi veni brusc în minte, adevărul că pendula n-ar fi putut în nici un caz să bată mai mult de douăsprezece ori. Atunci strânse hotărâtă dinții, așteptând sfârșitul. Când, după a șaptea lovitură, mai apăsată și mai lungă, bătăile se opriră, tresări surprinsă. Liniștea care urmă atât de neașteptată, o făcu pentru o clipă să uite prezența și gesturile bărbatului. Apoi când își reveni și-l găsi agitându-se mai departe, mișcările lui i se părură dintr-odată nelalocul lor, ca ale unui dansator care continuă să se învârtească, după ce muzica a tăcut.

„Treacă și asta!” gândi, scârbită că faptele se desfășuraseră rușinos de repede. Pendula bătuse abia ora șapte; iar străinul sosise în oraș cu trenul de cinci. În două ceasuri avusese timp să-și ducă bagajul la hotel, să plece după o odaie mobilată, să intre în prima casă de la colț. Și iată, fără să fi dat măcar un răspuns hotărâtor, acuma…

„Măcar dacă ar rămâne!”, își spuse fata, fără să spere prea mult.

Odaia nu era frumoasă; tavanul scund, pereții coșcoviți, ferestrele întunecoase, nu puteau să placă nimănui. În curtea mică din spate, până la gardul mohorât al casei vecine, pământul sterp, cenușiu, fără pic de iarbă, frământat de porcii care scăpau printre uluci și veneau să râme, mustea de umezeală, acum când șirul lung de ploi începuse, odată cu sosirea toamnei. Părea că noroiul din curte are să dospească, să se umfle, să se ridice, să intre în casă pe ferestrele scunde. Ania știa că la iarnă n-are să poată sta nimeni în odaia unde de pe acum se făcuse frig.

Cercetă pereții de jur împrejur și văzându-i așa de posomorâți, de neprimitori, se gândi că silința ei va rămâne zadarnică. Ce-ar fi putut fi frumos în această odaie străină pentru un om care venea de la drum, dintr-un oraș cu străzi asfaltate, cu case înalte, luminoase, calde? Patul de fier, înalt și îngust, acoperit cu un macat cărămiziu, părea neprimitor. În față, lângă ușă, stătea gata să se prăbușească un dulap vechi de nuc înnegrit având alături un birou cu pânza de deasupra sfișiată. Ania știa că nu va încânta pe nimeni Napoleonul încruntat de pe birou, la fel cum nu putea să încânte țolul ros de pe podea sau scaunele desfundate și icoanele cu candela stinsă.

Asta era odaia și fără îndoială, străinul nu putea să se înșele asupra ei. Se oprise să stea de vorbă, pentru că bărbaților le plac fetele rămase singure acasă. Dacă n-ar fi aflat că mama ei se întoarce seara târziu… Și pe urmă, n-avea de unde să știe că în toate casele de pe stradă, unde erau camere de

închiriat, ar fi găsit la fel câte o fată singură, așteptând-o pe maică-sa să se întoarcă. Altminteri ar fi plecat să-și aleagă o casă mai bună și o fată mai frumoasă.

— Ești dulce! zise deodată vocea străinului, spărgându-i-se gâfâit în ureche.

Vorbea gros, răgușit și fetei i se păru că mai degrabă rostise o amenințare decât o mângâiere. Se deprinse de sub îmbrățișarea lui moleșită și își trase rochia în jos, peste coapsele muncite, cu un gest repede, nu atât rușinat, cât silnic. Bărbatul căzuse vlăguit cu capul pe pernă. La lumina slabă care venea de afară, Ania văzu că o privește, aproape adormit. Colțurile buzelor i se ridicau într-un fel de zâmbet strâmb, prin care credea că mărește complicitatea fetei.

— Acuma trebuie să vină mama; mă duc să aprind lampa, spuse Ania, alunecând pe la picioarele lui ca să se dea jos din pat.

Trecu repede dincolo și umblând prin casă, după chibrituri, observă că dușumelele scârțiau parcă mai tare ca de obicei.

„Degeaba, n-are să rămână!” gândi descurajată.

Trebuia să vadă, în fiecare zi câte puțin, cum casa se părăginește. Acum scândurile începeau să putrezească și ea știa că niciodată n-au să fie înlocuite. Aprinse lampa oftând; la lumina gălbuie odaia părea mai săracă. Trecând prin fața oglinzii, își aruncă o privire speriată; își văzu chipul prelung, palid, cu pomeții ieșiți afară din ovalul obrazului. În umbră buzele se desenau vinete și fără formă vie. Se gândi deodată că nu mai avea nici un rost să se ducă dincolo unde bărbatul aștepta nerușinat în patul ei. Îi veni să-i strige prin ușă că n-are de ce să mai stea. Vroia o cameră de închiriat? Să se ducă, sânt destule! Și fete sânt destule; mai frumoase, cu obrajii mai roșii, cu șoldurile mai rotunde și tot atât de proaste.

„Ducă-se! Ducă-se!” murmură, stăpânindu-și între dinții strânși, începutul plânsului.

Și cu o pornire nouă, de ură și de deznădejde, trecu dincolo, călcând apăsat, dârz, gata parcă să înfrunte un dușman.

Bărbatul se ridicase și stătea cuminte pe marginea patului, fără să pară că ar avea de gând să plece. Colțul gurii i se destinsese și fetei i se păru că deslușește pe chipul lui un zâmbet curat, luminos. Puse lampa pe masă, privindu-l îndoită. Îl văzu frământându-și încurcat degetele, de parcă ar fi vrut să facă ceva și nu știa de unde să înceapă. Ania se gândi că dacă are să-

i vorbească, n-are să-i mai poată spune „domnișoară” cum îi spusese la început, ca unei străine. Atunci își dădu seama că nici măcar numele nu i-l știa. Ar fi vrut să strige: „Haide, cine ești? Pe mine mă cheamă Ana Damianov.”

După câteva clipe grele, în sfârșit bărbatul vorbi, încă încurcat, frământându-și mai departe degetele pe genunchi.

— Care va să zică, asta e camera, nu ? spuse, rotindu-și privirea de jur împrejur.

Inima fetei se strânse; nu reuși să îngâne nici un răspuns. Făcu cu brațele un gest dezolat, afirmativ: da, din nenorocire, asta este și alta nici nu avem.

— Și ce chirie cereți? întrebă bărbatul mai departe.

Abia după aceste cuvinte îndrăzni Ania să ridice privirile, din nou. ÎI văzu zâmbind binevoitor.

— Mama spune că șase sute, răspunse stânjenită.

Ar fi vrut să adauge: „Dar…”, căci îi era teamă să nu fi cerut prea mult. Era bucuroasă s-o dea cu cinci, poate chiar cu patru sute.

— Șase sute? spuse el, fără să pară mirat, rotindu-și din nou privirile spre cameră.

Fata se simți iarăși cuprinsă de îndoială.

„Dacă nu se tocmește, n-o ia”, gândi, descurajată.

Totuși, bărbatul nu părea că are de gând să plece. Stătea mai departe pe marginea patului, parcă mai la locul lui. Își ridică privirile spre fată; la lumina slabă a lămpii, Aniei i se păru că are ochi mari, albaștri, blânzi. Simți dintr-odată nevoia să vorbească mult, să-l încânte, cum știa că fac celelalte fete care închiriază camere. Curajul i-l dădea chiar privirile lui, din ce în ce mai prietenești și mai promițătoare.

— Dacă rămâneți, are să vă placă la noi, vorbi repede.

Dar se opri brusc, dându-și seama că spusese ceva de care singură se îndoia. Ar fi trebuit să înceapă altfel, cu vorbe frumoase dar fără minciuni.

— Dacă rămâneți, reluă mai puțin hotărâtă, mama are să vă facă dimineața cafea. Puteți să vă folosiți de bucătărie; e alături. Sâmbăta dacă vreți, vă încălzim apă în cazan și puteți să vă spălați bine; avem o baie de zinc, da, destul de mare, cred că o să încăpeți în ea.

Se opri din nou încurcată. Acuma, cum îl vedea pe pat, nu-și dădea seama cât e de mare; dar își amintea că fusese uimită de statura lui înaltă, când intrase pe ușă.

„Degeaba, n-are să aibă loc în baie!” se gândi, lăsându-și stânjenită privirile spre podea.

Știa bine că ea însăși abia încăpea, destul de greu, strângându-și genunchii la gură. Ar fi trebuit totuși să spună, că pe toată strada nimeni nu avea baie, măcar una proastă ca a lor.

— Da, o să vă puteți spăla, reluă cu un curaj legitim. Pe aici nu prea sânt băi. Vecinii se scaldă vara în liman, dar iarna…

Socoti că nu face rău vorbind despre străini; doar nu spunea o minciună. Nu era oare adevărat că Lalea, fata de peste drum, se spăla numai o dată pe lună, în lighean, iar dacă în seara hotărâtă îi veneau musafiri, sau era la bal amâna pentru luna următoare? Și Lalea era dintre fetele curate, care stătea de vorbă cu colonelul, cu maiorul de la cercul de recrutare și cu alți ofițeri superiori. Altele duhneau de sudoare de la zece pași. Olga, armeanca din capul străzii, care se credea cea mai frumoasă fată din oraș, dormea toată iarna îmbrăcată și nu lepăda rufele decât la două-trei săptămâni odată. Sau Valia, despre care toți vecinii aflaseră că nici măcar pe ochi nu se spală dimineața. Parcă Ania nu știa ce înseamnă să te speli în miezul iernii, pe ger, în odaia rece, cu apă înghețată, de la cișmea?

Amintindu-și de iarna care se apropia, simți cum i se strânge inima. Oftă.

— Foc, spuse, facem împreună; jumătate noi, jumătate dumneavoastră. Cu două căruțe de stuf, treceți peste iarnă.

Mințea, căci două căruțe de stuf abia dacă ar ținut o lună; dar nu avea curaj să spună adevărul, că stuful se duce iute și costă trei sute de lei căruța.

— Avem sobă bună, adăugă, cu vocea mai înceată, ca și când și-ar fi vorbit ei însăși pentru a-și face curaj. Nu trebuie să aveți nici o grijă; ușa e pe sală și focul îl aprinde mama, în fiecare zi. O să fiți mulțumit.

— Lumina nu arde? întrebă deodată străinul ridicându-și privirea spre abajurul de hârtie colorată, din tavan, sub care se zărea becul înnegrit.

Ania se înroși: curentul era tăiat de un an de zile, pentru că datoria la uzină se făcuse prea mare. Mai toate gospodăriile vecinilor erau la fel de datoare și li se tăiau firele. Acuma motoarele de lumină mergeau numai pentru casele bogate și pentru unele prăvălii, mai mari, din centru. Câteodată, când stăpânul uzinei făcea parastas pentru nevastă, dădea drumul la curent pentru tot orașul, ca să se bucure calicii de sufletul răposatei. Dar ținea numai o zi, sau două și oamenii învățați cu lămpile de gaz, nici nu se gândeau să învârtească întrerupătoarele.

Fetei îi fu rușine să spună adevărat
— Este ceva stricat la ceasul de sală. Dar mâine o să chemăm să repare.
Făcuse socoteala că din banii luați pe chirie să plătească cele trei sute de lei datorate la uzină.
— Eu n-aș avea prea mare nevoie de lumină, că nu citesc seara, continuă străinul parcă să se scuze. Dar am un aparat de radio…
Ania simți urcându-i-se în coșul pieptului o undă fierbinte.
— Aveți radio? întrebă repede, împleticind cuvintele. O, ce bine îmi pare! O să-l puneți în fiecare seară? Nouă ne place foarte mult să ascultăm. Are să fie frumos.
Apoi brusc înflăcărarea i se topi și tăcu, încurcată. Vorbise ca și când omul ar fi fost hotărât să rămână. De unde putea să știe ce are să se întâmple cu el? Ar fi trebuit să-l întrebe, însă îi lipsea curajul. Așteptă câteva clipe, nedecisă. Pe urmă îl văzu scotocind într-un buzunar unde sunau bani de metal.
— Da, am să rămân aici, spuse el, simplu. Uite banii pentru chirie. Cred că mâine am să mă pot muta, nu? În seara asta rămân la hotel.
Ania îl privea cu ochii rătăciți; nu-i venea să creadă că are un chiriaș adevărat, care îi pune în palmă șase monede albe, rotunde și frumoase ca niște medalii: un chiriaș care nu glumea, care era cu adevărat hotărât să rămână. Abia acum o cuprinse rușinea pentru cele întâmplate la început. Ar fi trebuit să fi fost altfel: mai târziu și mai frumos. Căci nu avea de a face cu un străin oarecare, ci cu un chiriaș cinstit și serios.
Strânse tare monedele în pumn; prezența lor reală, zimțuită, îi aduse în suflet o pornire de recunoștință. Se apropie de el cu ochii umeziți, înduioșată.
— Am să-mi dau toată silința să vă placă la noi, spuse cu teama că nu va găsi nici cuvintele, nici glasul care să-l mulțumească.
Apoi încercă în alt fel, un ton mai apropiat, tutuindu-l stângaci:
— N-are să te supere nimeni aici, să știi, la noi e foarte multă liniște.
Bărbatul părea însă că nu ascultă. Apropierea fetei îi transmise alt gând. O apucă înfrigurat de mână și-o trase spre pat.
Ania nu se gândea să se mai împotrivească, dar îi părea rău că faptele aveau să se petreacă la fel ca prima oară; îi părea rău că acelea nu erau încă uitate, pentru a începe de la capăt, cu alte gesturi și cu alte cuvinte. Din

obișnuință scăpă încă o dată printre dinți, miorlăind, protestul naiv de la început:

— Nu ți-e milă de o biată fetiță nevinovată?

Apoi roșindu-se, nu de tonul nepotrivit al cuvintelor, căci ei i se păreau la locul lor, ci de faptul că trebuise să mai opună o rezistență cât de mică noului chiriaș, simți dintr-odată nevoia să ofere mai mult decât o dorea el. Se gândi la gesturi deșuchiate, pe care nu îndrăznise niciodată să le facă. Îi veniră în minte cuvinte de rușine care altădată ar fi îngrozit-o și le pronunță mecanic în urechea bărbatului.

— Vreau să-ți placă mult! gâfâi apoi. Vreau să-ți plac mai mult decât orice altă fată.

Și avea o pornire sinceră în suflet, care făcea ca vorbele să nu i se pară false. Era însă numai recunoștința pentru străinul care se oprise, nesperat, în odaia urâtă, rece, cu pereții strâmbi. Căci altfel, era străină de ceea ce se întâmpla, de încordarea bărbatului, de munca lui năvalnică. Gândul ei întreg și adevărat era la cele șase monede albe pe care, puțin mai înainte, în clipa îmbrățișării, le lăsase să alunece lângă pat; era bucuria de a le ști acolo, lucind argintiu pe covor și era teama de a nu fi rătăcit vreuna în crăpăturile podelei.

1939

BOMBARDAMENTUL

La poarta școlii flutura un steag mare, alb cu cruce roșie. Copiii se opriră nedumeriți în fața șirului lung de autocamioane cu coviltire cenușii, care, nemaiîncăpând în curte se înșirau pe stradă, până după colț. Apăruseră pe neașteptate în prima dimineață de toamnă, parcă dinadins în ziua când ar fi trebuit să înceapă școala.

Printre zăbrelele gardului, copiii văzură in curte oameni în halate albe purtând tărgi. Nu era greu de bănuit ce se întâmplă acolo, însă ei nu îndrăzniră să plece fără o vorbă de la cineva. Și cum nimeni dinăuntru nu-i băga în seamă, rămaseră multă vreme la poartă, privind cum se transportau răniți. Abia târziu, un zvon pornit de la director, că școala nu se mai deschide, îi făcu să se risipească. Dar plecând, mai întoarseră din mers capul, neîncrezători, cu un fel de neliniște, temându-se parcă să nu-i cheme înapoi. Numai la colțul străzii, când gardul cărămiziu dispăru, răsuflară ușurați și abia atunci bucuria îi cuprinse cu adevărat.

Dușumelile sălilor întunecoase și reci ale școlii de care fugeau, erau năclăite de sânge; în lungul coridoarelor răzbăteau vaietele unor dureri noi, mature; dar copiii ignorau suferința trupurilor sfârtecate, de aceea steagul cu cruce roșie, de la poartă, nu avea pentru ei semnificația adevărată. ci una sărbătorească. Așa că se îndreptară gălăgioși spre maidanele de la barieră, pentru a regăsi în bălării toate jocurile și frumusețile vacanței. Alții merseră mai departe, la fabrică. Antone, mecanicul de la rafinărie, plecase de mult și acum nimeni nu-i mai împiedica pe copii să se joace în curtea lui plină de mașini, cu cazane și cu atâtea lucruri miraculoase. Nevasta mecanicului, Emma, o poloneză blajină, cu părul galben și cu ochii albicioși, iubea copiii și-i lăsa să se joace. Avea și ea doi băieți, cam palizi și cam speriați, pe care era bucuroasă să-i vadă amestecându-se între micile haimanale din oraș. Înainte, când mecanicul venea din fabrică, o rupeau la fugă, peste gard, curtea se golea într-o clipă și cei doi micuți rămâneau părăsiți, tremurând, în vârful grămezii de fiare vechi din spatele casei.

Nu era om rău mecanicul, dar chipul lui înnegrit de funingine, mereu încruntat, îl făcuse să fie temut pe nedrept, chiar de copiii mai mari. Niciunul nu avea curajul să-l înfrunte când îl vedeau venind încetișor spre

casă, de aceea, oricâte minuni ar fi ascuns curtea cu mașini și cu fiare vechi, stăteau acolo tot cu frica în sân, și puși pe fugă.

Pe la mijlocul verii, aflară însă că mecanicul o să plece, așa cum multă lume pleca din oraș, dar nu le veni a crede până nu-l văzură îndreptându-se spre gară; blânda Emma și cei doi micuți îl conduceau, ținându-se de pulpanele hainei lui militărești.

Era o zi frumoasă, plină de soare și de soldați. Războiul începea, ca întotdeauna, cu cântece și cu flori. Răniții începură să curgă abia mai târziu; atunci cântecele încetară. Iar când școlile fură transformate în spitale, copiii se bucurară de vacanța nouă, tot așa cum se bucuraseră de plecarea mecanicului Antone.

Într-o noapte, orașul trecu din somn, în spaimă. Clopotele bisericilor sunară, ca pentru o sărbătoare lugubră. Din întunericul văzduhului cădea peste acoperișuri, amenințător, un ciudat sforăit metalic. Deodată, de jos țâșniră șuvițe de lumină și brăzdară neliniștite cerul. Apoi se auziră bubuituri asurzitoare, spre gară, spre uzină, spre rafinărie. Huruitul înfricoșător se scurse pe cerul negru, pe deasupra orașului.

Când reflectoarele reușiră să-l prindă în fascicolul lor orbitor, zepelinul era departe, mic, albicios, ca o molie argintie, ca un bicisnic parazit al cerului.

A doua zi, la ferestre se lipi hârtie albastră și oamenii așteptară venirea nopții, cu inimile strânse. Emma își luă copiii de mână și-i duse la biserică, să-i închine la icoane, ca să le treacă spaima. O bombă căzuse pe drumul de lângă fabrică, și o schijă sărise până în spatele casei, în grămada de fierăraie. Era o bucată de oțel lucios, colțuroasă și înfiorătoare. Andrei, băiatul cel mai mare al mecanicului, cuprins de o îndrăzneală neașteptată ascunse schija în sân, le-o arătă copiilor, la joacă și le povesti grozăvia bombardamentului de peste noapte. Nimeni nu se îndoia că Andrei spunea adevărul, se știa doar, în tot orașul, că zepelinul aruncase bombe la rafinărie. Și apoi, bucata aceea de metal ucigător era o dovadă atât de impresionantă. încât chiar copiii cei mai trufași îl priviră pe Andrei ca pe eroul cartierului.

După câteva zile, zepelinul zbură pe deasupra orașului în plină amiază, aruncă iarăși bombe la gară și la uzină. O femeie căzu ucisă, iar unui copil ii

fură retezate picioarele. Peste două zile copilul muri la spital și atunci maică-sa veni pe locul unde căzuse bomba, gândind că va găsi acolo picioarele retezate, să le îngroape. Când fapta se află în oraș, celelalte mame se cutremurară, iar bărbații plecară fruntea, pe gânduri.

Pe urmă începură să vină aeroplane. Se spunea că zepelinul a fost lovit de obuze, la București și că încercând să scape înspre Giurgiu, a căzut în Dunăre.

Aeroplanele veneau uneori câte unul, alteori două, trei și chiar mai multe și aruncau bombe cam în aceleași locuri. Oamenii știau acum să fugă și rar se întâmpla să mai lovească pe vreunul. Dar într-o zi bombardară târgul de vite, în marginea orașului, unde nimeni nu se aștepta. Oamenii mai avură timp să fugă și nu fură uciși prea mulți; vitele însă, priponite în țarcuri ori înjugate la căruțe, fură jalnic strivite de bombele care cădeau în plin.

Erau trei aeroplane mari, greoaie. Și când să plece, tunurile, care trăgeau întruna, doborâră unul din ele. S-a văzut o aripă fărâmițându-se, apoi aeroplanul începu a se roti, din ce în ce mai iute și deodată, așezându-se cu botul în jos, porni ca un bolovan spre pământ. Tunarii care s-au dus acolo în grabă au găsit sub sfărâmături cinci trupuri zdrobite. Numai unul din aviatori mai răsufla și pe acela, miloși, l-au dus cu targa la spital.

Când faptele s-au aflat în oraș, lumea s-a adunat în piață. bucurându-se, socotind că de acum înainte n-o să le mai dea mâna aeroplanelor să vină ca la ele acasă. Iar unii strigau că nu-i drept să fie îngrijit neamțul la spital, ci să fie spânzurat în fața primăriei.

Cam atunci se întâmplă ca băieții să găsească între fiarele din curtea mecanicului, o pușcă veche, ruginită. Împinși de același spirit răzbunător care stăpânea orașul, hotărâră să se folosească de ea pentru a împușca un neamț. Nu puteau, firește, să se gândească la acela din spital, deși de acolo le venea îndârjirea. Dar un neamț trebuia găsit neapărat, în altă parte. Și nu le fu greu să îl aleagă pe băiatul cel mic al mecanicului, fiindcă îl chema Peter. Andrei nu se împotrivi, știa că nu este vorba decât de un joc; pentru a se învoi atât de ușor, mai ajutase însă și un pic de ciudă pe care o nutrea mezinului.

Fără să fi fost o mamă rea, blânda Emma îl iubea parcă mai mult pe cel mic. Peter purta numele bunicului, tatăl ei, și-i amintea astfel de familia părăsită și de patrie, pe care nu le putea uita ușor. Îi amintea nu numai de

bătrânul cu mustăți mari, albe, cu părul cărunt lins pe tâmple și adus lung la ceafă. Îi amintea satul de mineri silezieni, de unde o luase Antone; îi amintea surorile albe și triste și strigătele păstorilor care își adunau turmele când coborau din munți; îi amintea frații blonzi și tăcuți și bocetele mamei când frații piereau unul câte unul, în galerii surpate.

Emma căuta cu toată puterea inimii să-și împartă dragostea deopotrivă, între amândoi copiii, însă niciodată ccl mare nu se apropia de dânsa cât micuțul Peter. Andrei era la fel de palid ca mezinul, dar în înfățișare avea ceva din încruntarea tatălui său. Anii îi înăspreau privirea și Emma îl vedea astfel depărtându-se de dânsa din ce în ce mai mult.

Lui Andrei nu-i fu greu să-și ademenească fratele în fundul grădinii. Dar de acolo înainte, lucrurile s-au cam încurcat. Judecata a mers încâlcit. Gâgu, băiatul limonagiului, care făcea pe procurorul, nu știa bine ce trebuie să spună. Văzuse un astfel de proces într-un film de spionaj, dar faptele nu se potriveau întocmai; și-apoi cum să ții minte atâtea, să le spui pe nerăsuflate? Unul dintre copii, nemulțumit, strigă furios ca acuzatul să fie împușcat. Peter începu să plângă și atunci Gâgu, făcându-i-se milă, nu mai vru să se joace. În locul lui a trebuit să treacă Andrei; el reuși să povestească o mulțime de fapte monstruoase pe care i le atribui, fără milă, acuzatului. Peter asculta speriat; era prea mic pentru a înțelege bine ce spunea Andrei, dar înfățișarea lui răzbunătoare îl făcu să izbucnească din nou în plâns și numai cu greu putu fi sfârșită judecata. Acuzatul fu condamnat la moarte pentru că aruncase bombe asupra orașului.

— Bine! bâigui Peter. Acuma vreau acasă!

Însă cazna nu se terminase; urma execuția.

Deși s-ar fi cuvenit ca vinovatul să-și sape singur groapa, trebuiră să renunțe. Lasă că nu găsiseră nici lopată, nici cazma, dar băiatul bâzâia așa de rău, încât nu se mai înțelegea nimeni cu el. Cum nu voia cu nici un chip să stea locului, hotărâră să-l lege de un copac. În timp ce Andrei se duse să caute frânghie, Nică Desculțu, care era băiat de dulgher înjghebă din două capete de scândură o cruce; văzând-o, copiii se fâstâciră.

Peter fu legat de un salcâm în fundul grădinii, apoi se așezară în fața lui, la zece pași. La mijloc îl puseră pe Lațcu, un găligan, de trei ori repetent în clasa a patra, crescut atât de înalt că nu mai avea loc în bancă și putea să-l

privească pe domnul în creștet. Dintre toți, el singur avea atâta putere ca să ridice pușca la ochi.

Când socoti că execuția poate începe, Gâgu, acum din nou pornit împotriva neamțului, făcu un pas în lături și, întocmai ca la cinematograf, cu o voce care tuturor copiilor li se păru înfiorătoare, comandă:

— Laa, ochi!

Dar când Lațcu ridică pușca, Peter începu să se zbată și să plângă atât de sfâșietor, încât toți se priviră încurcați.

— Nu vreau să mor! Nu vreau să mor! Mamă! Scapă-mă mamă! se văita copilul.

S-ar fi putut să audă cineva.

— Tacă-ți gura, prostule! îl mustră aspru frate-su.

— Nu vreau să mor! Duceți-mă la mama! La mama! continua să urle Peter, înecat de plâns.

— Dacă nu taci, te pleznesc! îl amenință Andrei, apropiindu-se furios de el.

Dar nici această amenințare nu folosi: Peter plângea zbuciumat.

— Să-l lăsăm, spuse Lațcu, coborând înduioșat pușca.

— Am să te împușc pe tine în locul lui! strigă Gâgu.

Lațcu rânji prostește, din colțul gurii mari și intimidat, tăcu.

— O să-l legăm la ochi, hotărî Gâgu. Poate așa are să tacă.

— Bine! încuviință Andrei, scoțând batista din buzunar. Să-l legăm!

Peter continua să plângă nesecat: lacrimile i se scurgeau gârlă, pe gulerul hăinuței.

— Nu te mai jeli, că nu te împușcă nimeni! căută să-l liniștească Andrei. Doar o să te legăm la ochi. Ne jucăm de-a baba-oarba.

În clipa aceea, un șuier ascuțit plezni cerul: sirena fabricii icnise într-un semnal speriat. Îndată, dinspre oraș, se auziră clopotele bătând.

Copiii înlemniră.

Seninul cerului de toamnă se crispase deodată. Dinspre miazăzi se auzea huruitul îndepărtat al motoarelor.

— Aeroplanele! strigară toți în aceeași clipă.

Aeroplanele veneau să bombardeze fabrica. Bombele aveau să cadă aici, aproape, la câțiva pași, în spatele gardului sau poate chiar dincoace de el. Spaima plezni deodată în sufletele tuturor, făcându-i să se năpustească spre portița grădinii. Săriră în goană șanțul, se prăvăliră în praful șoselei, spre

podul betonat al căii ferate. Aeroplanele se apropiau, huruitul lor părea al unor mori zburătoare măcinând schelete, că era plin văzduhul de ele.

— Aeroplanele! strigau copiii, zăpăciți, rostogolindu-se din șanțul șoselei spre podeț.

Unul își sfâșiase pulpa într-un cui, la gard; altul își julise obrazul alunecând în grămada de pietriș de pe marginea șoselei. Lațcu se împiedică în pușca pe care o târa prostește după el și căzu între șinele căii ferate.

— Aeroplanele! Aeroplanele! Ce faci? strigară copiii ajunși sub podeț, văzând că Andrei se oprise, galben, în mijlocul drumului.

O bubuitură asurzitoare le acoperi vocile speriate. Apoi se auzi încă o bubuitură, două, trei, mai multe, una după alta; bombardau gara de sud. Între explozii, zgomotul motoarelor se auzea tot mai puternic.

Andrei înțepenise în mijlocul șoselei. Era palid și tot corpul îi tremura. Copiii îl văzură pornind înapoi, spre grădină, într-o goană înnebunită.

— Unde te duci? îi strigară. Întoarce-te! Aeroplanele vin la fabrică!

Dar Andrei nu lua seama la strigătele lor. Făcea din fugă semne disperate.

— Peter! strigă deodată Gâgu, dezmeticindu-se.

Toți copiii îngălbeniră.

Peter se smucise atât încât sforile îi intraseră în carne și îl ardeau ca un fier roșu; acum nu mai putea face nici o mișcare. Privi îndobitocit la Andrei care se repezise pe portița grădinii. Printre lacrimile înghețate îl vedea apropiindu-se, crescând repede. Atunci i se păru că fratele său înfățișa ceva neînchipuit de mare, de puternic și de bun. Era poate ceea ce oamenii numeau Dumnezeu.

Dar deodată, Andrei se opri. Peter îl văzu cum încerca să facă un pas înainte, apoi unul înapoi. După aceea, privi înspăimântat în sus. Huruitul părea că s-a oprit deasupra, în creștet, greu cât tot pământul. Atât de bine se vedea că aeroplanele erau exact deasupra, încât judecata se topea și creierul rămânea gol.

Peter îl văzu pe Andrei zbătându-se să sfârșească mișcarea, înainte sau înapoi, se clătina ca un om beat, dând din mâini în neștire.

Apoi, ceea ce urmă fu scurt și mai simplu decât orice așteptare. Peter nu văzu decât o erupție neagră, aproape de locul unde era Andrei: o țâșnitură conică, spre cer. Un trăsnet îi repezi cu capul înapoi, de trunchiul copacului. Orbit, nu mai văzu nimic. Un val de aer cu țărână fărâmițată îi plesni fața,

iar trunchiul copacului pârâi deasupra creștetului. Câteva așchii se desprinseră și-i căzură de aproape, fără putere, în cap. Apoi la fel de brusc cum venise explozia, se făcu liniște.

Peter credea că murise. Niciodată nu-și închipuise că era așa de ușor, nu simțea nici o durere, nici măcar usturimea legăturilor intrate în carne, și era mândru că izbutise să moară fără să plângă. Numai pentru maică-sa îl încercă în treacăt puțină milă.

O clipă mai târziu auzi țipete peste drum; câțiva oameni alergau înspăimântați. Atunci deschise ochii fără voie și, uimit, se găsi în același loc unde firul gândurilor și viața se rupseseră. Cineva alerga dinspre casă, altcineva dinspre calea ferată. I se păru că recunoaște figuri și glasuri și atunci înțelese că firul rupt al vieții încearcă să se înoade la loc. Vedea oameni alergând besmetici, făcând gesturi de spaimă. Pe cine căutau în grădină? Vroiau să-l pedepsească? Făcuse o faptă rea?

Ochii i se rotiră nedumeriți în orbite și deodată înțepeniră într-un punct, dilatați până dincolo de groază. În fața lui, la câțiva pași, explozia aruncase o frântură din trupul ciopârțit al lui Andrei: o bucată de braț, însângerată. Iar alături, capul rămas întreg, păstrase expresia de teamă și de nehotărâre din ultimul moment. Peter văzu ochii privindu-l fix, din iarbă. Peter vru să țipe, dar nu putu să scoată decât un sunet sec, pe care nu-l auzi nimeni.

Apoi frigurile îl cuprinseră dintr-odată, din toate părțile corpului, hâțânându-l în legăturile care îi tăiau carnea. Nu mai simțea însă usturimea pielii chinuite: ar fi vrut doar să poată vorbi, să-i cheme, să le arate.

Oamenii se apropiau în fugă: lucrători de la fabrică, agentul cu cruce roșie, o targă. Făceau toți aceleași gesturi pline de groază și de desnădejde. Iar Peter încerca să le vorbească din ochi, să le arate mădularele risipite în iarbă, pe care ei nu le vedeau…

1934

1939

FOEHN

Vântul acesta cald venit pe neașteptate mi-a amintit că trebuie să plec și m-a întristat.

Ca să înțelegi de ce, am să-ți spun cum a fost:

Dormisem până la două după amiaza. Când m-am trezit, vecinul meu cânta cu o voce atât de puternică, încât pereții subțiri ai camerei de hotel, vibrau. Am zâmbit. Mă simțeam mulțumit, deși cântecul vecinului era foarte sâcâitor. Închipuie-ți o canțonetă italiană, o melodie dulceagă și tristă, cântată cu atâta patimă încât am bănuit că sântem înaintea prânzului; altfel nu pot înțelege cum se poate ca un om care a stat la masă și e sătul, să cânte la ora două, cu stomacul plin „O sole mio!”.

Am sunat, continuând să zâmbesc.

Tu îl ști pe Jak; l-am trimis doar de atâtea ori la vila voastră ca să te întrebe dacă mergi la ski. Este o ființă închisă, despre care niciodată nu știi ce să crezi. Pe figura lui lipsită de expresie nu-i chip să citești vreun gând. E drept că un servitor atât de credincios, atât de destoinic, atât de tăcut, nu se poate găsi pe toate drumurile. Dar și tăcerea lui te scoate uneori din sărite. Jak nu se poate decide să-ți dea un sfat, nu poate să contribuie la alegerea unei anumite cravate pentru un anumit rând de haine, să emită și el o părere, fie chiar proastă. Dacă îl întreb: Jak, e frig afară?, se duce la fereastră să vadă termometrul.

— Minus patru grade, domnule.

— Asta înseamnă că e frig, Jak?

— Cum credeți dumneavoastră.

Firește, am toată încrederea în știință și instrumente. Dar se întâmplă ca termometrul să arate minus patru grade și să fie totuși cald; poate mercurul nu are aceeași sensibilitate ca noi. Sau poate… Jak însă, nu admite așa ceva. Îl întreb:

— Ci spune omule, e cald sau frig?

Mă privește cu ochi mirați.

— Minus patru grade, domnule.

Astăzi când a intrat, zâmbeam. Zâmbeam așa, fără să știu de ce. Cui nu i s-a întâmplat una ca asta? Lui Jak, desigur.

Eu, să fiu servitor și să-mi văd stăpânul vesel, fără să devin lingușitor, mi-aș descreți fruntea. Altfel este supărător, Miki, tu să râzi, la urma urmei chiar fără motiv și altul să stea nemișcat lângă ușă, privindu-te cu ochii amorțiți.

M-am uitat chiorâș.

— Ce-i Jak?

— Nu m-ați sunat?

— Ba da. Și-acum, ce vrei?

— Credeam că m-ați sunat…

Zâmbeam mai departe. Îmi place să-l necăjesc uneori punându-i întrebări nelogice. Să-l necăjesc e un fel de a spune, căci nu cred să existe un om care să-l poată necăji pe Jak.

— Cât e ora? am întrebat după câteva clipe.

— Două și șase minute, domnule.

Când cineva îți răspunde cu atâta precizie, fără ca mai înainte să-și fi consultat ceasornicul, nu poate inspira o încredere prea mare.

— De unde ai scos-o, Jak?

— M-am uitat la ceas înainte de a intra. Știam că o să mă întrebați.

Am rămas oarecum încurcat de un răspuns atât de prompt, dar după câteva clipe mi-am revenit Parcă nu știu de atâta timp că Jak nu ia nici un lucru în glumă! Două și șase minute? Foarte bine, băiete!

Înainte de o mă scula din pat îmi place să mă întind până îmi trosnesc încheieturile; e slăbiciunea mea cea mai nevinovată. Dar treaba asta, de față cu Jak, nu are nici un haz. Tocmai îmi proptisem călcâiele în saltea și îmi arcuisem coloana vertebrală întinzând brațele în sus, peste pernă, când mi-am dat seama că mă urmărește. În timpul mișcării am obiceiul, poate îmi amintesc de alintările din copilărie, să scot din gât un fel de scheunat, cum fac câinii când îi mângâi sub maxilare. Jak mă privea.

Adevărat, fără nici un fel de intenție, fără să trădeze ceva, o aprobare sau o dezaprobare. Dar oricum, privirea lui nu este comodă. Am rămas în mijlocul exercițiului, nesatisfăcut și încurcat; nu mai aveam chef să zâmbesc.

— Ce-i Jak? l-am întrebat, stânjenit.

— Nimic, domnule.

Un răstimp am așteptat fără să știu ce trebuie să fac. Miki, nici nu știi ce penibil este să te întinzi dimineața în pat, de față cu un servitor ca Jak, iar

pe deasupra să mai fie și vocea de alături, care să cânte din toate puterile „*O sole mio!*”

— Cum e afară?

— Barometrul arată vreme frumoasă, domnule.

Într-adevăr soarele pătrundea vesel pe fereastră; fereastra mea primește aproape toată ziua lumina soarelui.

— Atunci, Jak, să-mi pregătești skiurile.

— Foarte bine, domnule.

— Adică, nu. Mai întâi să te duci Ia Miki și să o întrebi la ce oră va ieși astăzi.

— Imediat, domnule.

Când să ajungă la ușă, m-am răzgândit.

— Stai, Jak. Tot skiurile întâi.

— Cum vreți dumneavoastră.

Supunerea lui mă scotea de multe ori din fire; dar mai ales acum, când eu însumi nu eram hotărât ce trebuie făcut în primul rând.

— Jak, tu cum crezi că e mai bine?

— Cum porunciți dumneavoastră.

— Dar tu, ce spui?

— Ce spuneți dumneavoastră.

— Jak, l-am rugat, gândește-te și tu puțin. Scoate și tu ceva din capul tău, că doar nu-i suporți zadarnic greutatea pe umeri.

S-a străduit un timp să gândească. Se cunoștea prin aceea că își plecase privirile în podea și urmărea desenul regulat al parchetului. Rar își lua Jak privirile din ochii mei.

— Ei, Jak?

— Domnule, eu cred…

L-am încurajat:

— Spune, Jak!

— Eu cred, că…în amândouă felurile e bine.

— Jak, nu te supăra, dar, dar…

— Aveți dreptate, domnule.

— Atunci, poți să te duci.

— Cum porunciți.

— Stai, n-am hotărât nimic. Ce ai să faci acum?

— Eu nu știu, dacă nu îmi porunciți dumneavoastră.

— Și dacă nici eu nu știu?

Jak tace. Tac și eu. Numai vecinul cântă melancolic mai departe. Oare ce l-o fi durând?

Geografie în școală nu prea am învățat. Nu-mi plăceau nici hărțile, nici profesorul. Și nici metoda aceea de a înlocui realitatea cu o bucată de hârtie colorată. Nu te poți duce în India, iei atlasul și spui: „Aici e Calcuta, aici e Bombay, și Gangele, pe aici se plimbă brahmanii…” Iar profesorul care pretinde că le-a văzut pe toate îți dă explicații complementare.

Hotărât, nu mi-a plăcut geografia. De aceea, despre existenta foehnului nu am știut: n-am întârziat niciodată așa de mult pe aici. Venea într-una după ce plecam, atunci când eu îmi încercam rachetele cu Lady Blue, în parcul lui Abdul Ahmed, la Heliopolis.

De aceea, când am coborât scările, nu bănuiam nimic.

Zgâriind ca întotdeauna treptele de marmoră cu fiarele bocancilor de ski, mi-am adus din nou aminte de necazul pe care i-l fac portarului. Cred că placardele de pe pereți sânt puse anume pentru mine: „Rog călcați pe covor”. E un covor roșu, foarte frumos, pe care mi-e milă să-l ating. De aceea, totdeauna calc alături. Firește, portarul nu îndrăznește să-mi spună nimic, dar se uită la mine chiorâș. Aș vrea să-i explic că nu fac nimic în ciuda lui, însă de fiecare dată când ajung jos renunţ, pentru că prin geamurile de la intrare te și zăresc, așteptându-mă peste drum, la poarta voastră.

Miki, nici nu bănuiești cât începuseră să-mi placă skiurile, în ultimul timp! Atât de mult, încât o uitasem pe Lady Blue, acea zeiță albă, cu frumoșii ei ogari care îi ajung până în talie și-o încadrează, purtându-i unul racheta, altul plasa cu mingi.

Astăzi nu mă așteptai. Ce s-a întâmplat, Miki? Jak nu te anunțase? Dumnezeu știe ce s-a întâmplat! Sau poate de vină era foehnul, vântul cald care m-a izbit ca o baie de aburi, când am ieșit în stradă.

Surprinsă de căldura neașteptată, zăpada se topea și curgea în șuvoaie groase, de pe streașini. Strada era udă și vântul bătea perfid. La voi, nici o mișcare, la nici o fereastră. La nici una din ferestrele cu obloane verzi.

Am rămas în ușa hotelului, cu schiurile la spinare, fără să pot înțelege. Jak mă anunțase: „Barometrul arată vreme frumoasă”. Dar pe nici un barometru din lume, nu scrie „Foehn”. Și-apoi, Jak, ce poate pricepe el din toate acestea?

Ei da, închipuie-ți, portarului i-a părut rău când a aflat că plec. A răsfoit mersul trenurilor emoționat:

— Diseară la ora zece trece acceleratul pentru Berna. La ora unu sânteți în capitală. Dacă vă grăbiți, dis de dimineață luați expresul de Sud și seara ajungeți la Genua. Pentru vapor am să mă interesez la oficiu. Puteți să aveți încredere în mine, domnule.

— Ce se va face cu concursul de sărituri de astăzi? l-am întrebat

— Se amână.

— Crezi că va mai ninge?

— O, nu domnule. Se amână pentru la anul.

— Bine. Rămâne hotărât: plec astă-seară.

La picioarele scărilor m-am oprit. Simțeam ochii portarului în ceafă și aveam siguranța că de data asta mă privea fără nici un fel de ciudă. Oamenii care pleacă inspiră mai totdeauna simpatie; poate chiar milă. Ai observat?

În față erau treptele albe și covorul roșu. Am șovăit. Apoi am pus un pas pe covor. Covorul frumos, de un roșu stins, atât de curat! De pe bocancii mei grei, ca de scafandru, se scurgea, murdară, lapovița de afară. Am ezitat din nou și pasul următor l-am pus alături, pe treapta de marmoră. Așa, până sus am tot ezitat și-am tot pus: un pas pe covor, unul alături. Jak era în capul scărilor. Mi-a luat grăbit schiurile din spinare, stânjenit că nu a prevăzut să mă aștepte jos.

— Jak, repede bagajul. Diseară plecăm.

— Prea bine, domnule.

Și n-a mai spus nimic, Miki. Nici o întrebare, nici o privire mirată. Nimic.

Dar la urma urmei, de unde să știe el, ce-i acela foehn?

Abdul Ahmed, e cu totul alt om decât ți-ai închipuit. Arab, într-adevăr, dar să nu-l crezi nici primitiv, nici fioros. A studiat ingineria navală la Glasgow, și-a găsit o nevastă la Stockholm, își comandă haine la Londra, iar

primăvara străbate Mediterana în lung și în lat cu un mic iaht alb pe care îl conduce singur.

Vezi tu, Miki, acum nu știu dacă trebuie să-mi pară bine, sau rău, că plec. Ieri am primit de la Abdul Ahmed o înduioșătoare sticlă de vin de Cipru și o carte poștală ilustrată. Mă anunță că rămâne o săptămână în Larnaka, apoi pornește spre Gibraltar. Nu am dat nici o importanță acestor mesaje, dar ar fi trebuit să văd de ieri că primăvara a sosit.

Acum privesc sticla de vin și în lichidul roșiatic, tulburat de razele soarelui, citesc înțelepciunea lui Abdul Ahmed și invitația doamnei sale.

Ciudată ființă Lady Blue! Nu se îmbracă niciodată decât în rochii albe sau negre. Numai albe și numai negre. Iar ochii ei sânt albaștrii. O cheamă Elgida. Lady Blue i-am spus eu. Îmi cântă uneori un cântec, imposibil de memorat, o melodie neregulată, aproape anarhică, fără nici un ritm, într-un fel de englezească de neînțeles care își termină fiecare frază cu acest: *Lady Blue! Lady Blue!* Prima dată cu o sonoritate aspră, ca un fel de amenințare, a doua oară stins, pierdut… Nu știu ce legendă ascunde această melodie, dar felul cum o cântă Lady Blue mă tulbură până în adâncul sufletului. Când termină rămân mult nemișcat, stăpânit parcă de un farmec vrăjitoresc. Târziu îngân:

— Lady Blue!

Ea mă privește cu acei minunați ochi albaștri care ascund în ei seninul atâtor nopți înstelate din parcul lui Abdul Ahmed.

Mai șoptesc o dată:

— Lady Blue!

Apoi rămân țintuit.

Iar Lady Blue nu spune un cuvânt, nu face o mișcare.

La ferestrele voastre nu se vede nici o mișcare. E imposibil să ghicesc ce se petrece dincolo de obloanele lor verzi. În acest timp Jak răscolește dulapul, etajerele, sertarele, îngrămădindu-mi lucrurile în geamantan. Peste o oră am să fiu străin între acești pereți care, goliți, mă vor izgoni.

Miki, nu știu dacă îmi pare rău că plec; am să văd mai târziu. Îți scriu de rămas bun, nu pentru a-mi face o datorie, ci ca să umplu golul din față, timpul până diseară, când trece trenul meu. Uite, să depănăm puțin împreună, acuma de plecare, cele câteva amintiri albe de zăpadă, din care se desprinde gingășia chipului tău de copil neastâmpărat și drag. Și felul tău de

a râde, cu atâta voioșie, cu atâta seninătate!… E foarte trist ce gândesc, dar nu cred să mai întâlnesc vreodată un asemenea râs.

În ziua când am auzit prima dată râsul tău, urcam dinspre cabana aceea unde vin turiștii să bea grog. Urcam plictisit, căci oricât mi-ar plăcea skiurile, nu pot suferi urcușul. Vezi tu, Miki, viața nu îți dă nimic gratuit Mai scump sau mai ieftin, însă totdeauna pe un preț oarecare. Și mie nu mi-a plăcut să plătesc; am căutat într-una s-o înșel. Uneori am reușit, alteori nu; de cele mai multe ori nu. De aceea, dacă vreodată voi deveni neurastenic, de vină va fi viața pe care nu o înțeleg totdeauna și care la rândul ei nu mă înțelege decât uneori, silindu-mă adesea la renunțări. Cum renunț acum la tine.

Urcam panta, plictisit. Jos la cabană, o întâlnisem pe Marianne, fata aceea băiețoasă care a studiat medicina la Berlin și pretinde că l-a aprofundat pe Freud într-atât încât să-și poată asigura o viață dirijată impecabil. Cred că se gândește chiar la o neîndoielnică dobândire a vieții de apoi. Poate vinovat să fie numai Freud; când vorbește despre el pare chinuită de diavol, i se umflă ochii, gesticulează dezordonat, gâgâie, tremură și la urmă nu reușește să spună o neghiobie mai mare decât cele scrise prin cărți. Înțelegi tu, o fată la treizeci de ani, care n-a cunoscut dragostea (ceea ce spune și repetă cu mândrie), să-ți facă teorii asupra echilibrului sexual! Când urci cu schiurile și când urcușul ți-e nesuferit…

Sus, la sfârșitul pantei ți-am întâlnit râsul, împletit în fulgii de zăpadă. Acum ningea parcă mai repede. Cerul vântura arpegii reci de nea, iar pădurea de molizi răsturna în vale spre cabana cu geamurile luminate, ecoul râsului tău cristalin. Spre cabana unde am băut de atâtea ori grog; râsul tău, minunând înserarea și mânia albă a cerului.

Râdeai din tot corpul și agitai brațele în aer în timp ce bețele de ski se balansau ca două pendule besmetice. Mai aveam câțiva pași până sus când, deodată te-am văzut alunecând la vale spre locul de unde veneam eu. Ai țipat continuând să râzi și ne-am rostogolit împreună. După ce ne-am oprit ne-am privit mirați. Câteva clipe am rămas așa, cercetându-ne unul pe altul. Apoi am vrut să te ridic, dar skiurile erau atât de încurcate încât nu am izbutit. M-am lăsat, la fel ca tine, într-un cot și am continuat să te privesc. Zăpada îți pusese în păr diamante, iar vântul îți îmbrăcase în purpură obrazul. Eram atât de aproape de tine încât îți auzeam respirația; o arteră îți pulsa la gât: deși se înserase, o vedeam limpede.

Mi s-a părut o veșnicie timpul cât am stat în zăpadă; o veșnicie ciudat de caldă. Îmi amintesc că am vrut să-ți văd bine ochii, să-i învăț pe dinafară. Dar în umbra serii ochii tăi aveau o culoare nehotărâtă.

Nu știu cum te-ai desprins de lângă mine. Te-am văzut alunecând brusc la vale: m-am ridicat și ți-am urmărit ocolirile îndemânatice, până te-ai oprit jos, în ușa cabanei. În fața noastră un unchiaș spărgea lemne. Înăuntru se auzea zumzetul glasurilor încălzite. Deasupra acoperișului, din horn, fumul alb se depăna spre cer într-un fir subțire.

Acum se împlinesc patru săptămâni de la seara aceea, când am băut grog în cabană. Ne pomenisem, fără să știm cum, amândoi înăuntru, la o măsuță strâmbă, în colțul cel mai întunecat al camerei. Alături stăteau niște englezi tineri, înalți și blonzi, care ne priveau curioși, atâta cât bunăcuviința permite unor englezi să-și spioneze vecinii. Erau vreo douăzeci de inși, beau fel de fel de băuturi fierte și fumau țigări de foi parfumate exotic.

În colțul nostru fumul ne trecuse peste cap; când ne-a adus băutura, aproape nu te mai vedeam. Și deodată, din umbra aceea, chipul tău a răsărit înveselit. Din primul pahar de grog care ți-a adus sângele în obraz, ai răsărit tu, Miki cea de acum. Îți priveam șiragul strălucitor al dinților și jocul luminilor din ochi; pentru fiecare cuvânt, luau altă culoare. Aveai obrazul neted, sănătos, îmbujorat. Părul blond, căzându-ți greu pe umeri, tremura în valuri la fiecare mișcare a capului. Erai atât de vie, de neastâmpărată, încât amețeam urmărindu-ți mișcările. Te învârteai în toate părțile, mâinile ți se luptau cu aerul, umerii îți tremurau de râs. Și spuneai, spuneai!… despre bunica ta, ceva răutăcios, cu o pisică pe care i-o pui în fiecare seară sub plapumă; despre Antoaneta, servitoarea care a spart din neghiobie un ghiveci cu flori; despre tatăl tău, un om nesuferit, care te necăjește într-una, dar care este atât de bun; și despre King, câinele tău lup, care de două zile nu vroia să mănânce; cum ai constatat că face temperatură, deoarece nu avea botul umed cum trebuie să-l aibă orice câine, cu atât mai mult King, cel mai grozav dintre toți câinii și toți lupii pământului. Mi-ai spus apoi cât ți-au devenit de nesuferit rochiile de astă toamnă și cât ești de nenorocită, deoarece nu știi ce alte rochii să-ți mai faci. După aceea m-ai întrebat dacă îmi plac filmele cu Mickey Mouse. Și pentru că îmi plăceau, ai bătut din palme, te-ai ridicai în picioare și ai început să râzi din tot corpul, lăsându-te pe spate și ridicând frenetic mâinile în sus, spre tavanul afumat al cabanei.

— Mickey Mouse! Mickey Mouse!

Iar englezii au întors capetele mirate și au făcut niște mutre, de mi-a venit să-i aplaud.

Afară ningea cu fulgi albi, mari, leneși.

Deodată, ți-ai lăsat bărbia în palme pe scândura mesei și m-ai privit stăruitor.

— Spune drept, m-ai rugat, chiar îți place Mickey Mouse, sau vrei să râzi de mine?

Am zâmbit luminat de gândul copilăriei uitate.

— De ce să râd?

— Nu știu, îmi pari prea serios ca să mă pot încrede în tine.

Mă urmăreai și așteptai.

— Zău, să nu mă minți! Într-adevăr îți plac filmele cu Mickey Mouse?

— Îmi plac. De ce nu mă crezi?

— Pe cuvântul tău?

Am zâmbit, din nou luminat în suflet.

— Pe cuvântul meu!

— Ei, atunci putem sta de vorbă, nu-mi mai este frică de tine.

— De ce?

— Pentru că un om căruia îi place Mickey Mouse, nu poate fi decât un om bun.

Apoi te-ai aplecat spre mine.

— Știi ceva, ai mărturisit, într-o frază pueril dezordonată, când sânt mulți Mickey Mouse la un loc, într-o arenă și unul dintre ei stă la mijloc și spune ceva iar ceilalți strigă toți deodată și ridică mâinile în sus, îmi vine să mor de râs.

Când am plecat, ninsoarea încetase: din ger răsărise luna.

Ne-am luat schiurile la spinare și am început să urcăm încet, alături. Zăpada scârțâia sub fiecare pas și fiecare pas alături de tine, fiecare scârțâit al zăpezii, încerca să-mi imprime în creier un gând nou, nehotărât, dar foarte cald; proaspăt ca zăpada care căzuse, la fel de neted, la fel de catifelat, tot atât de alb.

„Mickey Mouse! îmi spuneam, Mickey Mouse! Când sânt mulți Mickey Mouse la un loc…”

Razele lunii ne așterneau în cale trepte aurite. Gerul răspândise liniște în văi, până departe. Iar pentru completarea basmului, molizii cu ramurile

încovoiate de zăpadă se aplecau în trecerea noastră, salutându-ne urcușul.

— Te cheamă Miki?

Te-ai oprit.

— Nu, Magdalena.

— Ai un nume care nu ți se potrivește.

— Știu, ai răspuns. Acasă îmi spun Magy.

— Eu am să-ți spun Miki.

Ai râs:

— De la Mickey Mouse?

Timpul s-a scurs repede, m-am speriat privind ceasornicul.

— Nouă, Miki.

— Nouă? Haida! Acum am pățit-o.

Te-am condus până la poarta voastră, la casa cu obloane verzi. Când mi-ai întins mâna, ți-am reținut-o.

— Ai să mai vii la skiuri, Miki?

— Da, da, vin în fiecare zi. Acum fug, am întârziat.

— Tatăl tău e așa de rău?

M-a privit mirată și nemulțumită.

— Tatăl meu? Nu-i vorba de el! Ți-am spus doar de King, că are temperatură.

Cerul a mai încercat o ultimă amăgire: a scuturat vijelios în fereastră un nor de zăpadă. Dintr-odată, fereastra s-a făcut albă.

Dar a ținut numai o clipă; îndată cerul s-a limpezit din nou, cu soarele care coboară spre apus.

Această joacă a lui Dumnezeu m-a făcut să mă gândesc la tine care ai venit în viața mea și pleci așa cum a venit și a plecat norul de zăpadă. Nu-mi pare poate rău de tine, cea de acum, ci de tine, aceea care ai fi putut să fii mâine.

Acum apune soarele. La Heliopolis, Lady Blue pe terasă mângâie cu degetele ei fermecate coardele harpei. Frunzele palmierilor se înfioară de vânt și de cântec. Aici se înserează. Jos, în curtea voastră, brazii bătuți de vânt amenință albastrul cerului și-mi pare că mă amenință pe mine. Nu-i nimic; tot trebuie să plec.

Îți scriu de plecare pentru a scoate amintirile din suflet și a ți le înapoia, una câte una. Mi-e milă de ele să le târăsc după mine într-un loc unde știu bine că nimeni nu le-ar lua in seamă și nimeni nu le-ar îngriji.

Când mă va prinde altă ninsoare, în alt oraș și-n altă iarnă, fulgii de zăpadă care vor cădea la geam vor încerca să-mi spună povestea ta. Și atunci îmi voi aminti de tine, în orice parte a lumii aș fi, în orice iarnă. Dorul care mă va chema în fiecare an în munți, va fi legat de tine. Iar la coborâre, în întunericul pe care mi-l va aduce în ochi viteza, te voi revedea întotdeauna, așa cum te-am văzut în fiecare zi, din seara când am băut grog și am devenit prieteni, când King era bolnav, King, care nu s-a mai făcut bine.

A doua zi când am coborât, era cu tine la poartă. M-a privit cu ochii obosiți și a așteptat cuminte, să-l mângâi. L-am iubit pe King așa, dintr-odată; poate pentru că era al tău, poate pentru că a stat între noi, poate pentru tristețea lui de animal bolnav și bătrân.

Când am ajuns la capul pantei și am pornit la vale, el a rămas sus; ne privea neputincios din urmă.

— King! Uhuu! King! l-am strigat.

A ridicat dintr-odată capul și a lătrat scurt în vânt, apoi pe neașteptate s-a rostogolit la vale, ne-a luat-o înainte în salturi, înnebunit de atâta zăpadă și de atâta libertate.

Jos, ne aștepta istovit. Își lăsase botul pe labe și ne ținea cuminte calea. Ne-am oprit lângă el.

— Hai, King, sus!

Și-a ridicat ochii trist și a pus piciorul pe ski, râcâindu-l ușor, scheunând. Ne-am plecat spre el. Avea ochii înroșiți și dureros de vorbitori. În timp ce ne căuta privirile, părul de pe spate i s-a zburlit de câteva ori; parcă tremura de frig.

King a murit între noi. A mai ridicat o dată capul spre cerul plumburiu. Și-a ținut puțin privirile așa, apoi le-a îndreptat din nou în ochii noștri.

„Vă mulțumesc, spuneau privirile lui, că m-ați adus să mor aici, în zăpadă, în libertate, cum au murit strămoșii mei!”

Apoi și-a aplecat capul pe genunchii tăi. Botul înfierbântat ți-a căutat mâna sub mânușă și și-a lăsat răsuflarea pe mâna ta.

Așa a murit King; între noi doi. Ultima privire n-a știut către cine s-o îndrepte. Și-a frecat ușor gâtul de veșmintele noastre, luându-și rămas bun.

Acum, fiindcă plec și nimeni n-are să-ți mai vorbească despre el, te rog să nu-l uiți pe King. Și dacă vrei, să nu uiți că a murit între noi doi.

În minciuna cerului, care a încercat mai adineaori să mă amăgească, am înțeles cât de inutil ar fi să mai aștept ceva. Aici a început o viață nouă; pe coridor pașii se aud mai vii, ușile se trântesc cu putere, un forfot a umplut hotelul. La fereastră au zburat câteva vrăbii; pe figura lui Jak a înflorit, aproape invizibil, un început de zâmbet. Iar vocea de alături nu a contenit toată după amiaza.

În orice altă primăvară ușa mea s-ar fi trântit de perete la fel cu celelalte uși, pașii mi-ar fi forfotit pe coridor la fel de febril ca pașii celorlalți. În orice primăvară care nu m-ar fi surprins nepregătit.

Aș fi deschis fereastra păsărelelor, vrăbiilor care au zburat la fereastra mea: aș fi cântat cu vocea vecinului și aș fi zâmbit zâmbetului invizibil al lui Jak.

Zâmbetul lui Jak e un miracol, mai mare decât apariția acestui foehn.

— Strâng și costumul de ski?

Atât de ciudat sună întrebarea lui fără rost!

— Sigur, de ce să nu-l strângi?

Nu mai încape nici o îndoială: cu Jak se petrece ceva neobișnuit. Ridică din umeri.

— Credeam că, poate…

— Strânge-l, Jak, și lasă-mă!

S-a înserat.

— Aș vrea să nu vă supărați pentru o întrebare neroadă! vorbește Jak.

Nu-i răspund.

Peste fereastră s-a lăsat o pânză neagră. E clipa când, după apusul soarelui, cerul își caută nehotărât îmbrăcămintea sa de noapte, petecită cu stele. Jak îmi aranjează mai bine lampa pe masă.

— Mi s-a părut că are să cadă, îmi explică.

— Bine, Jak, vezi-ți de treabă.

Se mișcă în cameră de colo până colo, cu pași neauziți. Deodată, ușa garderobului scârțâie.

— Am s-o ung, murmură Jak.

Aș vrea să-l întreb:

„Când Jak? Și la ce bun?” dar mă răzgândesc și mă opresc o clipă din scris, să-mi odihnesc cugetul.

Așadar, a venit primăvara. A câta primăvară?

Îmi pare rău, nu că a venit, ci că nu am așteptat-o. Acum când m-a surprins, mă gândesc ce trebuie să regret: zăpada care se topește sau pe tine?

A venit primăvara. A câta primăvară? Câte zăpezi au să mai cadă și apoi au să se topească?

Tu, Miki, niciodată nu vei mai fi, cu nimic din ce ar fi urmat, cu nimic din toate cele care îmi pare rău că nu s-a putut să fie.

Aici se topește zăpada, au zburat păsărele la fereastră, hotelul a înnebunit de vuiet. Dincolo rodesc portocalii… Acolo nu ninge niciodată și nu are ce zăpadă să se topească.

— Ce e și cu viața asta! murmură Jak, ridicându-și cu dosul mâinii părul căzut pe frunte.

Îl privesc surprins.

— Ce e și cu viața asta! repetă, aplecându-se peste geamantan.

— Ce s-a întâmplat, Jak? îl întreb.

Tresare.

— Nu s-a întâmplat nimic, domnule.

— Te-am auzit bolborosind.

— Vorbeam cu mine singur.

— Cum ți-a venit?

Rămâne încurcat. Brațele încearcă o clipă să facă un gest, o explicație, apoi cad nedumerite de-a lungul trupului. Pe figură i se lasă o mască rece.

— Vă rog să mă iertați pentru nerozia mea!

În aceste cuvinte s-a terminat primăvara lui Jak. La unii oameni ține toată viața. Pentru el au fost doar câteva clipe! Un zâmbet indescifrabil pe chipul de obicei întunecat, o luminiță scurtă în ochii amorțiți, câțiva pași ușori în jurul odăii, o lampă aranjată pe masă și o reflecție neghioabă:

„Ce mai e și cu viața asta!”

Ușa garderobului scârțâie iar. Acum Jak se face că n-o aude. A scos costumul de ski și îl cercetează la lumină să zărească o scamă, o urmă de praf. Dacă primăvara se prelungea încă în sufletul lui, acum ar fi murmurat: „Trebuie să-l punem la naftalină”.

— Jak, dă-mi puțin haina.

Vreau să-i scotocesc buzunarele; cine știe ce crâmpei de fericire caut în ele. Atâta că, buzunarele sânt goale. Numai la urmă dau peste un cocoloș de hârtie: două bilete de funicular. Le netezesc și le așez alături, pe masă, unul lângă altul.

Știi când am fost cu funicularul? Ronțăiai bomboane pe platformă și râdeai de conductor, pentru că avea mustața ciuntită: un vârf mai lung decât altul. Îmi dădeai cu cotul și te întorceai să-mi râzi la ureche.

Țin haina pe genunchi și mângâi cu duioșie stofa groasă. Ce-i asta în definitiv mai mult decât o haină, munca unui croitor?

Jak face ordine în cameră. Mi-a luat de sub ochi biletele verzi de funicular și le-a aruncat în coșul de hârtii. N-am avut timp să-l opresc. Și la urma urmei, de ce să-l opresc? Diseară voi pleca. Funicularul n-are să se oprească niciodată, în nici o iarnă, în nici o vară. Taxatorul o să rupă din carnet o puzderie de bilete verzi, pentru o puzderie de oameni. Și are să fie mereu pe platformă o fată care să ronțăie bomboane și să râdă de mustața conductorului.

În coșul de hârtii, biletele verzi au căzut departe unul de altul; între ele, ilustrata lui Abdul Ahmed. (Larnaka, vedere din port: câteva bărci adormite, un chei scund, un cargobot plecat pe o coastă, un matelot cu bonetul strâmb și un petec de mare, neverosimil colorată).

Jak face ordine în cameră. Poate că are dreptate. Inter-laken, Abdul Ahmed, Larnaka!

„Ce-i și cu viața asta” ar spune, dacă primăvara nu i-ar fi înghețat în suflet.

De ce nu ia și haina de ski s-o arunce în același coș? Și amintirea ta, și zăpada care se topește, și vântul cald de la Sud-Est, toate laolaltă? Haina, peste care îmi aplec obrazul să deslușesc un parfum vechi. Parfumul zilei când ai plâns pe umărul meu, moartea prietenului nostru, King. Suferința filtrată de genele tale s-a scurs pe stofa aspră, cu miros de iarnă, de brazi, de zăpadă. Dar oricât aș căuta acum urmele parfumului acela ciudat, nu le mai pot găsi, căci lacrimile din care s-a scurs au fost în ochii tăi atunci, ce-a fost astăzi zâmbetul pe fața lui Jak.

Iată-l, acum așteaptă să termin, să-i dau haina, să închidă geamantanul.

Miki, mă gândesc că Jak este un înțelept. Cele două bilete de funicular care încadrează cartea ilustrată a lui Abdul Ahmed ar fi o dovadă. Îi întind haina. O ia liniștit, o netezește și o așează, atent, în geamantan.

Privesc biletele de funicular. Și cartea lui Abdul Ahmed. Și pe Jak, care închide capacul geamantanului. E ultimul geamantan. Haina pe care ai plâns tu se află acolo, înăuntru. Biletele de funicular au rămas singure, lângă misiva lui Abdul Ahmed.

— Jak!

Îl privesc în ochi, adânc.

— Ce e și cu viața asta, Jak! îi spun .

Dar el nu-și recunoaște filozofia. Mă privește îndoielnic; poate încearcă să-și dea scama dacă i-am vorbit lui, sau pereților.

— Ce e și cu viața asta, Jak! repet.

Pereții au rămas goi și mă izgonesc. Jak își frământă pumnii.

— Geamantanele sânt gata, răspunde într-un târziu, șovăind, muncindu-se să pronunțe cuvintele, răpus de oboseală.

Un tunet îndepărtat, aspru, a izbit fereastra. De azi dimineață, foehnul se luptă cu fluviul înghețat, și-acum a învins: ghiața a troznit în fundul văii, iar șuvoaiele eliberate au pornit furioase peste maluri, în timp ce vântul, învingător, fluieră vesel la fereastră.

Așadar, primăvara a sosit; nu mai încape nici o îndoială, nu mai e nimic de sperat.

La Heliopolis, Lady Blue își pregătește rachetele, urmărind în zare triunghiurile cocorilor care au plecat de la ea pentru a veni la tine.

Lady Blue nu râde niciodată. Plasează mingile și le primește metodic, rece, calculat:

— Play!…Ready!

Sânt singurele cuvinte pe care le pronunță, pentru că ea nu are nevoie de alte cuvinte; în ochii ei albaștri citești toată istoria lumii: sânt mereu clari, luminoși și nu cred că există în lume un preț pentru care vreodată ar putea să mintă. Fiindcă Lady Blue, regina înaltă, albă, tăcută, cu atâta mister în ființa ei, roșește cu candoarea copilăriei când o privești în ochi. Pe când tu, Miki, în voioșia ta, în râsul tău nestăpânit, în gesturile tale, în exuberanța care îți poartă chiotul peste văi, departe, ascunzi mai mult mister în fiecare clipă, decât misterul întregii vieți a ei.

Joc primăvara tenis în parcul lui Abdul Ahmed, la Heliopolis, sub un cer curat. Când vor sosi cocorii, Miki, să știi că au pornit de acolo unde mă duc.

Mă duc, nu pentru că mă așteptă Lady Blue; motivul plecării mele e în spatele ferestrelor cu obloane verzi. E în ascunsul din ochii tăi într-una schimbători, când verzi, când cenușii, când negri. Schimbători și de nepătruns.

Înțelegi, nu aș avea puterea să pornesc o furtună în sufletul tău; o furtună care numai ea ar putea să-ți fixeze ochii într-o singură culoare, pentru un singur om. Și chiar dacă furtuna ar porni, nu aș avea curajul să o înfrunt. Îmi e prea milă de mine, Miki, și de tine, ca să mai rămân aici. Lady Blue, cu masca miilor de mistere care se nasc în jurul ei, rămâne o ființă nesfârșit mai simplă, mai caldă, mai femeie.

Din miile de ceasuri pe care ceasornicul vieții le are pregătite pentru mine în arcul lui, a mai rămas un ceas de stat aici. Peste drum, la patruzeci de pași, ești tu, îndărătul obloanelor verzi. Niciodată nu am putut ghici ce se ascunde acolo, în casa voastră. La fereastra ta am văzut adesea, scara, pâlpâind o luminiță și uneori am zărit o umbră, mișcându-se în spatele perdelelor.

Am dorit atâta să știu cum ești acolo, în casă! Să știu ce culoare îți iau ochii la lumina flăcărilor din cămin! Cât am dorit să pot pătrunde, pe undeva, la voi, fără să știi tu, să-ți spionez intimitatea: cum așezi florile în vaze, cum îți deretici odaia, ce bibelouri ai prin colțuri, ce cărți citești seara, înaintea somnului. Mi-ar fi plăcut să te văd fetiță, cu rochie albă și cu brațele goale, stând în vreun jilț, sau încălzindu-te la gura sobei. Acolo am fi fost mai aproape de dragoste. Căci așa, pe gerul de afară, dragostei i-a fost frică de noi. Ne-a amăgit numai, ne-a tăiat respirația pentru clipe scurte și apoi ne-a lăsat nehotărâți. Poate ai alungat-o tu; poate a fugit de mine. Sau poate, tu nu ai visat încă niciodată ce e dragostea și n-ai avut de unde să știi cum să te porți cu ea.

Dacă vreodată va veni acest vis frumos, să-l strângi în foiță parfumată și să-l ascunzi în vreun fund de sipet, să-l păstrezi cu grijă, între lucrurile care îți sânt dragi.

Scrisoarea asta, Miki, o scriu pentru fetița cu rochie albă, cu brațele goale și cu ochii de copil. Fetița pe care am dorit-o atâta și nu am putut-o găsi nici măcar o clipă. Pentru că n-am putut niciodată ghici ce se ascunde acolo la

voi, dincolo de obloanele verzi unde trecea, uneori, o umbră și pâlpâia, ades, o luminiță. Era o candelă?

Când vreodată îți vei simți capul greu și nu te vei mulțumi cu nici o pernă, când soarele îți va părea prea vesel, sau prea trist, când picături de ploaie în geam îți vor răvăși sufletul, când oamenii de pe stradă ți se vor părea prea răi, ceea ce nu-i adevărat, sau prea buni, ceea ce e iarăși o minciună, când neliniștea îți va zbuciuma ființa, când nu-ți vei înțelege rostul în viață, când vei dori cu ardoare ceva și nu vei știi ce anume, să știi că în sufletul tău se vântură cenușa unor fapte uitate.

Dar nu-i o amenințare; peste o oră plec și nu voi avea niciodată când să mă întreb dacă te mai gândești la mine.

Acum zâmbesc cu o mică amărăciune în fața simțămintelor care m-au ținut aici până ce vântul cald de la sud-est, a venit să mă alunge. Când trebuia să fi plecat de mult! Când de mult portocalii la Heliopolis și-au scuturat florile albe și au rodit!

Trebuia să fi plecat încă din ziua când l-am îngropat pe King. Dar tu, atunci, plângeai și lacrimile tale m-au ținut.

Am urcat panta încet, cu pașii rari, sub murmurul brazilor bătuți de vânt. Cu fiecare pas lacrimile care îți înghețau pe obraz s-au așternut mai temeinic, de-a curmezișul plecării mele.

Sus ne-am oprit față în față. Lăsasem skiurile să ne cadă din spinare. Brațele îți atârnau grele și reci, în jos. Ți-am luat mâinile și le-am băgat în haina mea, la pieptul meu, să le încălzesc; le-am simțit acolo, atât de aproape de mine, prinzând viață. Obrazul meu era alb, alb. La fel de alb ca zăpada, ca și gândul care îmi stătea pe buze…

Dacă vreodată ai să te gândești la ziua aceea, ai să poți pricepe că te-am dorit râzând? Că lacrimile înghețate pe obraz, nu mă lăsau să mă apropii de tine? Ai să poți pricepe de ce era un sacrilegiu să-mi aplec buzele peste lacrimile care nu-mi aparțineau? Ai să poți pricepe ce m-a oprit să-i iau lui King, ultima ta ofrandă?

Aveam obrazul alb. O clipă inima mi s-a oprit și atunci, cu o voce pe care nu o recunoșteam, o voce pe care n-am s-o pot recunoaște niciodată, o voce străină, ți-am spus alt gând decât gândul care îmi stătea pe buze:

— Când sânt mulți Mickey Mouse la un loc… în clipa aceea mâinile care ți se încălzeau pe pieptul meu, de la sângele meu, au tresărit. În ochi irisul a

crescut deodată, cu altă culoare. Vântul s-a oprit în copaci; natura întreagă a înlemnit ca să-ți aștepte râsul.

Numai obrazul meu era alb și în creier un murmur mai puternic decât al vântului care chinuia pădurea îmi trimitea cugetul pe pantă în jos, spre locul unde rămăsese King.

Acum când plec, nu te învinuiesc pe tine; te-am dorit râzând. Dar râsul te-a ridicat deodată de lângă mine, te-a dus departe, te-a închis într-o viață unde eu nu puteam pătrunde; așa cum nu am putut pătrunde niciodată în spatele ferestrelor cu obloane verzi, ca să te văd fetiță, cu rochie albă, deretecând prin casă.

După ce l-am îngropat pe King, am uitat să-i mulțumesc pădurarului, pentru lopată. Dacă te duci pe acolo, spune-i să mă ierte. Era un om bun.

Cât despre tine, tu nu cred să fi uitat ceva. Gândește-te cât mai puțin în urmă. Vor veni alte zăpezi, căci doar fiecare an își are iarna lui. Vei coborî o pantă, vei urca alta. Vântul va bate mereu printre copaci și brazii vor murmura într-una o rugăciune sub cerul plumburiu.

Să nu uiți niciodată glasul brazilor, ca să poți râde într-una când sânt mulți Mickey Mouse la un loc.

De data asta, Jak a intrat fără să-l sun; așteaptă lângă ușă să-mi spună ceva și parcă nu îndrăznește.

— Ce-i, Jak?

— E ora să plecăm, domnule.

— Numai atât, Jak?

Mă privește nedumerit.

— Credeam că ai să-mi spui ceva mai important.

— Și nu e important, domnule?

Mă întorc surprins și îl văd stând lângă ușă, cu privirile plecate.

— Ce importanță poate avea plecarea asta, Jak?

Își freacă palma de bărbie, fără să răspundă. Apoi se îndreaptă șovăind spre fereastră, să privească afară. E întuneric; câteva stele sclipesc pe cer.

— Eu spun, domnule, că poate n-ar trebui să plecăm.

După aceste cuvinte ridică privirea din podea. Sângele i s-a urcat în obraz, iar în ochi îi lucește o lumină ciudată.

— De ce să nu plecăm, Jak?

Șovăie. Privește iar pe fereastră, apoi iar la mine. Știu că la fereastra ta, la una din ferestrele cu obloane verzi, acum pâlpâie o luminiță. Acolo privește Jak. Vei fi poate acum, în ultima clipă, fetița cu rochie albă și brațele goale.

Mă ridic.

— De ce să nu plecăm?

A fost întrebarea răstită? În ochii care sticlesc, aprinși de un gând pe care el nu îl poate înțelege de-a întregul, a citit mânie? Căci deodată, în timp ce îl privesc fix, lumina din ochii lui Jak se stinge; lasă umerii să-i cadă în jos.

— Pentru că, domnule… barometrul arată ninsoare.

Mă așez pe scaun. Pe fruntea lui Jak se scurg broboane de sudoare. Îi întind batista.

— Șterge-te, Jak, îi spun. Transpiri.

Mă privește consternat.

— Vă rog să mă iertați pentru prostia mea.

— Nu-i nimic, Jak. Du geamantanele jos.

Se mișcă greu. În clipa când se apleacă să ridice geamantanul, mă privește; așteaptă poate să mă răzgândesc.

— Hai, Jak, îl îndemn. Barometrele nu spun totdeauna adevărul.

Iar când ajunge la ușă, adaug:

— Ca și ochii de femeie, Jak.

Pentru fiecare geamantan și pentru fiecare treaptă, Jak își va pune poate o întrebare. „Ce e și cu viața asta!” va reflecta la urmă, când va căra ultimul geamantan, fără să fi găsit un răspuns la atâtea întrebări.

La noapte ai să dormi cuminte; ai să vezi un Mickey Mouse călare pe un cal de lemn; un cal alb, cu aripi la copite.

Să dormi cuminte, cu părul răvășit în perne. Din țârâitul apei în burlane, să-ți faci un cântec de leagăn.

La miezul nopții, din fereastră, luna îți va cădea blând pe față.

Să dormi un somn cuminte!

Să nu știi niciodată că sânt oameni care nu pot zâmbi în somn. Niciodată să nu știi cum merg trenurile noaptea. Să nu știi că la Tanger, unde Mediterana se pierde în Atlantic. Abdul Ahmed își va fi chinuit în zare ochii melancolici. Să nu știi că orizontul, nemărginirea, te pot îmbăta mai mult decât alcoolul.

Ai să visezi un Mickey Mouse; să-l păstrezi în vis, cât vei putea mai mult.

Mâine, când soarele se va strecura prin obloane, să te trezești râzând.

Și când vor sosi cocorii aici la voi, să știi că vin din parcul lui Abdul Ahmed, de unde Lady Blue le-a urmărit plecarea.

1930
1935
1938

AERODROMUL DE LA ȘURA MICĂ

Am trecut munții cu prietenul Antòniu.

În fața noastră era căpitanul, capul formației, în spate adjutantul Manole pe care îl porecleam Palmierul, în stânga locotenentul Ioanid și apoi, ultimul, Angheluță.

Până dincolo de Câmpina, am zburdat în formație strânsă, aripă lângă aripă. De acolo, atmosfera burzuluită a început să ne scuture din ce în ce mai rău și atunci ne-am depărtat unul de altul, cu prudență. Dar pe căpitan încă îl zăream cum se chinuia să întindă capul peste bord, pentru a scruta îngrijorat orizontul zdrențuit de crestele posomorâte ale munților.

Se adunau nori grei, din ce în ce mai vineți și mai amenințători. Jos, pe firul îngust al văii, șerpuia parcă abia mișcându-se, un tren gonind spre câmpie. Antòniu întoarse capul și mi-l arătă, bucurându-se ca un copil. Era poate a zecea oară când trecea munții în zbor și tot se minuna de peisaj, găsind în fiecare clipă prilejuri pentru a zburda înveselit în carlinga îngustă.

În jurul nostru, celelalte avioane prinse în goluri de aer se zbăteau, aruncate când deasupra noastră, când sub noi. Pe alături, trecură nori negri, duși de vânt. Un aer nou, umed, ne biciui obrazul și zguduiturile fură deodată mai puternice. Antòniu se încruntă și rămase o clipă atent, cu amândouă mâinile înfipte în manșă, cu urechea ațintită la motor. Dar motorul sforăia voinicește, ca un tovarăș de nădejde.

În față, orizontul se încrunta din ce în ce mai tare. Alți nori trecură pe dedesubt, închizând pentru câteva clipe în întuneric, adâncul de sub noi. Firul albastru al Prahovei se înecă în umbra care schimba întreg peisajul. Fură câteva clipe când vecinii din stânga, învăluiți de neguri, nu se mai văzură. Avionul din cap se zbătea printre nori, căutând parcă un drum mai bun pentru noi, cei din urmă; abia i se mai vedeau aripile cenușii, chinuite de furtună. Apoi, deodată, de acolo din față țâșni o lumină roșie. Căpitanul trăsese racheta. Acum, fiecare avea să zboare pe seama lui, așa cum era înțelegerea.

În clipa următoare, vecinii se pierdură. Unde? Înainte, înapoi, în sus, în care parte? De după care nor avea să apară umil, tăindu-ne calea?

Am întins mâinile spre Antòniu și l-am strâns de umeri. Da el nu mai vroia acuma să asculte de nici un sfat și de nici un ordin. Liberat din formație, se simțea stăpân pe avion și pe furtună. În mica oglindă din față l-

am văzut râzând, cu ochii, cu gura, cu fiecare părticică a obrazului. Am simțit că umerii îi tremură nervos. Era parcă o întrecere între ființa lui și a motorului care, cu gazele în plin își gonea cei patru sute de cai ca pe o herghelie înebunită.

Și atunci am înțeles că Antòniu nu pilota un avion, ci zbura, ceea ce este departe de a fi tot una.

Așa am trecut munții, pe la începutul rece al lui octombrie, când am mers la manevre, în Ardeal. A fost un zbor în întuneric, din care am rămas cu amintirea unui văzduh îngrozitor de frumos în furia lui. Am trecut pe deasupra piscurilor, numai la câțiva zeci de metri, fără să le fi văzut.

Când întunericul s-a destrămat, jos, în față se întindea calmă și neștiutoare blânda câmpie a Brașovului, luminată în lung de soarele care, scăpat de nori, cobora spre apus.

După încă o oră de zbor de-a lungul munților, odată cu întunericul, puneam roțile pe pământ, pe un platou marcat cu linii albe, lângă Șura Mică, la miazănoapte de Sibiu, așa cum aveam ordin.

Îndată ce-am aterizat, a început ploaia de toamnă.

Nu cred că am să pot uita vreodată, aerodromul de la Șura Mică. Am stat acolo cinci zile ude și reci, adăpostiți în cort, în timp ce bătrânele noastre Potezuri, priponite sub cerul liber contractau reumatisme, ca oamenii, și nu puteau să se vaiete.

Era un mare centru aviatic, un „Grup de legătură”, cu multe avioane de toate felurile și cu două imense hangare de pânză, în care noi însă nu mai avusesem loc.

În seara în care am sosit, ne-am văzut, doi oameni, eu și Antòniu, și un avion, singuri în acest loc străin. Ceilalți erau plecați în sat; numai un soldat de santinelă frământa cu bocancii noroiul din fața hangarelor. Coloana rutieră cu servanții noștri întârzia, avea să sosească abia a doua zi de dimineață; iar de restul escadrilei, nu știam nimic.

Am băut singuri țăruși în pământ, ne-am ancorat avionul, i-am învelit în huse impermeabile motorul și carlingele și apoi am plecat prin glod, spre sat.

O mâhnire covârșitoare îmi cuprinse ființa în seara aceea. Am stat mult timp de vorbă cu Antòniu, la cârciumă, în timp ce bătrâna noastră harabà

rămăsese singură în ploaie.

Când am ieșit în ulița noroioasă ca să mergem la culcare, spre casa care ne-o dăduse primarul, cerul de toamnă plângea din toate băierile. Pe drum trecea o coloană lungă de soldați.

Trândăveam ziua întreagă pe paie, în cort. Umezeala pătrundea înăuntru, paiele erau jilave și noi tremuram de frig. Ascultam țârâitul ploii și așteptam să se spargă undeva norii ca să ne vină o rază de soare. Afară, zgribuliți, mecanicii meștereau câte ceva la motoare. Pe aripile avioanelor picăturile de ploaie, lovind ca în tobe, scoteau o sarabandă dezolantă. Spre vale, la marginea aerodromului, pe calea ferată ascunsă de sălcii, trecea fluierând câte un tren spre Ocna Sibiului. Dincoace, pe linia satului, de sub șoproane, cocoșii zăpăciți de mohoreala cerului își strigau orele fără socoteală, ca niște ceasornice stricate.

Se zbura puțin. Rar suna telefonul în cort și chema pe căpitan. Apoi căpitanul dădea ordinele, cu un fel de teamă. Mecanicii se chinuiau să învârtească elicea și motorul înecat de umezeală pornea greu, scoțând fum mult și pocnituri ca de pușcă.

— Să nu faceți vreo prostie! spuse căpitanul, în timp ce echipajul se pregătea de plecare. Dacă întâlniți vreme rea, mai bine să vă întoarceți. Aveți grijă, măi băieți! Zău, aveți grijă! să nu-mi faceți vreun necaz!

Avionul decola și se pierdea numaidecât în neguri. Noi, sub cort, ne învârteam de pe o coastă pe alta, amorțiți; la fiecare mișcare ne scârțâiau oasele. Deasupra, acoperișul moleșit făcea burți cât niște ugere, în care ploaia se strângea clipocind. Din când în când le împungeam în sus cu bățul și atunci apa îngrămădită se scurgea la vale zgomotos, țâșnind ca dintr-o bășică spartă.

Tremuram cu genunchii strânși la gură. Într-un colț, locotenentul Ioanid își fierbea la o lampă de spirt cafeaua care totdeauna se vărsa tocmai când trebuia să dea în clocot. Dar locotenentul nu-și pierdea voia bună și se apuca numaidecât să fiarbă alta. În alt colț, pe o ladă, Palmierul juca table cu Angheluță. Zgomotul zarurilor zvârlite în cutie se amesteca enervat cu monotonul cântec al ploii. Și partidele de table nu conteneau, așa cum nu contenea nici ploaia.

În această toropeală, singur căpitanul era agitat. Cu mâinile înfundate în buzunarele hainei de piele, cu șapca trasă pe ochi, se plimba nervos pe aerodrom, sub ploaie. La răstimpuri tresărea și se oprea brusc, ca să tragă cu urechea în aer. Dar numaidecât umerii i se încordau la loc și pleca dezamăgit mai departe.

Așa trecea, nespus de lungă, o oră, apoi alta. A treia devenea chinuitoare. Văzduhul rămânea mut, pe lângă picăturile de ploaie nu trimitea nici o veste și căpitanul, măsurând în lung și-n lat aerodromul, își cerceta înfrigurat ceasornicul la fiecare minut.

„Dacă nu sosesc într-un sfert de oră, socotea, rămân băieții fără benzină!”

Obrazul i se făcea palid și de sub șapcă, sudoarea îi aluneca pe frunte.

Dar deodată, pânzele posomorâte ale văzduhului ploios erau sfâșiate de huruitul îndepărtat al motorului. Înșelător în prima clipă, cântecul acesta vesel devenea îndată, cert. Atunci, căpitanul își schimba, ca prin minune, înfățișarea. Își dădea șapca pe spate, își îndrepta spinarea și vesel ca un copil, alerga spre cort.

— Ia, mai sculați măi, leneșilor! Ei, nu auziți? Care se duce la Sibiu după mâncare? Să aducă și două sticle de vin, pentru băieții mei.

Era cumsecade căpitanul, îmi voi aminti multă vreme de el, așa cum îmi voi aminti toate întâmplările de pe aerodromul de la Șura Mică.

Dacă avea cineva vreo nedumerire asupra rostului său acolo, acela era Bela Ludovic.

— No, mă rog! Iertați întreb, când are să cadă, mă rog?

— Cine să cadă?

— No, apoi aeroplanu’?

— Fă-ți cruce, omule! De ce să cadă?

— Apoi, atunci spuneți domnule, de ce adus pe mine aici, mă rog?

Bela Ludovic, șofer pe duba unei fabrici de mezeluri, era rechiziționat la manevră, cu mașină cu tot. Deoarece înăuntrul caroseriei se montaseră două brancarde, iar lângă parbriz un steag cu cruce roșie, Bela știa că duba lui a devenit ambulanță de salvare. Primea ordine de la un medic locotenent, mititel și palid, care îi spusese să nu se miște pentru nimic în lume de pe aerodrom. Și omul, așteptând, cânta toată ziua din armonică. Urmărea

avioanele care veneau și plecau, pregătindu-se parcă pentru fiecare să lase armonica și să pună mâna pe volan. Dar ziua trecea umedă și plată, fără nici un accident. Seara, când ultimul avion venea la aterizare, Bela își pierdea răbdarea.

— No, mă rog! Eu nu înțeles de ce adus pe mine aici, dacă nu este treabă, mă rog?

Se scurgea sub același cer, a patra zi. Picăturile mărunte de ploaie chinuiau fără încetare acoperișul cortului, tot așa cum chinuiau aripile avioanelor. Le priveam din ușă și mă gândeam că între multele tristeți ale vieții, ale lumii, tristețea lor era și ea atât de mare! Căci în timp ce toate zburătoarele cerului, alungate de răutatea atmosferei își căutau adăpost în cuiburile lor uscate și calde, pe sub ziduri, pe sub streșini, bătrânele noastre avioane stăteau în ploaia rece ziua și noaptea, fără să-și poată măcar strânge aripile, ca să se încălzească, fără să se poată chirci cu ciocul în sân, ca să doarmă un somn cât de necăjit.

Trântit pe paie, în colțul său, Antòniu își cerceta fața într-o oglinjoară.

— Am început să fac riduri, observă. Cam devreme, pentru douăzeci și doi de ani.

Apoi, după ce reflectă un moment, hotărî grav:

— Asta este: o oră de zbor te consumă mai mult decât o noapte de dragoste.

Și fără să observe că îl priveau toți, adăugă:

— Dar vezi, nu te poți lipsi nici de una nici de alta!

Cineva pufni în râs. Antòniu ridică ochii și ne văzu râzând. Se înroși deodată.

În după amiaza acestei de a patra zi, Bela Ludovic și-a găsit de lucru.

Înspre nord, la câțiva kilometri de la aerodrom, sânt dealuri mărunte, peste care apasă greu cerul cenușiu. Dincolo de ele perdeaua ploii ascunde cu desăvârșire orice mișcare. Ieri, între două margini de nori se ridicase departe într-acolo un balon captiv. Se zbătuse câteva minute în aer și apoi fusese repede tras jos, de teama balaurilor de pe cer. A fost singura mișcare peste dealurile acelea, care de atunci s-au învăluit în tăcere.

Acuma, pe neașteptate, dintr-acolo, din întunericul ploii răsar escadrilele de asalt, una după alta. Douăzeci de avioane zăpăcite de neguri, luptându-se

cu ploaia care le împinge parcă în jos, făcându-le să se hârâie cu burta de pământ.

Le urmărim uimiți zborul neliniștit.

Deasupra aerodromului, aripile se leagănă, făcând semne de înțelegere, apoi deodată formația se rupe și avioanele risipite, acoperă cerul cu croncănitul lor metalic. Unul câte unul pe rând, coboară și alunecă lin pe pământ. Au fuselajul albastru și aripile galbene ca puful bobocilor ieșiți din găoace. Se aliniază pe o latură a aerodromului, două, trei, patru. Celelalte vin la aterizare, unul după altul, glisând grațios pe o aripă.

Și deodată, spre șirul de sălcii se produce ceva neînțeles. E ca și când o pasăre rănită s-ar fi zbătut cu disperare în aer.

— A căzut un avion! strigă cineva alături.

Pare că numai această voce aparține realității. Frântura de aripă care se vede de după copaci, nu poate fi decât o închipuire, pare că va dispărea după câteva bătăi ale pleoapelor. Dar clipele trec, pleoapele se bat și aripa prăbușită în spatele copacilor rămâne reală.

Deasupra se rotește un avion, hârâind din motorul răgușit. Îmi amintește de un uliu a cărui pereche fusese împușcată, căci huruitul motorului seamănă cu croncănitul lui amarnic care sfâșâa văzduhul, și l-a sfâșiat multă vreme deasupra pădurii.

Trecem printre sălcii, sărim un șant plin cu apă și pașii ni se împiedică în brazde trase proaspăt de plug. Avionul a căzut acolo, în aripa stângă pe care a fărâmat-o ca pe un vreasc uscat și s-a înfipt apoi cu botul în pământ. În carlinga strâmbă, pilotul, cu obrazul însângerat, încearcă să se desfacă de legături, ne privește cu ochii rătăciți, fără să înțeleagă ce s-a întâmplat.

Este un om mărunt, cu fața rotundă, bălaie. Izbitura l-a proiectat cu capul în parbrizul acum plin de sânge. ÎI scoatem afară, îl întindem pe iarbă și abia atunci vedem că are un genunchi zdrobit.

— A avut noroc că era legat, spune cineva. Altfel, n-ar mai sufla acum.

Sosește numaidecât și doctorul, mai palid și mai zăpăcit decât rănitul. După el, doi soldați aduc brancarda, căci ambulanța, neputând trece șanțul a rămas în marginea aerodromului.

— Cum s-a întâmplat, camarade? întreabă Angheluță.

Rănitul, ridică ochii speriați și în timp ce îl urcă pe brancardă se forțează să explice:

— A fost să mă ciocnesc. Nu știu cine mi-a trecut prin față și atunci am virat brusc; eram în limită de viteză; m-am angajat…

Antòniu, care tocmai sosise gâfâind, se apropie și aplecându-se, îi întinde o țigară. Este foarte palid și îi tremură mâinile.

— Să trăiți! mulțumește rănitul, adunându-și privirile rătăcite ca să-i recunoască tresa de pe mâneca mantăii de ploaie.

— Te doare ceva?

Face semn din cap, că nu.

— Am avut noroc că am venit în aripă. Dacă loveam în bot, mă curățăm.

Soldații se apleacă să ridice brancarda. Înainte de a porni cu ea, Antòniu strânge prietenește umerii rănitului, cu un gest care deși vrea să fie numai bărbătesc, trădează emoția lui omenească; iar glasul, zadarnic se silește să și-l facă nepăsător.

— Mulțumește lui Dumnezeu că ai scăpat ieftin, camarade. În două săptămâni te faci bine.

După ce soldații cu brancarda se depărtează câțiva pași, Antòniu aleargă să o ajungă, scoate pachetul de țigări și i-l pune rănitului sub cap.

— Spune drept, îl întreabă, parale ai?

— Vă mulțumesc, să trăiți! Nu-mi trebuie nimic. Dar dacă sânteți bun, v-aș ruga, de ochelari; sânt în avion. Dacă vreți, să-i dați cuiva din escadrila noastră, să nu se piardă.

Avionul zdrobit a rămas singur în ploaie. Aripa galbenă proiectată pe cer, pare un semn de exclamație.

Omul care se duce a lăsat acolo ochelarii și-o pată de sânge, ca un sigiliu.

Și raidul, nu fusese decât o greșeală. Așa spunea comandorul, comandantul aerodromului, un om înalt, cu fața masivă, cu părul negru luminat de fire argintii.

— E o greșeală, înțelegeți! Cine v-a trimis aici a păcătuit. Decolați numaidecât!

— Mâine dimineață, vă rog, domnule comandor!

— Acuma, omule! În seara asta, numaidecât! Mâine cedăm inamicului terenul.

La nord, peste dealuri acoperite de ploaie, cerul era atât de mohorât pe cât era de blând graiul moldovenesc al comandorului. El nu avea nici o vină; raidul fusese o greșeală.

La o jumătate de oră după aterizare, avioanele galbene porniră din nou spre miazănoapte, pe drumul întunecat de unde veniseră. Trei câte trei, decolară fără să se răzvrătească și se rotiră cuminți deasupra aerodromului până ce ultimul dintre ele părăsi pământul. Atunci, se strânseră în jurul comandantului și luară zgribuliți drumul peste dealuri.

Câtă amărăciune era în sufletele celor care plecau? Peste câteva sate, peste câteva râuri, îi aștepta un izlaz cu marginile albe. Și acolo era tot ploaie și tot toamnă. Dar nu ploaia și toamna, și nici noaptea care venea nu le aduceau tristețea, ci gândul că unul de-ai lor rămăsese în urmă, cu aripa zdrobită.

Pentru scurta găzduire, aerodromul de la Șura Mică luase o plată neomenoasă.

Nu mai aveam răbdare în dimineața când, în sfârșit, soarele s-a arătat pe cer. Era palid ca după o boală lungă și părea mirat că în lipsa lui pământul continuase să viețuiască. Vreo câteva crâmpeie rătăcite de nori au încercat să-i mai întunece fața, dar s-au destrămat repede. Pâcla care ascundea orizontul, încetul cu încetul s-a topit și deodată, de jur împrejur peisajul s-a desfășurat limpede, în culorile de aramă ale toamnei.

Pământul mustea de umezeală. Dar acum, sub lumina veselă a soarelui, urmele ploii căpătau un sens nou, rodnic, o bucurie. Satul se revărsă peste dealurile afânate și plugurile intrară adânc în pământul îmbelșugat de ploaie, care părea că freamătă.

Către prânz am plecat.

Era o amiază luminoasă și caldă. Crestele munților, acoperite de o zăpadă timpurie, sclipeau ca niște cristale.

Am decolat greu, avioanele nu vroiau să se dezlipească de iarba udă. Pe marginea aerodromului copiii ne făceau semne de rămas bun, aruncându-și pălăriile în aer.

Nu știu ce regret mi-a strâns inima în momentul când roțile s-au rupt de pe pământ. Poate era numai grija tuturor plecărilor, să nu fi uitat ceva acolo.

Am revăzut grăbit, în gând, cortul nostru și cele cinci avioane, stând triste în ploaie. Am privit în urmă șirul de sălcii, cele două hangare pe jumătate

demontate, stâlpul pe care mâneca de vânt, albă cu dungi roșii, flutura încă. Pe teren, urmele roților și ale bechiilor păreau o țesătură bizară sub care se ascundea izlazul. Îndată aveau să vină cirezile la pășunat și firele acestei urzeli urmau să se destrame unul câte unul.

Am privit în urmă, până ce depărtarea a pus pe toate detaliile umbra ei cenușie. Ultimul a rămas vizibil marele cer alb, din mijlocul aerodromului.

1938

CONFESIUNE

Nu știu ce avusese în vedere soarta, când mă adusese pe aerodrom să învăț zborul. Vroise să-mi încerce virtuțile? Ori să-mi pregătească alt drum în viață? Mai de grabă cred că îmi juca una din șotiile acelea de pe urma cărora rămâi desrădăcinat, fără nici o legătură cu trecutul, fără nici un plan pentru viitor. Pe atunci însă nu-mi puteam pune asemenea întrebări; creierul îmi era turmentat de formule matematice, de termeni tehnici, de cunoștințe noi, palpitante, iar inima, filtrând exclusiv mirajul zborului, nu îngăduia trecerea niciunui sentiment umbrit.

Așadar, m-am urcat în avion și am plecat, fără să evoc trecutul, fără să-mi scrutez viitorul dincolo de palele elicei; ca un lunatic.

Au trecut de atunci destui ani, ca faptele să rămână în alt compartiment al vieții, unde să pot privi ca într-un album străin. Mă văd, ca și cum altul ar fi fost în locul meu, într-o dimineață umedă de primăvară, pregătindu-mă de plecare. În timp ce-mi încheiam combinezonul, cineva m-a întrebat: „Ți-e frică?” Era primul meu zbor. În clipa aceea, a pornit motorul. Ochii mi-au fugit în iarbă, după picăturile de rouă spulberate de elice. Din tot ce exista atunci pe cele trei dimensiuni ale spațiului, doar picăturile de rouă mi-au încăput în suflet; și multă vreme le-am purtat cu mine, chiar dacă n-am știut de ce. Iar întrebării aceleia, dacă îmi era frică, îi răspund de abia acum, după toate zborurile mele:

Într-un loc, pe tabloul de bord era o capsulă argintie pe care scria: „În caz de incendiu învârtește butonul spre dreapta”… Eticheta extinctorului mi-a prilejuit doar spaime mărunte, le-am învins repede cu gândul parașutei, în care totdeauna am găsit un sprijin sufletesc, nezdruncinat Frică însă, o frică paralizantă, ca o otravă rece localizată într-una singură din cele patru despărțituri anatomice ale inimii, mi-a fost în ziua când accidentul, virtual acceptat de orice zburător, a devenit posibil în realitate.

Cu toții eram șase într-un avion mare, vechi, greoi, cu motoarele obosite. Înghesuiți în interiorul fuselajului, între pereții opaci de pânză văpsită cenușiu, nu vedeam nici cerul, nici pământul. La doi pași în urmă era o deschizătură largă, tăiată în podea, o trapă, și aveam totdeauna calculați pașii până acolo și celelalte gesturi de făcut în cazul când… Proiectul aruncării în gol nu întâmpina în niciuna din părțile ființei mele vreo

împotrivire, cât de mică. Uneori, priveam în jos prin deschizătură; o falșă interpretare a relațiilor cu exteriorul mă făcea atunci să mă socot mai aproape de pământ decât de avion. Cât e de simplu, îmi spuneam, să părăsesc această mașină străină, de care soarta nu mă leagă, pentru a-mi da drumul jos, unde mă așteaptă toate rădăcinile mele!

În clipa în care scriu rândurile acestea, am în față o bucată de hârtie mâzgălită, desprinsă de pe o planșetă de zbor. Peste pânza de calcule mărunte care o acoperă, o mână nervoasă a scris, mare și strâmb, dintr-o margine în alta: „Funcționează numai un motor”. Bucata de hârtie rămâne pentru totdeauna documentul de nedesmințit al momentului când am simțit frica. O clipă mai înainte, peretele de pânză al fuselajului primise o lovitură piezișe și se sfâșiase pe o întindere de câteva palme. Îndată, huruitul constant al motoarelor căpătase un timbru nou; avionul se aplecase pe o coastă și își continua zborul într-un viraj incert, nesigur. Am înțeles că fuselajul fusese lovit de o piesă sărită din motor, care avea să se oprească. Dar teama nu s-a închegat decât în clipa următoare, când mâna cuiva confirma regulamentar accidentul, pe fișa de navigație: „Ora 10.45 - funcționează numai un motor”.

Am acum această fișă în față și pot să o privesc fără emoții: sau poate numai cu o mică și ciudată melancolie. Momentul însă mi-l redă întreg și-l văd fără nici o deformare chiar dacă eu, unul, nu mă mai pot contopi cu el.

Știu că pământul mi s-a părut, deodată, foarte depărtat; că abia atunci am înțeles îngrozitoarea măreție a zborului; că m-am simțit greu, obosit, bolnav, cu sufletul despicat în două, o parte pentru trecut, o parte pentru viitor și pentru prezent, niciuna. Am știut că avionul infirm care se târa strâmb pe aerodrom, măcinând timpul într-un singur motor, n-avea să-mi dea drumul să mă desprind de el, tot atât de ușor cât mă lăsase solul. Am măturat cu mâna rășchirată podeaua fuselajului și am privit cu ochii tulburi colbul care îmi murdărise mâna. Erau fărâmițe de pământ, a căror prezență în văzduh n-o înțelegeam, la fel cum n-o înțelegeam pe a mea.

Acum știu că dacă avionul s-ar fi prăbușit, aș fi sărit și cred că aș fi ajuns jos nevătămat. Sunt atâția oameni care sar cu parașuta; unii forțați de împrejurări, alții ca să-și biciuiască nervii, sau ca să câștige bani. Dar ei poate nu-și dau seama că saltul în gol le siluește ființa; că în clipa aceea pierd dreptul omenesc de a se lăsa intimidați de Dumnezeu.

Cine știe dacă eu însumi nu am suferit o siluire, deși nu m-am aruncat. Căci de atunci am mai zburat de atâtea ori și chiar cu același avion; motorul fusese reparat, peste ruptura fuselajului se lipise petec. Dar frică nu mi-a mai fost niciodată; poate pierise pentru totdeauna. Și n-am știut dacă, totdeodată, nu mai pierdusem și altceva din mine.

Acum, unul dintre noi aducea zaruri și, așteptând să ne vină rândul în cabina de comandă, ne așezam pe parașute să jucăm barbut, jocul pușcăriașilor sau, poate, al disperaților. Adesea jocul crea dispute aprinse care se lichidau prin gesturi, deoarece vorbele nu se auzeau de zgomotul motoarelor. Uneori pilotul întorcea capul și, de pe scaunul lui înalt, din față, privea în jos, la zarurile noastre. Era un om plăpând, cu mustață gălbioară. Odată nu s-a mai putut abține; s-a scormonit în buzunarul combinezonului și a scos greu o monedă galbenă pe care ne-a întins-o cu mâna tremurând.

Pe urmă a redus motoarele, ca să-i auzim glasul strangulat de emoție:

— Haide, risc și eu un pol!

Era un gest eroic. Polul, spre nenorocul lui, l-a pierdut.

Și ce ciudat este că omul acela se urca în avion modest, ca într-o birje, cu aerul unei bunicuțe cumsecade care, așezându-se dimineața în jilțul ei, știe că va rămâne acolo până seara. Poate el nu s-a gândit niciodată ce riscă zburând, fiindcă în acest caz riscul nu avea formă concretă, bunăoară ca a unei monezi de douăzeci de lei.

Mai târziu a căzut. Atunci însă, altcineva aruncase zarul.

Frică nu mi-a mai fost. Uneori, în momente grele, neliniști vagi m-au făcut să tresar, pe urmă s-au pierdut în nervii periferici. Apoi într-o zi, fără să înțeleg cum, un simțământ ciudat mi-a copleșit ființa purtând-o într-un joc periculos pe marginea neantului.

Zburam jos, deasupra unui orășel moldovenesc. Avionul descria un viraj banal, cu botul pe linia orizontului, cum e corect. Dedesubt, orașul se învârtea ca un uriaș disc de gramofon. Un demon a făcut să mi se contracte mușchii brațului, trăgând de manșă. Virajul avionului s-a strâns pe o rază din ce în ce mai mică; pământul a început să se rotească din ce în ce mai iute. M-am simțit apăsat tare în scaun; capul mi-a alunecat greu pe bordura de piele a carlingei. Am privit înveselit jos, năstrușnica rotire a orașului;

copacii păreau îndoiți din rădăcină, casele se aplecau deasupra străzii. Câțiva oameni opriți în mijlocul pieții făceau semne cu batista. Am mai avut timpul să mă întreb, cum de se pot ține pe picioare, într-o învârtire atât de vijelioasă.

Pe urmă am simțit un tremur cuprinzându-mi întreg trupul și în clipa aceea am avut intuiția descreierată că prăbușirea trebuie să cuprindă o voluptate secretă, mai puternică decât toate voluptățile. Un fior dulce, o beție caldă mi s-a revărsat în vine… Dacă atunci pământul ar fi urcat spre mine. i-aș fi stat hotărât în cale. O urmă de rațiune m-a oprit să fac eu gestul. Când peste o clipă mi-am revenit, m-am simțit trist și rușinat.

Era, de altfel, ultimul meu zbor.

Acum aș vrea să-i dau acelei renunțări numele ei adevărat, dar nu-l pot găsi, chiar dacă ar fi unul dezonorant.

1939

ÎNTR-O NOAPTE DE RĂZBOI

Poate să pară de neînțeles; pe măsură ce chipul Elfridei mi se șterge din minte, noaptea petrecută cu ea se adâncește, ca și când întâmplarea de atunci mi-ar fi picurat în cutele creierului un acid care sapă mereu.

Uneori, când simt că imaginea ei e gata să se piardă, îi prind detaliile cu un fel de panică, și, așa disparate cum sunt mă silesc să le alătur în minte, ca să-i reconstitui înfățișarea și s-o fixez definitiv.

Nu știu de ce fiecare din aceste detalii e atât de clar: ochii ei îmi apar la fel de verzi ca atunci, verdele incert și insinuant al ochilor de pisică; îi revăd obrazul arămiu, crispat de un zâmbet nesigur; dureros, sau ironic?; și părul blond, zulufii dezordonați în care, când ne-am ridicat să plecăm, mi-am înfipt dinții involuntar, cu o pornire tulburătoare. Elfrida a râs, poate ea însăși tulburată.

— Vrei să mă mănânci? a spus, presărând între silabe începutul tremurului care în unele momente colorează provocator și promițător glasul femeilor.

Revăd ca și când aș avea-o în față, bluza verde, agitată în ritmuri diferite, de respirație, de bătăile tari ale inimii și de un spasm elastic al sânilor. Rețin ca pe o schiță cu linii precis desenate, linia armonioasă, nescâlciată de nici un veșmânt silnic, a șoldurilor învelite în fusta cafenie; și a picioarelor, lungi, cu gleznă nobilă, strânse în ciorapi cenușii, cârpiți pe alocuri, ciorapi sărăcuți, de război.

Dar când vreau să adun aceste detalii, să refac în minte înfățișarea ei, gândul mi se împăienjenește și după ce o văd neclar o clipă, Elfrida se pierde într-un întunerec ca al nopții când am cunoscut-o și ne-am plimbat, cu umerii lipiți, pe străzile pustii. Perdeaua neagră după care ea dispare, se agită încă puțin, ca o apă în care o piatră aruncată împinge spre maluri cercuri concentrice din ce în ce mai distanțate și mai șterse. Și în acest întunerec, după ce imaginea ei s-a pierdut, întâmplarea se desfășoară clar, ca un film cu relief și culori.

Era un miez de noapte de Octombrie, umed și rece, când am ieșit în strada pustie. Pe Elfrida o cunoscusem abia o oră mai devreme, jos, în barul unde se dansa după pianul electric. Bunul Faty, însoțitorul ei, mă chemase

cu generozitate de bătrân bețiv și inconștient să le țin tovărășie. Apoi, într-un târziu, își desfăcuse larg brațele și apucându-ne de gât ne apropiase capetele deasupra pieptului său, până ce simțisem respirația fetei pe obraz.

Ce vitalitate nebănuită îi îngăduise mai apoi acestui om corpolent să se ridice de la masă și să danseze în mijlocul localului, un ceardaș aproape acrobatic? Când s-a întors, cu obrazul ud de sudoare, cu ochii injectați, tremurând în întregul ființei lui masive și diforme, știam și eu și ea, că Elfrida va merge cu mine. El însuși a înțeles din privirile noastre și atunci, dintr-odată s-a încruntat. Dar zarurile erau aruncate, mâna lui, mare, grea, păroasă, nu le mai putea apuca din gura bietului nostru destin.

Am plecat cu ea, fără să-i cer grasului Faty iertare. Și nu aveam regrete, deoarece știam că nu înfruntăm nici o lege, că nu supărăm pe nici un Dumnezeu.

Poate că noaptea aceea neagră, de Octombrie și de război, petrecută pe străzile umede ale orașului, cu Elfrida, nu are nici o semnificație în viața mea sau a ei. S-a scurs sub arătătoarele acelorași ceasornice sub care s-au scurs atâtea nopți, de care nu ne mai amintim niciodată. Pașii noștri nu au lăsat pe alei, în Schillerpark, urme mai durabile decât ai altor trecători…

Am străbătut orașul de la o margine la alta, pe străzi goale, fără lumini, fără vehicule. Am mers în lungul canalului perfid, cu ape cenușii, în care de atâtea ori au încercat să-și sfârșească viața, sau și-au sfârșit-o, wertherii vremurilor vechi și noi.

Ne-am oprit pe un pod și am privit mersul murdar al apei, până ce umezeala nopții de toamnă ne-a pătruns în suflete. Stăteam alături, cu umerii lipiți. Vântul ne scutura deasupra ultimele frunze moarte ale copacilor și ne flutura veșmintele, ca pe niște aripi deznădăjduite.

— Am avut doi prieteni, a spus apoi Elfrida, rupând tăcerea ca pe o cârpă putredă.

Glasul ei cobora grav o scară cu treptele mâncate de amărăciuni. Simțeam că jos, la sfirșitul ei, trebuia să fie fântâna din care trebuia să scoată lacrimile. Am întins mina și și i-am cuprins cu o înduioșare neașteptată umerii, lipind-o strâns de mine. Atunci durerea s-a eliberat din sărmanul ei suflet chinuit și au podidit-o lacrimile.

— Da, a spus, stâlcind dureros cuvintele, în spasmuri, amândoi au murit pe front…

O clipă a rămas nemișcată; i-am văzut mâinile crispându-se pe balustrada podului. Pe urmă brusc s-a ridicat, și-a apropiat obrazul de al meu, aruncându-mi în ochi o privire trufașă. Degetele ei mi s-au înfipt în braț.

— Haide! a spus, parcă sfâdând ideea de moarte. Haide, ce mai aștepți? Mâine ai să mori și tu!

Astăzi, când scriu aceste rânduri, orânduiala bunului Dumnezeu a pus între mine și ea două mii de kilometri. Iar deasupra, îngerii au scuturat puful alb din saltelele lor, care pe pământ devine zăpadă.

Nu știu de ce nu i-am trimis o scrisoare mică, la ea acasă, acolo în Reinickendorf unde, ce frig și trist trebuie să fie! Elfrida ar fi ieșit bucuroasă la poartă înaintea poștașului; ar fi urcat în fugă treptele până Ia etajul al doilea, ar fi intrat cu respirația pripită și cu scrisoarea strânsă la piept, în odaia ei de fată sârguincioasă.

Mă întreb, odată cu venirea iernii s-o fi schimbat ceva acolo? Dușumelile or fi tot atât de albe? Fereastra, tot acoperită cu pânză neagră, de camuflaj? Soba cărămizie tot atât de caldă? Covorul alb de deasupra patului, o fi având tot paisprezece trandafiri pe latura cea mare și șase pe cea mică?

Iar Elfrida, ce o fi făcând în iarna aceasta de război?

Cât îmi pare de rău că nu i-am trimis o veste despre mine! S-o împartă cu protectorul ei astmatic, bătrânul și grasul Faty. Dar cine știe de când, Elfrida nu o mai așteaptă?…

Oare, între prietenii ei, eu al câtelea voi fi murit?

1940

ÎNTÂMPLARE DIN ALT SEZON

Trecând prin fața cazinoului, Patrocle se oprise o clipă pe trotuarul aglomerat, privind cu amărăciune la mulțimea strânsă în jurul mesei de joc. Sculat în fugă de la masă, ca de obicei, trebuia să se ducă la „Vraja Mării”, să ocupe din timp loc pentru familie. De la începutul vilegiaturii făcea la fel în fiecare seară.

Încerca uneori să protesteze:

— Linico, adică de ce să nu mergem toți odată, ca oamenii? Ce treabă e asta? Mie mi poate să-mi lihnească masa?

— Sigur, răspundea femeia, să ne ducem la urmă, ca proștii, ca să n-avem unde sta și să umblăm zăpăugi printre mese! Ori să nimerim în vreun colț, ca pușcăriașii. Da’ de ce? Oameni cinstiți sântem, fată de măritat avem, bani, de furat n-am furat! Atunci de ce să mergem la gloată, să nu ne vadă lumea?

Și așa, în fiecare seară, Patrocle pleca nemâncat, sau cu mâncarea în gât, ca să facă gustul nevestei. Era o anumită masă, sub becul din fața jazzului, unde îi plăcea ei să stea; bărbatul știa că dacă nu are grijă să ocupe din vreme chiar masa aceea, mai bine să-și ia lumea în cap.

— Avem fată de măritat, ce ai de gând cu ea? Vrei s-o apuce bătrânețele sub acoperișul nostru? Așa crezi dumneata că se mărită o fată? Așa m-ai luat dumneata pe mine? Of, Doamne, mai bine nu m-ai fi luat!

Privind oamenii care intrau veseli pe ușa Cazinoului, Patrocle înghiți un nod amar.

— Las’ că-și mărită ea fata, când mi-oi vedea eu ceafa! Păi ce, așa se mărită o fată? Să te ții scai după ea? Cum să se lipească vreunul, dacă sare scorpia de colo: „Cine e ăsta? Ce-a fost tat-su? Ce meserie are? Ai grijă, fata mamei! Ai grijă-ți spun, netoato! Nu căsca ochii ca proasta!” Ptiu! Înghiți-v-ar pământul, de femei nebune!

Privind ceasornicul, Patrocle observă că e abia ora opt. Apoi, după ce reflectă un moment, hotărî:

— Bun!

Reflecția fusese următoarea:

„Deoarece e abia opt, știut fiind că ele vin acolo după nouă, înseamnă că am în față o oră și mai bine; tot timpul să pontez și eu un pol, să nu spun că

nu mi-am făcut gustul, măcar odată.”

Scoase portmoneul din buzunar și puse cu grijă un pol, de o parte.

„Focul să te ardă, Patrocle, dacă-i mai pune vreunul, afară de ăsta!”

Încurajat de jurământ, se îndreptă spre masa bulei și își făcu loc între gură-cască, la un colțișor.

„Șmecherie, nu pare să fie, gândi el; prea se înghesuie lumea și doar, n-or fi toți proști!”

— Marcați jocurile, domnilor, anunță crupierul, învârtind îndemânatic bila.

„De data asta n-am să joc, se hotărî Patrocle. Să vedem mai întâi cum devine chestia. Care va să zică, se învârtește bila și cade într-o gaură; dacă e pe numărul tău, ai câștigat. Bună treabă, zău!

Și puse hotărât polul pe numărul șase. Era numărul de la casa lor, din București.

„Te pomenești, că-mi aduce noroc!”

Bila prinse să coboare spre centrul cercului, dându-i jucătorului, prin învârtirea ei amețitoare, un fel de gâdâlitură sub coșul pieptului, așa cum se întâmplă când vii la vale, în montagnes-russes.

„Acu e acu! îngâna, în timp ce degetele frământau marginea mesei. Acu e acu! Pe numărul meu să vii, că altfel…”

Dar bila, după ce trecu pe lângă șase, îl ocoli o dată, de două ori, se opri nițel pe marginea găurii și apoi, capricioasă, căzu la cinci.

„Bine c-am pierdut; scăpai de-o grijă!” își spuse resemnat și plecă, fără să-i pară prea rău după polul lăsat în urmă.

Însă după ce făcu doi pași și i se mai limpezi mintea, începu să-i fie necaz.

„Nu vezi, fir-ar al dracului! Nu se opri la doi, la unu, la nouă! N-aș fi spus nimic. Dar tocmai alături! Să nu crapi de ciudă?”

Fără gândul de a mai juca, se scotoci în buzunar, scoase portmoneul și numără. Banii îi ținea nevasta acasă, încuiați în geamantan; el nu avea asupra lui decât mărunțiș pentru trebuințele zilnice și pentru neprevăzut; un neprevăzut foarte modest, pe măsura ființei sale: trei monede de o sută și doi poli. Își aduse aminte că avusese trei.

„Unul îl pierdui. Dracu să-l ia! N-o să mor pentru atâta! Dar de ce nu căzu, frate, în partea cealaltă? Nu văzuși, alături! Să nu-ți fie necaz?”

Se mai uită o dată înapoi, mai cântări banii în palmă și se întoarse.

— Fie ce-o fi, pun încă un pol!

Îl plasă emoționat pe numărul cinci, unde căzuse bila prima dată.

„Să nu mă faci, drace, să-l pierd și p-ăsta, că nu știu ce se întâmplă!”

Tremurând, văzu bila plimbându-se pe lângă numărul lui; o clipă i se făcu întuneric în cap și, temându-se parcă să mai urmărească mișcarea bilei, al cărei mers nu-l mai înțelegea, închise ochii. Dar urechea rămase prezentă și fără apărare în fața crupierului, care deodată, anunță nemilos:

— Șase!

— Ptiu!

De data asta nu mai plecă. Într-o clipă se gândi:

„Pungașilor! v-am prins șmecheria. Care va să zică, dacă pui la șase, cade cinci; dacă pui la cinci, cade șase. Mama voastră de hoți, stați că vă aranjez eu!”

Dar pentru a-și pune în aplicare planul născut fulgerător în minte, îi trebuiau doi poli și el nu mai avea mărunt decât unul. Oftă, apoi hotărât, scoase o sută și o schimbă pe fise. Nu avu nici timp să se minuneze de atâta curaj, căci jocul mergea repede. Puse hotărât o fisă pe șase, una pe cinci.

Bila se opri pe cinci.

„V-am venit de hac, hoților!”

Avea până acum doi poli pierdere și opt câștig, adică șase poli curați, veniți din senin.

Cu un gest de care era cu totul străin, pe care nu-l recunoștea de fel, Patrocle aruncă deodată toate fisele din buzunar, pe numărul șase. Apoi devenit printr-o ciudată manifestare psihologică de un calm care îi cimenta toți nervii la un loc, într-un bloc magnific, așteptă zâmbind, sigur de destinația ei, căderea bilei.

Căzu doi.

Întii, becurile se întunecară. Mașinal se ținu cu mâinile moi de marginea mesei. Îi trecu repede prin gând, cu totul supărător, o întâmplare stupidă din tinerețe, de pe vremea când făcea armata la călărași: într-o zi îl trântise calul în manej. Începutul căderii se manifestase cu aceeași senzație de nesiguranță, de gol sub greutatea trupului, de catastrofă în devenire, ca și acum. Cineva îi strigase: „Ține-te de șa!”. Dar mâinile lui erau moi; vroia să se apuce de șa sau de coama calului și n-avea putere.

Acum, la fel. „Ține-te de masă, nu te lăsa!”, părea că strigă cineva, ca să-l încurajeze, sau poate ca să-și bată joc de el. Nu înțelegea ce are să se

întâmple dacă are să plece și ce, dacă are să rămână. Nu-și putu desprinde decât o mână de pe marginea mesei. Se folosi de ea pentru a scutura, mașinal, ultimele două sute din portmoneu și a le plasa, aproape fără nici un gând, pe numărul doi.

„De data asta trebuie să câștig!” socoti, abia după aceea.

Nici o clipă nu avu teama că s-ar putea întâmpla altfel. Nu putea admite că are să piardă ultimii bani, tot așa cum nu putea admite că s-ar putea găsi undeva un Dumnezeu care să-i ia, așa din senin, dreptul de a respira.

Dar bila, plimbându-se capricioasă, se opri la un alt număr, undeva departe.

Clătinându-se, Patrocle se îndepărtă de masă. Ajuns în mijlocul falezei păru că începe să se trezească; scutură din cap, ca să alunge parcă un vis urât.

„Ce fu asta, mă?”

Și deodată își aduse aminte că plecase să ocupe loc la „Vraja Mării”, că se oprise în drum să caște gura la cazinou, că intrase să joace la bulă… Își pipăi buzunarul, scoase portmoneul, îl deschise repede să-i cerceteze conținutul, ca și când nu s-ar fi simțit în palmă, că e gol.

„Dracu’ m-a luat!”

Aiurit, își cercetă ceasornicul; era nouă și un sfert; stătuse peste o oră în locul acela nenorocit.

„Hait! Acum am pățit-o! Dacă mă află Linica? Doamne, ce mă fac? Dacă nu găsesc masă liberă?”

Porni repede în jos; după zece pași se pomeni alergând, simți sudoarea curgându-i călduță pe tâmple, sub pălărie. Duse mâna în buzunar, după batistă și dădu din nou peste portmoneul gol; atunci își aminti că nu mai avea alți bani cu el, nici un leu, în nici un buzunar. Se opri, dezorientat.

Pus pentru prima dată în viață în fața unei întâmplări atât de copleșitoare, Patrocle se simți mic, pierdut, zdrobit. Cu o ultimă sforțare a rațiunii, hotărî: „Trebuie să mă duc să iau bani de acasă!”

Și tot cu acea ultimă sforțare, își făcu planul, astfel: „Am să ocolesc pe strada de la gară, ca nu cumva s-o întâlnesc pe Linica; am să mă uit de jos la hotel, să văd dacă e întuneric în cameră, am să urc sus, pe urmă…

În fundul geamantanului, sub rufărie, erau împăturite unsprezece hârtii de câte o mie, și una de cinci sute. Patrocle reușise să-și urmeze planul până

aici, chiar să deschidă încuietoarea geamantanului, dar când să pună mâna pe hârtia de cinci sute pentru a o băga în buzunar, auzi pe cineva apropiindu-se repede pe sală. Zăpăcit, strânse teancul de bancnote în pumn, apoi când auzi ciocănitul la ușă, îl înghesui speriat în buzunarul de la spate al pantalonilor și se duse să deschidă.

Era madama.

— Am văzut lumină și m-am mirat; știam că nu e nimeni acasă. Doamne ferește, am spus, să nu fi intrat vreun hoț! Nu vedeți dumneavoastră câte se mai întâmplă? Da’ uite, că erați dumneavoastră. Îmi pare rău că v-am deranjat.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! bâlbâi galben Patrocle.

— Plecați și dumneavoastră acum, după cucoane?

— Da, mă duc, bună seara!

— Bună seara, bună seara și petrecere frumoasă, unde vă duceți. Cucoanele vă așteaptă, nu? Bună seara. Să mă iertați că am ciocănit degeaba!

Patrocle ieși, zăpăcit de vorbărie; se temea că madama trebuia să fi bănuit ceva, dacă trăncănea atâta. Coborî scările repede și numai jos își aduse aminte că are toți banii în buzunar. Dădu să se întoarcă, să-i pună la loc, dar îi fu teamă să mai dea o dată ochii cu spioana.

Scoase dintre hârtii pe aceea de cinci sute și o băgă în portmoneu, la îndemână, ca s-o schimbe undeva, în drum. Mergând, se gândea ce minciună să ticluiască; dar pe măsură ce pașii îl apropiau de țintă, minciuna se dovedea din ce în ce mai greu de găsit. În acest timp, desigur, Linica ajunsese, îl căutase, ocupase loc la altă masă și acum aștepta. Patrocle simți furnici umblându-i prin cutele creierului. Asta era partea proastă, că îl aștepta. Și nici nu se putea altfel. Aștepta…

— Om vedea noi acolo, ce-o fi.

Când trecu prin dreptul cazinoului, nu găsise încă minciuna.

„Mama ei de bulă! înjură, trăgând cu coada ochiului spre intrarea, acum mai puțin aglomerată. Nu mai joc in viața mea. Trei sute șaizeci de lei! Ptiu! Om prost ce-am ajuns, acum, la bătrânețe! Trei sute șaizeci de lei! Sânt ăștia bani de aruncat pe gârlă? De lepădat în mâna pungașilor cu jocurile lor?”

Ajungând cu gândurile aici, Patrocle se opri indignat, în drum.

„Mama lor de hoți! Ce, sântem în codru? Nu mai există lege? Nici o pedeapsă pentru bandiți? Ce, eu am fabrică de bani, să mi-i mănânce ei? Își

închipuie că am să mă las?”

Așa s-a întâmplat că Patrocle a intrat a doua oară la cazinou. Dar fiind târziu, bula, joc pentru gură-cască, era acoperită. Atunci a urcat treptele aproape fără să șovăie, ca să se ducă sus, să joace la ruletă. Se făcuse ora zece și tot nu găsise minciuna cu care să scape de nevastă.

Sus pe faleză, stăteau rezemați de parapetul alb, un băiat și o fată; frați, prieteni, sau iubiți. Erau un băiat și-o fată; mai mult decât poți spune: erau doi frați, doi prieteni, doi iubiți.

— E adevărat, întrebă fata, că nu sânt castele în fundul mării?

— Sigur că-i adevărat!

— Crezi că se poate?

— De ce să nu se poată?

— Dar eu nu o pot crede; atunci ce rost ar mai avea marea, dacă…

— Marea este făcută pentru corăbii și pentru vapoare.

— Acum nu se vede nici un vapor. De ce nu dispare marea? De ce nu intră în pământ?

— Pentru că mai sânt și altele; mai sânt pescarii…

— Bine, dar acum pescarii dorm.

— Mai sânt îndrăgostiții…

-Unde îi vezi?

— Mai sânt cei care se îneacă…

Departe în larg se legăna un lampion, roșu ca un ochi de ciclop. Din ce în ce mai mic, din ce în ce mai departe, poate se stingea, poate se îneca, în curând avea să dispară.

— Trebuie să fie! Trebuie să fie! scâncea fata mâhnită.

— Bine, dar nu-ți dai seama că e o imposibilitate?

— Explică-mi ce înseamnă imposibilitate!

Era aproape de miezul nopții când, trecând spre casă, beat ca de obicei, Gelep, cafegiul de la restaurantul „Elite”, văzu mai jos de cazinou, omul încleștat cu mâinile în parapetul falezei.

— Ce facem dumneata aici, bre? întrebă turcul, apropiindu-se și cercetând curios personajul ciudat, cu gulerul smuls și cu hainele ude.

Și cum personajul îl privea buimăcit, părând că nu pricepe ce se petrece cu el, Gelep trebui să caute singur răspunsul:

— Am făcut baie, bre? La miezul nopții și cu haine asta frumoase? Ce făcem acum cu dumneata? Vântul asta răcește la piele udă, nu trebuie jucam!…

Văzând că nu e chip să dezlege gura înțepenită a străinului, cafegiul scoase din buzunarul larg al pantalonilor clondirul cu rachiu, îl destupă, îi netezi gura cu podul palmei și i-l întinse, îmbiindu-l:

— Dumneata am înghețat limba, bre. Ia, trăgeam un gât din rachiu asta bun, aduceam căldura. Bem puțin domnu, bem puțin dumneata!

După aceste cuvinte atât de prietenești, Gelep zări în ochii străinului o sclipire: atunci, simțindu-se fericit că găsise un tovarăș cu care să stea de vorbă și să împartă rachiul, ridică sticla, o potrivi la gura omului, apoi o săltă de fund, făcând-o să gâlgâie de câteva ori.

— Hîîî! făcu necunoscutul, scuturând ars, din cap.

— Hîîî! făcu turcul, râzând cu toată gura. Bun rachiu aveam turcu, bre domnu, nu? Acuma vinem bine la inimă, ardeam înăuntru, eu știm. Mai haidem beam un gât! Hai domnu, făceam inima bun, sănătos, pe urmă eu duceam pe dumneata acasă, nu răcem dumneata.

— Nu merg acasă! gângăvi necunoscutul, apucându-se strâns cu mâinile de balustradă.

Cafegiul nu se arătă mirat, râse mai departe, arătându-și toți dinții și aprobă binevoitor:

— Nici eu nu mergeam acasă. Nici mie nu plăceam la nevastă. Haidem jos, la baracă, estem frate al meu, cu mult rachiu.

Dar străinul se ținea încăpățânat de parapet.

— Nu puteam lăsam pe dumneata aici, insistă turcul, milos. Haidem bre jos, frate al meu, este rachiu bun!

Și aproape cu sila, îl târî după el pe plajă, la baracă, unde îl îndemnă să bea câteva păhărele de rachiu, unul după altul, pe nerăsuflate. De la un timp, omul își descreți fruntea și începu să zâmbească.

— Hîîî! făcu Gelep, vesel.

— Hîîî! îi răspunse necunoscutul.

Și deodată înșfăcă sticla ducând-o pornit, la gură.

Spre ziuă, după ce mai golise o sticlă, apucat de râs, îi povesti cafegiului cum pierduse banii nevestei, la cazinou. Iar cafegiul făcu atâta haz, încât

începură să-l doară mușchii cefei.

După ce intrase în seara aceea la cazinou, ca să joace la ruletă, Patrocle nu mai știa bine ce se întâmplase. Ridicat de câteva ori și apoi coborât, de hazard, de la sărăcie la bogăție și de la bogăție înapoi, se pomenise deodată expulzat cu o icnitură seacă de stârv aruncat la gunoi, în mijlocul străzii, la o oră când nu mai circula nimeni.

Coborâse inconștient pe malul mării, atras parcă de zbuciumul valurilor atât de asemănător cu zbuciumul din sufletul său. Își revenise târziu și se găsise ghemuit în nisipul rece.

„Am să mă omor” se gândi, văzându-se singur, fără nici un sprijin, în fața unor întâmplări mai tari decât ființa sa.

Liniștit de ideea morții, care rezolva dintr-o dată toate suferințele, rămase culcat în nisip, așteptând să-i vină curajul.

Nu, degeaba, nu se putea găsi în nici un creier omenesc altă scăpare. Încercă să-și închipuie o întoarcere pocăită acasă, dar se sperie.

„Am să mă omor!”

Nu simți nici o părere de rău după cele ce lăsa în urmă. Uitase de casă, de nevastă, de lume. N-avu timp să fie cât de puțin înduioșat. Trebuia să se omoare, n-avea încotro, era la fel cum trebuia să se ducă în fiecare zi la slujbă.

„Scap și de birou totodată” își spuse și simți o ușurare.

Pe urmă se gândi cum o să fie: „Să mă dezbrac, sau nu? Să-mi fac cruce?… Am să intru în apă așa cum intru să fac baie, n-am să mă gândesc la…”

Vântul rece îi mângâia ceafa, trimițându-i în jos, pe șira spinării, un fior neplăcut.

Întoarse capul și se uită sus pe mal, de parcă ar fi sperat să-i vină din întunericul falezei pustii, o altă scăpare. Era atâta liniște încât i se păru că toate ființele vii au fugit, să nu fie martore.

„Trebuie să mor, nu se poate altfel!”

Se ridică în picioare și făcu doi pași nehotărâți până la apă, se aplecă, o încercă cu mâna.

„Tare e rece!” se gândi cu obidă, și porni pe plajă, de parcă spera să găsească un loc unde apa să fie mai primitoare.

Merse așa până aproape de baracă, de unde se întoarse tot nehotărât.

„Ar fi fost mai bine să mă dezbrac”, își spuse.

Dar vântul care sufla din ce în ce mai rece îl făcu să se înfioare. Își strânse zgribulit gulerul hainei la gât.

„Să mă odihnesc puțin”, hotărî, așezându-se încetișor pe nisip.

La picioarele lui se spărgeau valuri mici, albe, nevinovate.

„Ce prostie să mori!” reflectă cu tristețe. Uite cum își bate joc soarta de noi!”

Dar când simți că îl podidește plânsul sări hotărât în picioare. Orice întârziere îi mărea suferința.

„Acum s-a sfârșit! Gata! Nu mai este altă scăpare!”

Strânse dinții și încleștându-și mușchii cefei, ca și când ar fi vrut să-și paralizeze creierul, să nu-și mai poată aduce aminte de nimic, să nu mai aibă nici un gând și nici o teamă, intră energic în apă, încordat, cu degetele rășchirate, de parcă s-ar fi hotărât să dea pe gât o doniță cu otravă. Simți apa pătrunzându-i prin haine, lipindu-i pantalonii de fluierele picioarelor, cu o senzație catastrofală, inadmisibilă, mai rea decât gândul morții, pe care îl admisese. Ezită o fracțiune de secundă, mai puțin decât i-ar fi trebuit să se răzgândească, apoi își continuă mersul fără să judece.

În clipa când apa îi atingea mijlocul, puse pasul în gol; dăduse de o groapă. Și atunci, în fața pericolului apărut pe neașteptate, instinctul de conservare izbucni brusc, eliberând omul, îl făcu să vadă cu ochii mari, cât era apa de întinsă și de neagră. Atunci, înebunit de ceea ce era să se întâmple, uitând grozăvia nelegiuirilor sale, refuzând să se mai gândească la altceva decât la viața pe care fusese gata să o piardă, omul se repezi spre mal urlând, zbătându-se, lovind cu pumnii în valuri. Stăpânit de o groază în creștere, se avântă pe potecă în sus, spre faleză, unde se opri cu mâinile încleștate în parapet.

Prima rază de soare sări jucăușă din val în val și, încă udă de apă, trecu tangențial peste plajă, oprindu-se în ceafa omului beat.

— E ziuă, bre! observă bucuros Gelep. Scoal’ să mergem la nevastă.

— Da, da! mergem! încuviință Patrocle. Mergem, cum nu. Crezi că mi-e frică, măi turcule?

— Eu știu că nu trebuie să fiem frică de femeie. Eu patru neveste am ținut la Stambul. Scoal' bre și eu arătam ce trebuie vorbim la nevastă.

Plimbându-se încet, raza de soare văzu cum oamenii urcau împleticindu-se, pe potecă: îi conduse veselă, mângâie mărăcinii și florile sălbatice întâlnite în cale, ajunse sus pe faleză, se cățără pe trunchiul înalt al plopilor, pătrunse printre frunze și vorbi veselă:

„Sculați-vă! S-a făcut ziuă."

„S-a făcut ziuă!" ciripiră vrăbiile care dormeau sub frunzele plopilor și ieșiră bătând din aripi să se arate soarelui.

Din casă în casă, raza încerca să intre pe ferestre; dar ferestrele erau acoperite cu obloane groase și raza frângându-se, pleca mai departe.

„Sculați-vă!" șoptea cald la uși, unde nimeni n-o auzea.

Pătrundea în odăi pe marginea transperantelor și mângâia obraji adormiți. Oamenii se fereau supărați, îngânând printre dinți:

— Ce porcărie cu soarele ăsta, că nu te lasă să dormi!

Alții bombăneau:

— Și azi o să fie cald!

Într-un loc, în sfârșit, raza găsi o fereastră deschisă: era încadrată de zorele.

— Bună dimineața!

— Bună dimineața! răspunseră florile. Noi ne-am sculat demult.

În casă, o femeie moțăia pe marginea patului.

Speriată, Linica sări în mijlocul odăii: adormise cu gura căscată. Se frecă la ochi și se dezmetici.

— N-a venit prin urmare, haimanaua!

Privi ceasornicul de pe masă.

„La șase, încă pe drum! E de necrezut!" cugetă și se duse să ciocănească întărâtată în perete să-și trezească fata care dormea alături.

„Nu, nu se poate! se agita în gând. Nu-mi poate intra în cap. Ar fi ca și când mi-ar spune cineva că la noapte vine sfârșitul Pământului. Patrocle al meu?! Să-mi facă el una ca asta!?"

Fata intră somnoroasă, frecându-se la ochi.

— Bună dimineața, mamă! Tot n-a venit?

— Ce mai întrebi degeaba? Nu vezi? Veturio, spune-mi încă o dată, fata mea! Nu pot să cred una ca asta.

— Așa a fost, mamă; Zambileștii n-aveau de ce să mă mintă. L-au văzut cu ochii lor și doar îl cunosc bine. Zvârlea banii, parcă ar fi zvârlit boabe la păsări.

— Și acuma, unde s-o fi ascuns, ticălosul?

— Știu eu? Poate o fi plecat la Constanța, că în fața cazinoului aștepta o mașină…

— Veturio, ce spui tu!? Ai înebunit? Patrocle cu mașini, cu ruletă, cu aventuri ca la cinema?

Fata ridică nepăsătoare din umeri. Nu putea pricepe zbuciumul femeii, nici gravitatea întâmplării; gândul ei era la trompetistul din jazz, cu haina lui albastră și cu părul lins, care îi tot zâmbise aseară, chinuind trompeta, în surdină.

— Lasă c-o să vie el, n-avea grijă! se simți datoare să-și încurajeze mama.

— Dar cum de n-a venit până acuma? izbucni deodată aceasta.

— Ei, cine știe!

— Nu, nu pot să cred! Trebuie să se fi întâmplat ceva. I-a venit rău, s-o fi înecat. Doamne, Patrocle, ce mi-ai făcut!?

— Ce te sperii așa, mamă?

— Cum să nu mă sperii? Cum poți vorbi așa? Ce, e lucru de glumă? Gata, nu mai pot; mă duc la poliție. Unde e poliția? Mă duc, nu pot să mai stau!

— Vrei să ne facem de râs? sări fata, ținându-i calea. Să se afle în toată stațiunea? Să ne dea la jurnal? Doamne ferește, ce minte ai și dumneata!

— Dar dacă i s-a întâmplat ceva? Dacă i-o fi rău pe undeva? Dacă o fi la spital?

— Nu-i purta de grijă, mamă, că dacă se întâmpla una ca asta, aflai până acum. Lasă, o să se întoarcă, e ziuă mare, doar.

Nevasta se întoarse cu umerii lăsați moi în jos și privi mâhnită ceasornicul de pe masă. Aproape șapte și Patrocle, pe drumuri!

„Vezi, își spuse, femeie proastă ce ești! Dacă l-ai lăsat de capul lui!”

Apoi brusc, se înfurie:

„Ce sunt eu de vină? Eu l-am învățat haimana? La mine a auzit blestemățiile astea? Ce, nu e om în toată firea?”

După aceea, stăpânindu-și furia strânse pumnii și scăpără printre dinți:
— Doamne, Doamne! ce-o să pățească! La coteț am să-l pun! De lanț am să-l duc!
Hotărâtă să fie necruțătoare, deschise energic ușa și se așeză în prag, neclintită, așteptând să se întoarcă bărbatul rătăcit.

Raza de lumină, urmându-și veselă drumul, pătrunse prin cotloane, prin unghere, prin poduri, prin frunzișuri, se plimbă pe marginea ghiolului, făcu să lucească praful căruțelor pe șosea, se jucă zglobie cu așternuturile scoase pe ferestre, la aerisit.
— Bună dimineața! Să fiți fericiți toată ziua! spunea râzând.
Negustorii ridicau obloanele și scoteau mărfurile pe trotuar; gospodinele se duceau la piață; lăptăresele își târau garnițele prin curți; halate multicolore, fluturate în vânt, porneau spre plajă; factorii ridicau scrisorile din cutii; birjarii mânau caii spre gară; femeile se pieptănau în fața oglinzilor, bărbații își săpuneau barba, fredonând cântecele auzite aseară.
Raza de lumină le zâmbea, tuturor.
— Să fiți fericiți toată ziua!
Jucându-se, atinse sprințară ceafa omului împleticit.
— Bună dimineața!
— Dăte-n moaș-ta! făcu omul, trăgându-și pălăria pe ceafă.
Și se târî greu, la umbra zidurilor.
Dar raza de lumină îi ținu calea la prima stradă pe care o traversă și îi râse în ochi:
— Să fii toată ziua vesel!
— Hai sictir! se supără omul, clipind, supărat de lumină și își văzu de drum mai departe, clătinându-se, marcând pe trotuar pași beți, în zig-zag. Își simțea picioarele grele și gura năclăită, amară, lipicioasă, iar pe deasupra, drumul i se părea nesfârșit.
— Ei drăcia dracului! murmură sughițat. Parcă s-a lungit strada. Măi turcule, unde este hotelul?
— Înainte bre! Mergeam înainte! îl îndemnă Gelep din urmă.
Patrocle se opri și se întoarse pe jumătate spre el.
— Măi turcule, îl întrebă din nou, ți-e frică măi?

— Nu estem frică, bre! De unde frică?

Traversară strada prăfuită, apoi străbătură piața, târându-se cu pași împleticiți printre coșurile zarzavagiilor, trecură mai departe pe lângă zidul unei clădiri cenușii și se pomeniră în fața scărilor. Patrocle se opri încurcat, privind tulbure în sus, spirala amețitoare a treptelor.

— E mult, turcule, mult două etaje! Eu nu urc; haidem înapoi la baracă, mă. Nu mă duc sus.

Dar Gelep îl împingea cu cotul din spate.

— Dumneata estem frică? Spunem drept, dacă estem frică, lăsam pe mine înainte. Eu avut multe neveste, eu știm cum vorbeam la ele.

Patrocle se lăsă împins din urmă și începu să urce treptele, moale, dezarticulat. Inima, înfierbântată de băutură, bătea gata să plesnească, în coșul pieptului.

— Uf! bine că ajunsei! Să te omoare și mai multe nu!

— Haidam bre, haidam, nu pierdeam vreme geaba! îl zorea cafegiul.

— Ei drăcie, unde ne-am rătăcit aici, măi turcule? Tu cunoști locurile mai bine, că nu ești străin.

Patrocle se opri, ducând mâna streașină la ochi, ca să cerceteze, în lung, coridorul nesfârșit și pustiu. Și cum privea, înlemni deodată: spaima îl cuprinse scurt, din creștet până în tălpi; la celălalt capăt al coridorului Linica stătea în ușă, înaltă, dreaptă, nemișcată ca o statuie.

— Ala estem nevastă al dumneatale? întrebă turcul din spate, schimbând dintr-odată glasul.

— Ce facem turcule? îngăimă speriat Patrocle.

— Eu trebuie plecam, socoti laș cafegiul, pregătindu-se să dea înapoi.

— Acum e târziu, mă, ne-a văzut!

— Dumneata rămâneam, eu plecam bre. Dumneata rămâneam, are milă nevasta.

— Mă lași singur, turcule? Așa ți-a fost vorba?

— Ce putem eu face? se apără cafegiul. Asta nu estem femeie, asta balaur, bre!

Patrocle privea aiurit umbra albă din ușă; o văzu luminându-se la față, într-un surâs blând. Vru și el să surâdă la fel, dar mușchii obrazului rămaseră încleștați. Întoarse capul spre cafegiu; turcul se trăgea ușurel spre scară.

— Trebuie plecam bre, se dezvinovăți el. Trebuie mergem facem cafea, avem mult mușteriu acum, dimineața, avem treabă, bre!

Buzele lui Patrocle se mișcară, mute, în timp ce femeia se apropia, perfid de liniștită.

„M-ai lăsat singur, turcule!” vru să se plângă.

Iar cafegiul, ca și când i-ar fi auzit reproșul nerostit îi răspunse, gata să coboare, cu piciorul pe prima treaptă.

— Nu superi, bre domnu! Zău, nu superi! Eu nu lăsam singur cu nevastă… Eu lăsam… lăsam pe Alah cu tine!…

1935

1939

GÂSCA LUI IVAN COLESNICIUC

Dacă stai să iei seama la câte necazuri li se întâmplă semenilor și dacă pe deasupra ești și milos la suflet, viața aproape că nu-ți mai tihnește. Păi cum altfel, odată ce prilejuiește oamenilor mai multe neplăceri decât desfătări!?

E deajuns să mă gândesc cât de puțin în urmă, ca să-mi vină în minte o sumă de oameni, și de pățanii ale lor, care să dovedească temeinicia părerilor amare de mai sus.

Câte asemenea întâmplări nu aș putea să povestesc! Pe aceea cu Avram-Înțeleptul, de al cărui cuvânt asculta un sat întreg moldovenesc și pe care îl chelfănea în fiecare seară, fără milă, nevastă-sa, muiere nici frumoasă, nici deșteaptă, nici vrednică de vreo laudă. Sau alta, cu Necula, vânătorul care și-a cheltuit averea pe cartușe, da' n-a izbutit să împuște o sălbăticiune, o zburătoare, fie ea oricât de amărâtă. Sau pe aceea…

Însă nici unuia din oamenii de care îmi amintesc, nu i-a tras viața o păcăleală mai mare ca lui Ivan Colesniciuc. Vreau să spun de pățania lui cu gâsca.

Despre gâște nu prea și-au pierdut vremea mulți să scrie, în afară de acelea care au intrat, cu gâgâitul lor, în istorie, când cu salvarea Capitoliului, altele nu au atras luarea aminte decât mâncăilor. E drept că se amintește adesea despre ele, fie în compunerile copiilor din clasele primare, fie pe listele de bucate, fie, în sfârșit, când sânt folosite, atât de nedrept, ca măsurătoare a înțelepciunii feminine.

Cu totul altfel stau faptele, dacă e vorba de gâsca lui Ivan Colesniciuc. Aceea nu mai este o gâscă oarecare, o gâscă anonimă, cum le întâlnești adesea în cârduri, ciugulind iarba pe marginea șoselei sau gâgâind tâmp, la trecători.

Nu poate spune nimeni că era o gâscă mai deșteaptă, mai frumoasă, sau mai altfel decât toate gâștele. Dar, din clipa când s-a pierdut de cârd și-a încăput pe mâna lui Colesniciuc, viața ei s-a înscris în univers pe o orbită proprie, ceea ce ii dă dreptul să fie socotită personaj al acestei povestiri.

Iată, dar, întâmplarea cu gâsca lui Ivan Colesniciuc.

Pe vremea când s-au petrecut aceste fapte, acum treizeci de ani trecuți, trăia lângă limanul Nistrului, în sus de Războieni, un bogătaș, Vasili Cibotenco, numit de megieși Hapsânul, sâcâitor, afurisit și certăreț, despre a cărui inimă acră aflase toată gubernia. Acum, că ținea afurisitul de boier nevastă focoasă, cu care se avea bine guvernatorul, ori că fiică-sa, o codană bălaie cu glezne ca de căprioară, învăța de la zece ani măiestria dansului la Opera din Odesa, sânt fapte fără nici o legătură cu întâmplarea lui Ivan Colesniciuc.

Atâta trebuie știut, că de harapnicul boierului se temea foarte multă lume, una - și alta că avea hapsânul o slăbiciune mare: să crească gâște de tot felul în gospodăria de pe malul apei.

Gâștele lui Vasili Cibotenco nu erau cu nimic mai fericite sau mai nefericite decât gâștele mujicilor de primprejur. Mâncau, adică, aceleași soi de boabe, scormoneau țărâna după aceleași gângănii și când găseau momentul nimerit, coborau și ele, cu cârdul, jos, la malul limanului, să se bălăcească în apă, ca toate gâștele.

De aici s-a tras necazul lui Ivan Colesniciuc.

Era, după cum se spune, o după amiază din acelea călduțe, de la sfârșitul verii, când începe să pălească vârful stufului și soarele își aruncă pieziș, pe deasupra vălului de pâclă de la orizont, razele lui îndulcite, de după arșița lunilor de cuptor.

În după amieze de acestea, învăluite într-o neînțeleasă pânză de tristețe, se întâmplă uneori să se învolbure limanul în sus, înspre Miazănoapte. Prin stuf vin, de la gura Nistrului, înfiorări ciudate. Pare că ochii lui Dumnezeu s-au încruntat deasupra apei…

Atunci pescarii, care cunosc semnele, își scot năvoadele și trag bărcile pe mal. Fiindcă de obicei nu-și varsă necazurile în cuvinte, ci mai degrabă îl înneacă în rachiu, ei nu slobozesc pe gura păcătoasă nici blesteme, nici înjurături. Dar privirile strivite sub pleoapele abia întredeschise, cuprind destulă neliniște ca să se înțeleagă că va urma ceva rău.

Ce să știe despre toate acestea gâștele lui Vasili Cibotenco? Ele sânt bucuroase că slujnicele le-au aruncat de pe cerdac căușul cu grăunțe. Se înghesuie deci să ciugulească și apoi, mulțumite, pornesc gâgâind, după gâscanul cel mare, să se bălăcească în liman. Și nici n-au apucat să simtă bine prin pene răceala plăcută a apei, că deodată furtuna le prinde dintr-o coastă.

Furtunile acestea care vin din sus, nu numai că răscolesc amarnic limanul, scoțând deasupra tot mâlul de pe fund, dar îl și gonesc spre mare, până ce apa scade aproape cu un metru la maluri. Abia după două-trei zile, când vântul se potolește, marea o varsă la loc, sărată, de se miră și oamenii și peștii.

Iată prin urmare ce pacoste căzuse în ziua aceea pe gâștele moșierului de la Războieni. A fost o scărmăneală cum de multă vreme nu mai pomenise neamul lor de înnotătoare tâmpe și uituce.

E adevărat că până la urmă furtuna le-a aruncat pe mal. Dar ca să se înțeleagă ce serioasă a fost jumuleala, trebuie să spun că și la o săptămână după aceea, mai culegeau pescarii din gura Bugazului penele gâștelor, de pe apă. Și iarăși mai trebuie să spun că, îndată după furtună, la numărătoarea gâștelor, una din ele dispăruse.

Sânt oameni cărora nu le pasă ce se întâmplă în lume; nu le pasă nici dacă semenii lor rabdă de foame, nici dacă se bat în războaie și mor sfârtecați de obuze. Cu atât mai puțin o să le pese de soarta acelei păsări nenorocite, pe care furtuna o rupsese de cârd, ca s-o poarte zăpăcită din val în val și s-o arunce apoi, zece kilometri mai la vale, în stufărișul de la Ceair.

Dar sânt și unii care vor fi înduioșați de trista întâmplare. De aceea voi povesti pentru dânșii, ce s-a întâmplat mai departe cu gâsca boierului. În orice caz, soarta ei nu fusese chiar atât de rea. Ba, dimpotrivă. Fiindcă, nici n-apucase bine să se scuture de apă și de spaimă, când o găsise Ivan Colesniciuc. Ceea ce, veți vedea, a fost spre marele ei noroc.

Ivan Colesniciuc ăsta, era un ciolovec cumsecade, destul de muncitor, destul de necăjit și destul de bețiv, bineînțeles. În seara aceea se întorcea destul de amărât de la Mologa, unde fusese după niște treburi care nu-i merseseră în plin. Nu avea prin urmare nici un motiv să se simtă mulțumit și să țopăie pe drum, cum fac flăcăii când vin de la vreo ibovnică pe care au înghesuit-o prin bălării.

Ivan pășea îngândurat, muncindu-și creierul să găsească vreun rost pentru de-ale gurii. După cum știa el bine, acasă, în mahalaua Soborului, asemenea lucruri nu se găseau de fel.

În astfel de stare sufletească fiind, vă închipuiți ce muzică plăcută i s-a părut că aude când urechea i-a prins din stuf, gâgâitul slab al gâștei rătăcite.

Din partea ei, gâsca, după spaima trasă pe liman, s-a simțit la fel de fericită să întâlnească în acest trist amurg o figură omenească atât de blândă și de cumsecade. S-a lăsat deci bucuroasă în mâinile lui Ivan și s-a ghemuit recunoscătoare sub mundirul lui călduros, socotind că dacă omul o culesese de pe drumuri avea să-i poarte de acum încolo cea mai mare grijă.

Ceea ce Ivan chiar avea de gând. Căci îndată ce ajunse acasă dădu nevestei poruncă să ațâțe foc mare la bucătărie, iar el plecă în târg să facă rost de-o pâine și de o litră de rachiu.

Fiindcă Ivan știa o vorbă: gâsca fără rachiu, nu merge.

Dar iată! la acest punct povestirea capătă o întorsătură și comică, și tristă și ciudată: nici nu apucase bine omul să intre în prăvălie, că vestea se și lățise, peste tot orașul: boierului Vasili i se furase o gâscă și acum, din ordinul guvernatorului, jandarmii erau plecați s-o caute în județ.

Nu erau lucru de glumă, nici jandarmii, nici guvernatorul, nici boierul de Ia Războieni. Auzind cumplita veste, bunul Ivan Colesniciuc își simți picioarele înmuiate. Lăsă clondirul cu rachiu pe marginea tejghelei și se strecură afară, înspăimântat.

Nu e greu să se înțeleagă de ce n-a mai îndrăznit omul să facă din alba orătanie, friptură. Dar de ce nu a scos-o în toiul nopții până la poartă să-i facă vânt pe stradă, nu-i ușor să răspunzi.

Se simțea, poate, ca omul cu musca pe căciulă și s-a temut, vezi, să nu-l pândească vreun vecin rău la inimă. De aceea, după ce cu nedrepte ocări și-a pus femeia să stingă jăraticul de pe vatră, a luat pasărea ușurel și, cu griji nenumărate, ca nu cumva s-o prindă gâgâitul, a dosit-o în fundul cel mai întunecos al beciului său gol.

De atunci anii au trecut, cum trec furtunile pe limanul Nistrului. Întâi a murit boierul Vasili Cibotenco, pe urmă Natașa, frumoasa lui nevastă, pe urmă guvernatorul, care o iubise tare mult. Și numai după aceea a murit și gâsca, la adâncile ei bătrânețe, în beciul lui Colesniciuc.

Lumea se zbătuse prin multe întâmplări și căpătase orânduire nouă. Peste oameni trecuseră destule suferințe ca să aibă fiecare de ce plânge. Unii își plângeau părinții, alții nevestele, frații, averile…

Iar Ivan plângea grăunțele pe care i le mâncase gâsca în lunga și netrebnica ei viață. Că nu mâncase un sac, ori două, ci poate nouăzeci și nouă.

Cum vreți întâmplare mai nenorocoasă, pentru un om sărac, ca Ivan Colesniciuc!?

1939

UN CRĂCIUN ÎN SATUL CAZACILOR

Dacă telegarii sânt iuți și roțile rădvanului zdravene, drumul de la Chișinău la satul Cazacilor îl poți face într-o zi încheiată, din zori până la apus. Șoseaua nu este grozavă, dar, oricât, fiind oleacă pietruită, te ferește de împotmolire chiar și pe vreme rea. Ea cade într-o linie aproape dreaptă, de la miazănoapte către miazăzi, în timp ce drumul de fier face un mare ocol pe la apus. Cam în dreptul locului unde Nistrul se varsă în liman, drumul se desparte în două; unul se duce mai departe spre Cetatea Albă, celălalt o apucă la dreapta, spre satul Cazacilor. Este un drum de șes, fără suișuri sau coborâșuri prea mari. De o parte și de alta a lui câmpia se întinde goală și posomorâtă, lipsită de copaci și de așezări omenești. În acest ținut pustiu, satul Cazacilor se ivește când nu te-ai aștepta, la o cotitură unde din senin drumul începe să coboare.

Este un sat mare, așezat fără prea multă orânduire pe coastele dealurilor, ca într-un ceaun. Oamenii de acolo sânt cumsecade, deși li s-a dus nume rău în tot ținutul. Se luptă și ei, ca și vecinii lor din alte sate, cu multe nevoi. Cea mai mare pacoste a locurilor acelora este lipsa de ploaie, tocmai în timpul când o cer mai mult semănăturile. De multe ori ogoarele se usucă înainte de a rodi și atunci oamenii, rămași fără pâine, se apucă de băutură. Căci viile, spre deosebire de bucate, nu au a suferi de pe urma secetei. Decât că băutura nu poate ține multe zile de foame și atunci, când îi răzbește neastâmpărul măruntaielor, oamenii încep a se frământa.

Așa s-a întâmplat într-o iarnă, la câțiva ani înaintea războiului cel mare. Peste vară, neînțeleasa hotărâre Dumnezeiască pogorâse din cerul încins o secetă nemaipomenită peste toată partea de miazăzi a Basarabiei. Unele după altele, semănăturile, șfichiuite de usturătoarele săgeți ale soarelui, s-au aplecat spre pământul crăpat de uscăciune și au pălit. Toamna i-a apucat pe oameni măturând hambarele, iar începutul iernii i-a găsit flămânzi.

Un călăreț negricios, cu privirea blândă, colinda în vremea aceea satele înfometate căutând să intre în vorbă cu mujicii și să le afle nevoile. Oamenii își deschideau inima și se plângeau, de una, de alta, ori strângeau pumnii și blestemau. Pe Dumnezeu nu, căci erau pravoslavnici, pe tătucul nu, căci îl iubeau. Blestemau și ei în neștire, cum blestează oamenii la necaz.

După ce i-a ascultat pe toți, omul negricios a dat bice gloabei și tot în trap a ținut-o până la Chișinău, unde s-a oprit de-a-dreptul la urechea guvernatorului.

În felul acesta a aflat guvernatorul că oamenii mor de foame. Dar, deoarece nu avea de unde să le dea pâine, căci gubernia era săracă, a hotărât să le trimeată ceva soldați, care să le țină de urât.

Pe vremea aceea făceam armata la Chișinău, într-un regiment de tunari. Nu învățasem bine a șterge nici tunul nici pușca, necum a trage cu ele, când a venit porunca să ne răspândim în sate. Ni s-au împărțit la toată lumea cartușe, ni s-au pus cizme noi în picioare, mundire vătuite ca niște plăpumi, pe sub manta, și ni s-a dat ordin să plecăm în numele lui Dumnezeu și al Țarului.

În baterie ne aflam vreo sută de inși, flăcăi zdraveni, în bună parte români curați din părțile Tighinei, iar mai mare peste noi era Serghei Grigorovici Danilov, căpitanul. După ce și-a luat hârtiile trebuincioase de la colonel, căpitanul ne-a adunat în mijlocul curții și ne-a ținut o cuvântare veselă, după cum îi era uneori inima. Apoi a trecut pe la fiecare să vadă cum ne șade îmbrăcămintea. În dreptul meu s-a oprit mai mult, m-a privit cu luare aminte și, fiind pe semne mulțumit de înfățișarea mea, a hotărât să-i fiu ordonanță. Soldatul lui de acasă mi-a dat numaidecât în primire un fel de boccea prinsă în curele galbene. Înăuntrul ei erau lucrurile căpitanului: primenele, papuci, o fotografie mare a femeii lui, scule de bărbierit și alte mărunțișuri. Soldatul a mai scos din buzunarele mari două sticle turtite, cu o băutură roșiatică. În una era rom, în alta coniac, chit că pe deasupra nu se vedea nici-o deosebire.

— Să le ții cu grijă! mi-a spus, și să nu le amesteci una cu alta. Uite, pune romul în stânga și coniacul în dreapta, să le poți nimeri la repezeală, că pe drum o să ți le ceară, iubitul de el căpitan.

Îndată după aceea am fost gata de plecare. La poarta regimentului așteptau douăzeci de căruțe aduse de oamenii guvernatorului, din satele apropiate. Oamenii s-au urcat, câte șase-șapte la un loc și s-au înfășurat bine în paie, căci începea să se însereze și după apus gerul avea să piște.

Eu am mers la căruța din cap, mai mare și mai frumoasă, în care s-au urcat ofițerii. În afară de căpitan, mai erau cu noi un locotenent prietenos și un sublocotenent cu înfățișare posacă, bătrânicioasă. Acesta s-a uitat chiorâș la mine, dar cum eram acolo din ordinul căpitanului, n-a avut ce spune și

astfel m-am cuibărit în codârla căruții, care a pornit hodorogind pe străzile bolovănoase ale Chișinăului.

Cum am ieșit din oraș, căpitanul s-a întors spre mine. Cum te cheamă? m-a întrebat.

— Ilău al lui Alexandru, am răspuns.

— Bine. Ilău Alexandrovici, ia dă la mine sticluța aceea cu rom!

După ce a tras din ea o dușcă zdravănă, a întins-o și camarazilor săi. Dar numai locotenentul a supt o înghițitură. Celălalt stătea încruntat pe scăunel, cu privirea înainte și cu fălcile strânse. Așa a rămas tot drumul, cu toate că peste noapte s-a lăsat un ger năprasnic.

Era atât de încruntat de parcă el ar fi fost mai mare peste noi toți și ne-ar fi purtat singur răspunderea. Din când în când se sucea cu tot trupul înapoi, ca să vadă dacă n-au rămas celelalte căruțe în urmă. Atunci se lovea cu palma peste genunchi, nemulțumit. Ar fi vrut pe semne să sară jos, să strige oleacă la oameni. Dar căpitanul, care de la început fusese pornit pe voie bună, îl liniștea, bătându-l cu palma pe umăr.

— Nu te necăji, Ivan Nicolaevici, că ai să îmbătrânești înainte de vreme! Hei, Ilău, unde ești?

— Aici, poruncă! strigam din fundul codârlei.

— Coniac! poruncea căpitanul, întinzând mâna să apuce clondirul.

O bună parte din noapte a trecut în felul acesta. Huruitul căruțelor pe șoseaua pietruită se pierdea departe, peste liniștea câmpiei înghețate. Tropăitul regulat al cailor părea că rămâne în aer, în urma noastră, ca o dâră sunătoare în lungul dârei alburii a drumului.

— Ilău Alexandrovici, mă pomeneam că strigă căpitanul, rom, măi băiatule!

După miezul nopții zarea s-a înroșit puțin în față și din prelungirea șoselei s-a înălțat pe cer, ca un cornișor de diavol, vârful aprins de flăcări al lunii. Un cal din urma convoiului i-a trimis, pe deasupra carelor, un nechezat retezat de ger. Din întuneric, ceilalți cai au ciulit urechile.

— Ilău Alexandrovici, coniac, băiete!

— Nu mai e coniac.

Căpitanul a tresărit și a întors capul.

— Ce vorbești tu acolo ?! Dă-mi atunci rom!

— Iacă, nu mai e nici rom.

Tare m-am temut în clipa aceea de căpitan, că are să-mi crape țeasta cu privirea. Căci groaznic s-a încruntat!

Dar el a înțeles îndată că eu nu port nici-o vină. Și-a înfrânat mânia și apucându-l pe locotenent de gât a început să plângă încetișor pe umărul lui:

— Grigore Ivanovici! Băiatul meu! Iubitul meu Grișa! De-ai știi tu cât sânt de nenorocit! Nici rom, nici coniac! Ai văzut tu, dragul meu, ce mici au fost sticlele? Înadins mi le-a pus ea așa, ca să mă lipsească și de această mângâiere. Știi tu, iubitul meu Grișa, de ce m-a trimis colonelul pe mine nici? De unde poți tu să știi mârșăvia asta!?…

Mult timp s-a plâns astfel căpitanul și a povestit cum odată a dat de sabia colonelului acasă la dânsul, în sală, dar n-a avut curajul să intre.

Eu nu am înțeles de ce nu-i înghețau lacrimile pe obraz. Căci era un ger nemaipomenit.

Nu știu de ce nu mi-a rămas bine întipărită în minte noaptea aceea groaznică. Poate că de la un timp frigul a făcut să-mi adoarmă cugetul, de aceea acum mi se pare că tot ce s-a întâmplat atunci nu au fost fapte petrecute aevea, ci mai degrabă scornituri de vis.

Desprind așa, ca de sub un văl de ceață, satul albit de brumă și ferecat de ger în care ne-am oprit să schimbăm căruțele. Oamenii s-au dat jos țepeni, ca niște călători veniți de pe altă lume. Parcă s-a făcut ceva învălmășeală și oarecare larmă. Ivan Nicolaevici a strigat mânios la oameni ca să-i pună în ordine. Căpitanul a smiorcăit pe la ușa cârciumii, doar o fi chip să-și umple clondirele. Dar ușa era ferecată în toată legea și, oricât a lovit-o jandarmul cu patul puștii, oricât a plâns căpitanul, nu s-a putut deschide.

Cum am plecat, nu știu. Drumul mai departe s-a scurs fără să poată fi măsurat în timp. Se petrec uneori fapte de acestea, care, și dacă țin un an și dacă țin o clipă, ți se par la fel de scurte sau de lungi, ca și când ceasornicul cel mare al lumii și-ar fi oprit asupra lor tic-tacul lui.

Cine știe după câte ore s-a împurpurat anevoie cerul către răsărit!? În față, pe scăunel, căpitanul înțepenise cu capul pe umărul locotenentului care, sfâșiat de frig, abia mai putea să-și tragă răsuflarea. Numai Ivan Nicolaevici, sublocotenentul, păstra aceeași înfățișare țeapănă de aseară. Părea că oboseala drumului lung și gerul au trecut pe alături de dânsul, fără să-l atingă. Și atunci, în ciuda chipului său bătrânicios, pipernicit,

sublocotenentul mi-a părut un om înfricoșător de puternic și m-am temut de el.

Abia spre amiază am sosit în sat. Partea din urmă a drumului nu a mai fost așa de grea. Când oamenii au văzut soarele urcându-se pe cer, au scos amorțiți capul din paie și, așa tăbăciți de ger cum erau, și-au adunat rămășițele de curaj în gâtlejul înghețat și au început să cânte. Caii au mărit și ei trapul și de atunci înainte totul a mers parcă mai frumos și mai ușor… La amiază când am zărit în fundul văii casele albe ale satului, soarele prinsese un pic de inimă pe care o trimitea în mici picături călduțe pe razele lui piezișe.

În drum ne așteptau primarul și jandarmul, căci despre venirea noastră se dăduse depeșe decuseară. Primarul era un om mare, gros. Picioarele lui vârâte în cizme mirositoare, de iuft, parcă erau picioare de elefant, așa duduia pământul sub ele.

El și cu jandarmul aranjase treburile ca să nu mai avem noi la venire nici-o grijă. Soldații aveau să doarmă la primărie, într-o sală mare, unde fuseseră puse paie pe jos. Într-un șopron, alături, trebuia să fie așezat cazanul bucătăriei.

— Prea înălțimilor voastre, spunea primarul, v-am aranjat o odaie frumoasă în casa mea. Dacă înălțimilor voastre are să vă placă, puteți să stați acolo netulburați de nimeni.

Am mers o bucată de drum pe jos, până la mijlocul satului. Acolo se deslușea un fel de piață pustie și largă. O biserică, în mijloc, cu toate că se cunoștea a fi bine întreținută, părea părăsită. Casele se înșirau de jur împrejur pe coastele dealurilor. Sus, spre creste, spre cele patru vânturi, patru mori de vânt, cu aripele nemișcate, se înscriau pe cer ca niște sperietori.

În clipa când ne oprirăm, de după o poartă apăru un cap bărbos care, văzându-ne, se trase repede înapoi.

— Ce fac oamenii tăi, primarule? întrebă căpitanul.

Pleoapele primarului se bătură repede, parcă speriate. Atunci, am văzut că obloanele de la ferestrele caselor se deschideau și se închideau repede, cu teamă, la fel ca ochii primarului.

— Oamenii sânt mulțumiți, prea înălțate, răspunse el.

— Hai? Și, de ce sânt mulțumiți, primarule?

— Sânt mulțumiți, prea înălțate, pentru că bunăvoința lui Dumnezeu și mila tătucului le îngăduie să trăiască.

— Nu mă minți tu, măi primarule?

Omul se bâlbâi.

— Nu te mint, mărite ofițer, de ce să te mint?

— E adevărat, jandarmule? mai întrebă căpitanul, pentru deplină asigurare.

— Este adevărat, cum nu! răspunse speriat jandarmul.

În sfârșit căpitanul răsuflă ușurat. Îi apucă vesel de piept, pe unul cu o mână, pe altul cu cealaltă.

— Ei, atunci, dacă oamenii sânt mulțumiți, să te duci tu jandarmule numaidecât să-mi aduci rom; iar tu primarule, coniac!

Și le dădu brânci înapoi, foarte mulțumit. Apoi se întoarse către ofițerii săi:

— Acum să împărțim treaba între noi, spuse. Colo mi se pare că zăresc o cârciumă; dincolo alta. Să vedem câte mai sânt. Eu am să îngrijesc partea băuturii; tu, Grigore Ivanovici, ai să vezi ceva de femei; tu, Ivan Nicolaevici ai să faci instrucție cu soldații; iar tu, tovarășe Ilău Alexandrovici, încheie venind spre mine și luându-mă de gât, scumpe tovarășe Ilușca, o să ai grija mea ziua și noaptea, să nu-mi rămână ciolanele în vreun șanț.

Am rămas o lună în Satul Cazacilor, așteptând răscoala. Oamenii se mișcau ca niște schelete pe lângă garduri, copiii se îmbolnăveau, vitele mureau prin grajduri, dar răscoala nu venea. Între timp, vestea despre bețiile căpitanului se dusese și umpluse tot ținutul.

Serghei Danilov, căpitanul, era un om mărunțel, vioi, pornit într-una pe veselie și într-una pe plâns. Avea de la nevasta dintâi, doi copii. Nevasta cea de a doua nu-i iubea, de aceea copiii erau ținuți departe, la o școală din Odesa. De dorul lor și de inimă rea după femeia care îi murise, căpitanul se îmbăta în fiecare zi. Cuprins de o veselie fără margini, colinda ulițele satului ca să ciocnească paharul cu gospodarii. Oamenii, negri de griji, îl primeau cu bunăvoință supusă și, silindu-se să râdă nu izbuteau decât să rânjească. El ciocnea, fără să bage de seamă rânjetul lor.

Datoria mea în aceste plimbări, era să merg în urmă, cu clondirul pregătit, pentru a umple numaidecât paharul deșertat.

— Ilușca, rom!

— Iaca rom, Serghei Grigorovici.

În unele case găseam femei tinere, care ne primeau speriate, Căpitanul le rânjea aprins, se apropia de ele tremurând, dar nu îndrăznea să le atingă.

— Coniac, Ilușca! îngâna gâfâind.

În alte părți dădeam peste oameni plânși. Copilul lor, bolnav, zăcea palid pe laviță, sub icoanele luminate de candelă. Atunci căpitanul părea că se dezmeticește. Zvârlea paharul de perete de îl făcea fărâme, apoi îngenunchia lângă patul micuțului și hohotea în plâns.

— Frate Ilușca, murmura, sânt un netrebnic! Nu coniac, otravă să-mi dai!

După un timp glasul i se înăsprea și se făcea poruncitor:

— Ilău Alexandrovici, să te duci numaidecât jos, să-l chemi pe Ivan Nicolaevici cu zece soldați care știu să ochească bine! Ai înțeles ce ti-am spus? Să vină zece soldați, să mă târască afară și să mă împuște la gard, ca pe un porc bătrân.

Dacă vroiam să plec, Serghei Danilov se repezea la ușă să-mi taie calea. Părul rar, ros de ani și de viață ticăloasă, îi cădea peste ochii tulburi, rătăciți. Își împreuna mâinile pe piept și mă ruga, cu glasul sfâșietor:

— Iartă-mă, frate Ilușca!

Plânsul lui mă tulbura atâta încât începeam să tremur.

— Iartă-mă, tovarășe Ilușca, sânt un netrebnic! Știu că nu merit să trăiesc, dar vreau să-mi mai văd odată copiii.

Și se repezea să-mi sărute mâinile.

Atunci nu mai puteam să mă stăpânesc; fugeam afară gata să izbucnesc în plâns. Din ușă, Serghei Danilov striga după mine, sfâșietor:

— Iartă-mă frate Ilușca, sânt un netrebnic! Te rog din suflet, iartă-mă!

A treia casă mai jos de primar era cârciuma lui Cazimir Golubenko, unde umpleam clondirele foarte des. De câte ori intram acolo, într-un colț îl găseam pe Grigore Ivanovici. În curând am înțeles că locotenentul venea pentru fata cârciumarului. Era o copilă nu atât de subțirică precum știam că sânt fetele de la oraș pe care le plac ofițerii. Dar chipul ei se desprindea din cosițele grele, aurii, cel puțin la fel de curat și de frumos ca al lor. De aceea nu m-am mirat că ofițerul nostru o plăcea pe fata cârciumarului.

Când se strângeau la masă, la primar acasă, locotenentul își dădea coate cu căpitanul și vorbeau porcării despre ea.

— Merge treaba, merge, puiule? întreba Serghei Danilov, râzând cu înțeles.

— De ce să nu meargă? răspundea locotenentul, mângâindu-și mustăcioara bălaie.

— Mă rog fie frumos, prietene Grișa, să mă lași și pe mine să pun mâna pe piciorul ei. Numai atâta, micule Grișa, îți jur că nu mai mult! Ah, Grișa, Grișa, nici o mătase nu e așa de fină ca pielea de pe picioarele femeilor! Mătase curată și scumpă, iubite Grigore Ivanovici!

Când spunea acestea, ochii căpitanului luceau atât de aprins încât, uitându-mă la el, înțepeneam cu farfuriile în mână. Deodată, privirea lui se îndrepta spre mine.

— Ilău Alexandrovici! striga, lovind cu pumnul în masă de se cutremurau tacâmurile.

— Aici sânt, la poruncă!

— Rom! poruncea căpitanul, întinzând paharul.

În tot timpul mesei, Ivan Nicolaevici stătea tăcut. El nu se amesteca niciodată, nici în vorba, nici în petrecerea celorlalți. Ziua întreagă făcea instrucție cu soldații, în piața din mijlocul satului. Soldații nu îl urau, deoarece nu era nedrept, dar se temeau de dânsul ca de moarte, căci nu le ierta nici o greșeală. Umbla așa de încruntat, că nimeni nu îndrăznea să intre în vorbă cu el. Chiar căpitanul, când îi întâlnea privirile, lăsa repede pleoapele în jos și se furișa pe lângă perete de parcă s-ar fi temut de o mustrare.

Toată lumea știa că nu se poate glumi cu sublocotenentul, de aceea nu glumea nimeni. Totuși, a fost o zi în care acest încruntat Nicolaevici, și-a scuturat ca prin minune înfățișarea posomorâtă.

Era chiar în ajunul Crăciunului, când, un călăreț venit întins de la regiment a adus într-un plic mare solda ofițerilor, o mulțime de bunătăți foșnitoare, pe care căpitanul le-a împărțit numaidecât, după dreptul fiecăruia. În ziua aceea, sosind la masă, Ivan Nicolaevici avea ochii luminați, de parcă peste noapte ar fi visat-o pe Sfânta și Marea Fecioară.

Masa ofițerilor se punea în salonul cel mare al primarului. Ca niciodată, înainte de a se așeza pe scaun, sublocotenentul s-a plimbat în jurul odăii, cercetând tablourile; pe urmă a aruncat o privire limpede pe fereastră, și-a netezit cu mâna obrazul zbârcit și, încercând să-și îndulcească vocea, mi-a poruncit să aduc, din partea lui, un kilogram de vin pentru comeseni.

A fost o masă veselă, căci după aceea căpitanul a dat și el un kilogram, locotenentul încă unul, apoi din nou căpitanul. Nici n-am mai știut de câte

ori am coborât până la cârciumă. Elena Mihailovna, fata lui Golubenko, stătea după tejghea și însemna într-o carte fiecare sticlă.

— S-au îmbătat ofițerii tăi, ce zici? mă întreba.

— Cum se poate una ca asta! încercam să-i apăr.

Dar fata dădea neîncrezătoare din cap:

— După atâtea kilograme, cine mai rămâne om?!

Aceasta era adevărat; băuseră tare mult. Și totuși Ivan Nicolaevici nu era beat. Dar la drept vorbind, el se ferise să bea, mai mult decât un pahar. Îndată după masă trebuia să scoată soldații la instrucție, cum făcea întotdeauna. Oamenii, care știau seama, își pregăteau puștile, iar unii erau chiar adunați în piață. Numai că, de data asta Ivan Nicolaevici nu se grăbea. Stând aplecat peste fața de masă, nu știu ce tot învârtea în mână două oscioare albe, lucioase, punctate cu niște ochișori negri. Le lăsa să pice, apoi repede le prindea în pumn și le scutura din nou.

— Cu ce te joci tu acolo, Ivan Nicolaevici? întrebă căpitanul, încercând să se ridice ca să privească mai de aproape.

Un rânjet larg acoperi chipul sublocotenentului. Era prima oară când îl vedeam râzând, de aceea nici nu mi-am dat seama că râsul acela nu avea nimic de om.

— Ce sânt acelea frate? întrebă Serghei Danilov, din ce în ce mai curios.

— Sunt zaruri, Serghei Grigorovici: zaruri pentru încercarea norocului.

— Oasele acelea pot să-mi arate mie norocul? făcu neîncrezător căpitanul, clătinându-se. Nu râzi tu de mine, iubitule?

— Vai de mine, Serghei Grigorovici, cum aș putea să râd?! Îți arată norocul tot atât de bine cât îl știe Dumnezeu. Le arunci pe masă și cine face mai multe puncte, e mai norocos. Iacă, să le dau eu; vezi, unul are trei puncte, altul două, la un loc cinci. Dă și dumneata acum, dacă vrei.

Căpitanul se întinse peste masă și, râzând, încă neîncrezător, apucă micile zaruri albe.

— Ivan Nicolaevici, ești un om minunat! strigă el, în timp ce beția i se scurgea prin toți porii. Cine putea să-și închipuie ce om minunat ești dumneata, Ivan Nicolaevici! Ia să dau și eu cu zarul dumitale fermecat! Ce mi-a căzut, dragul meu?

— Opt, după cum vezi, Serghei Danilov! Norocosule!

— Opt, iubitule? Norocul meu a fost mai mare decât al tău? Așa să fie, prietene Grișa?

Dar Grigore Ivanovici își îmbrăca mantaua și se grăbea să plece la fata cârciumarului, așa că nu mai luă seama la ce spune căpitanul.

— Iubitul meu Ivan, se adresă Serghei sublocotenentului, spune, adevăratu-i că norocul meu a fost mai mare decât al tău?

— Firește! Și dacă ai fi pus jos o bumașcă, acum aveai două.

— Două, iubitule? De unde două, dacă eu puneam numai una?

— Una ți-o dădeam eu, căci norocul meu a fost mai mic.

— Nu mă minți, Ivan Nicolaevici? întrebă cu mult interes căpitanul, apucându-l strâns de umăr, cu mâna tremurătoare.

Sublocotenentul se sili să zâmbească. Fața lui bătrânicioasă, brăzdată de cute timpurii, se întinse într-un zâmbet strâmb.

— Cum să te mint, Serghei Grigorovici? Dumneata ești om de mințit?

— Atunci, spuse gâfiind căpitanul, scoțând pachetul cu bani din buzunar, să punem câte o bumașcă jos și să ne mai încercăm odată norocul cu zarurile tale frumoase!

Așa a început jocul. Mai departe nu știu cum a urmat, fiindcă am fost de nenumărate ori să aduc vin pentru Serghei Danilov.

Cârciuma era goală: de mult în sat nu mai erau bani și oamenii nu aveau cu ce-și plăti băutura. Elena Mihailovna stătea în spatele tejghelii, îmbujorată. Era atât de frumoasă încât acum înțelegeam mai bine decât altădată de ce-și pierdea locotenentul atâta vreme cu ea. Grigore Ivanovici stătea aplecat peste dânsa și îi ținea mâna strâns.

— Elena Mihailovna, ești dulce ca o piersică! îi șoptea la ureche.

Vocea lui era caldă și mângâietoare. Fata îl asculta pierită.

— Elena Mihailovna, nici-o floare nu este mai frumoasă ca tine! Lasă-mă să vin diseară în camera ta!

— Vrei să mă omoare tata? răspunse fata, tresărind, smulsă din pânza vrăjită pe care o țesea în jurul ființei ei locotenentul.

Grigore Ivanovici îi prinse din nou mâna, mai strâns și se aplecă mai mult către dânsa.

Pe înserat, când am venit să iau ultima sticlă de vin, Elena Mihailovna părea cu totul pe altă lume. S-a ridicat să scrie în carte, dar după cum îi tremurau mâinile am înțeles că nu mai este stăpână pe sine.

— Ce face Serghei Danilov? m-a întrebat zgomotos, locotenentul.

Nu am știut ce să răspund la această întrebare, fiindcă după capul meu, Serghei Grigorovici nu făcea bine ce făcea. Dar nici locotenentul nu mi-a

dat vreme să caut un răspuns, căci sculându-se, după ce și-a luat rămas bun de la fată, s-a îndreptat spre ușă.

— Iacă, am să merg și eu acasă, să-l înveselesc puțin pe căpitan.

Pe drum mă întrebam cine ar găsi mijlocul să-l mai înveselească astăzi pe bietul Serghei Danilov. Locotenentul însă n-avea de unde să știe gândurile mele. El mergea sprinten și voios prin mijlocul drumului, șuierând un cântec țigănesc. Când ajunserăm la primar, urcă dintr-o săritură treptele de piatră ale cerdacului și pătrunzând vesel în tindă, izbi triumfător cu piciorul în ușa de la odaia ofițerilor.

— Serghei Danilov, s-a aranjat! Pe diseară! începu, umflându-și pieptul de îngâmfare. Mătase curată, bunul meu Serghei! Am un plan, ai să vezi, am să te iau cu mine. Mătasea cea mai curată, pe cinstea mea îți spun!

Dar căpitanul părea că nu aude. Stătea în picioare lângă fereastră, cu umerii căzuți, cu părul atârnând în dezordine pe frunte, cu privirea tulbure. Părea că beția e gata să-l părăsească.

La masă, netulburat nici de înfățișarea căpitanului, nici de intrarea zgomotoasă a lui Grigore Ivanovici, sublocotenentul număra cu mare grijă teancul de hârtii foșnitoare. Pe chipul lui se lăsase încruntarea de toate zilele.

— Ce s-a întâmplat, Serghei Grigorovici? întrebă buimăcit locotenentul.

— Am pierdut banii copiilor, răspunse moale omul, încercând să facă o mișcare de desnădejde.

Dar nici-o părticică a ființei sale nu-l mai asculta; brațele i se mișcară pe lângă trup, ca desfăcute din legături.

— Serghei Grigorovici n-a avut noroc, explică liniștit sublocotenentul, ridicându-se și băgând banii în buzunar. Norocul lui a fost mai mic decât al meu. Eu nu am nici-o vină, nu-i așa, Serghei Grigorovici?

— Da, da așa-i! murmură căpitanul. Norocul tău a fost mai mare, așa-i!

Apoi, îndreptându-se spre locotenent:

— Acum ce mă fac, Grigore Ivanovici? Ce le dau copiilor? Că mâine e Crăciunul, iubitul meu Grișa și ei nu au nici-o bucurie de la porcul lor de părinte.

Se târî anevoie câțiva pași, înainte.

— Spune-mi, scumpul meu Ivanovici, ce se vor face sărmanii mei copilași? Spune-mi tu, că ești un om drept, un înțelept, dragul meu.

Sfătuiește-mă! Și tu, Ilău Alexandrovici, ce stai așa în ușă, cu sticla ceea în mână?! De ce nu vii să mă bați? De ce nu mă calci în picioare?

Numai Ivan Nicolaevici, cu inima lui neagră și rea nu putea să fie cutremurat de aceste cuvinte. El se sculase în toată liniștea de la masă și își îmbrăcă tulburare mantaua, ca să plece.

— Ce faci, Ivan Nicolaevici? îl întrebă tresărind căpitanul.

— Mă duc să văd de soldați, răspunse el.

— Cu banii mei, Ivan Nicolaevici?

— Nu sânt banii dumitale. Acum sânt ai mei, înțelegi dumneata?

Căpitanul se trase înapoi clătinându-se și, lipsit de putere, se sprijini de perete.

— Ai dreptate Ivan Nicolaevici, spuse încet. Ai toată dreptatea, băiatule. Dar atunci, fă-ți o pomană cu mine, tot te duci jos, trimite-mi aici zece soldați.

Se opri să tragă aer în piept, ne privi pe toți ca și când nu ne-ar mai fi recunoscut, apoi urmă, cu vocea ridicată:

— Ai înțeles, Ivan Nicolaevici? Vreau zece soldați care știu să ochească bine! Căpitanul tău îți dă această poruncă, nu ticălosul de Danilov. Ai înțeles? Să vină aici în fuga mare, să mă scoată afară, să mă așeze la gard…

Nu știu ce ultimă pornire îl făcu să se urnească deodată, înspăimântător la vedere, spre sublocotenent; dar după doi pași se împletici și căzu cu capul pe colțul mesei, hohotind:

— Să împușcați odată pe porcul de căpitan!

Aproape de miezul nopții, trompetul a sunat alarma. La casele oamenilor s-au aprins lumini, dar au pâlpâit numai câteva clipe și după aceea s-au stins din nou. Oamenii, speriați, au închis în grabă obloanele și au ferecat zdravăn porțile pe dinăuntru.

Sunetul aspru al trompetei străpungea înfiorător liniștea nopții și se răspândea până departe, peste dealurile goale și reci. În mijlocul pieții un câine, singura vietate care nu se ascunsese speriată, urla a pustiu. Îndată s-a auzit tropot din jos, dinspre primărie. Soldații veneau în fugă, aduși de sublocotenent. Câinele a luat-o atunci la goană în sus, dar la marginea pieții, socotindu-se iarăși singur, a început să urle din nou.

Mai repede decât într-un sfert de ceas, toți soldații erau strânși în rânduri, în fața bisericii și șopteau între dânșii fel de fel de zvonuri, fiindcă niciunul

nu știa ce s-a întâmplat. Abia mai târziu, în liniștea nopții, clopoțelul din ușa cârciumii lui Golubenko a sunat argintiu și în cadra de lumină, pe prag, a apărut căpitanul, beat. În urma lui venea cârciumarul, apoi Grigore Ivanovici, și dânșii tot beți.

Soldații îi văzură pe toți trei apropiindu-se cu pași împleticiți.

— Copii! strigă Danilov, când fu în fața lor.

Șirul tresări, de la un cap la altul, căci soldații îl iubeau pe căpitan, pentru veselia și pentru bunătatea lui.

— Copii, mai strigă odată căpitanul, pe cine iubiți voi mai mult în lumea asta?

Soldații știau întrebarea din alte rânduri, încât răspunseră toți odată, ca la o poruncă:

— Pe Dumnezeu din ceruri.

— Și pe urmă, pe mai cine? strigă Serghei, luminat de răspunsul oamenilor.

— Pe Țarul, pe tătucul!

— Și mai apoi, pe cine?

— Pe dumneata, Serghei Grigorovici, căpitanul nostru!

— Bine, copii! spuse căpitanul răsuflând liniștit. Bine, dragii mei! Numai că eu am să vă las. Iată cine are să fie de acum mai mare peste voi, adăugă, împingând înainte pe cârciumar.

Cazimir Golubenko, deși peste măsură de beat, se ferea de atâta cinste și tot încerca să se tragă în lături. Dar căpitanul îl ținea bine de umeri.

— Să defilați acum prin fața lui! porunci. Să arătați gospodarului Golubenko, dragostea cea mare care o aveți pentru dânsul.

Soldații nu se temură că Danilov glumește, erau obișnuiți cu toanele lui, de aceea începură să se așeze pe rânduri, câte patru, pentru a da cuvenitul onor cârciumarului.

— Să cânte trompetul! porunci Serghei.

Trompetul trecu în cap, apoi Ivan Nicolaevici dădu comanda de pornire. Trompetul prinse să sufle, din toate puterile, în muștiuc. Sus, în capul pieții, câinele începu iarăși să urle, dar nimeni nu-l băgă în seamă. Soldații porniră, patru câte patru, bătând zdravăn talpa cizmei de pământul înghețat.

— Pe dumneata te salută, Cazimir Golubenko, spuse căpitanul. Răspunde-le, așa se cuvine.

Cazimir își scoase repede căciula și, ținând-o cu amândouă mâinile pe piept, se ploconi, fâstâcit de atâta cinste, în fața șirului de oameni care defilau. Când ultimul dintre ei trecu, se întoarse, răpus de înduioșare, către căpitan.

— Serghei Grigorovici, întrebă gâtuit, pentru mine au bătut talpa cu atâta strășnicie?

— Fără nici-o îndoială, prietene, numai pentru dumneata!

— Sunt niște soldați bravi, Serghei Grigorovici, să știi de la mine! Niște soldați de nădejde. Iar eu sânt un om fericit! Lasă-mă te rog să-ți sărut poala mantăii!

Multă vreme nu și-a putut stăpâni în seara aceea înduioșarea, cârciumarul. Avea ochii plini de lacrimi și în timp ce-i turna căpitanului de băut, buza de jos îi tremura încetișor ca la copii care sânt gata să plângă. Într-un târziu însă oboseala l-a ajuns; lăsându-și capul nețesălat pe tejgheaua udă, a adormit horcăind.

Atunci Grigore Ivanovici se apropie de căpitan și îl zgâlțâi. Serghei deschise buimăcit ochii; îl văzu pe locotenent făcându-i semne spre o ușă din fundul prăvăliei, în spatele ei, prin perdeaua gălbuie, se vedea o lumină slabă. Privirea căpitanului luci deodată, ca o lamă de cuțit. Se ridică tremurând și străbătu încăperea, clănțănind din dinți. Când ajunse în fața ușii, părea răpus, ca de oboseală, de boală, de bătrânețe. Apăsă clanța fără hotărâre, cu teamă, nădăjduind parcă să o găsească încuiată. Dar ușa se deschise ușor și, făcând un pas, Serghei rămase înmărmurit, pe prag.

În căldura moleșitoare a odăii Elena Mihailovna ațipise aproape desvelită. Scârțâitul ascuțit al ușii o trezi. Sări în picioare în fundul patului, speriată, cu mâna la gură, să-și înăbușe țipătul. Căpitanul se apropia cu pași strâmbi, bolnavi, tremurători. Fața lui era înspăimântătoare, avea o strâmbătură, jumătate rânjet, jumătate suferință. Părea că merge să fie pus la cazne, să-l spânzure, să-l jupoaie.

Văzându-l în această stare, pe Elena Mihailovna o prinse un tremur de moarte. Cămașa ei de noapte, lungă până la glezne, flutura ca bătută de vânt. Vedea cum omul se apropie și nu știa ce trebuie să facă. Îi veni să țipe, dar un gând apropiat de nebunie, răscolindu-i în fugă creierul, o făcu să se teamă că dacă ar fi țipat acum, toți morții s-ar fi sculat din morminte, să vină să o gâtuie cu mâinile lor descărnate. Văzu mâna căpitanului

apropiindu-se; din colțul ei nu avea cum să fugă. Simți degetele ca niște viermi lipicioși, urcându-i-se pe picior.

— Elena Mihailovna, bâiguia căpitanul, Elena Mihailovna, dulce fată, din ce mătase scumpă sânt făcute picioarele tale? Ah, nu te teme, copilo!

În clipa aceea, în cârciumă scârțâi podeaua. Urmă un zgomot nelămurit, un pahar căzu pe jos spărgându-se, niște pași grei, apăsați, se urniră spre camera fetei. Și deodată, Cazimir Golubenko apăru în pragul ușii, mare și amenințător.

Sângele fetei îngheță în inimă, puterile o părăsiră. Căpitanul simți udul ei scurgându-i-se pe mână și se ridică, uimit. Atunci abia dete ochii cu cârciumarul. Clipi des, nehotărât, apoi arătându-i mâna îi șopti, sugrumat:

— Cazimir Golubenko, și-a lăsat udul pe mine! Ud de fată mare, dragul meu!

Dâra de udătură de pe picioarele fetei inunda patul. Cazimir făcu doi pași repezi și apucă înfuriat colțul cearceafului.

— Poftim, Serghei Grigorovici, ce mi-ai făcut! Poftim ispravă de om luminat! Îți mulțumesc pentru defilarea dumitale, porc spurcat ce ești!

Când, târziu, au venit acasă în seara aceea, Ivan Nicolaevici sforăia în somnul lui adânc, cu cugetul pe deplin împăcat. Locotenentul s-a dezbrăcat în grabă și, numaidecât, a adormit. Căpitanul a mai stat.

Soba din odaia ofițerilor avea ușița pe sală, unde dormeam eu ca să am grijă să nu se stingă focul. Sala era plină cu paie de ars, căci lemne nu se găseau de fel. Pentru mine paiele erau bune, în ele îmi făcusem culcuș. În foc însă nu durau, de aceea, de teamă să nu se stingă, aproape toată noaptea nu închideam ochii.

Acum, prin ușa subțire, auzeam sforăitul celor doi ofițeri. Căpitanul, după ce și-a mai turnat un pahar, s-a urcat în pat și câtăva vreme părea că s-a liniștit. De la un timp însă, a început să cheme, cu glasul încetișor:

— Hei, Ivan Nicolaevici! Nu mă auzi, măi băiatule?

Sublocotenentul dormea sforăind.

— Ivan Nicolaevici, nu auzi, ce Dumnezeu? a strigat mai tare căpitanul.

Apoi văzând că sforăitul nu contenea, s-a dat jos din pat și s-a dus aproape.

— Hei, Ivan Nicolaevici!

— Ha? a tresărit sublocotenentul.

— Vrei să-ți mai încerci odată norocul cu al meu? l-a îmbiat Serghei. Mai ai zarurile acelea frumoase, Ivan Nicolaevici?

— Le am, dar nu mai joc cu dumneata, a mârâit din pernă sublocotenentul.

— De ce să nu mai joci, prea iubitule?

— Pentru că nu mai ai bani, înțelegi, Serghei Grigorovici? La ce folos să mai joc?

— Poate că e rândul meu acum să câștig, a spus mai departe căpitanul, cu nevinovăție. Ce nevoie am de alți bani, dacă am să câștig?

— Vezi, Serghei Grigorovici, dumneata nu te pricepi! Eu nu joc ca să pierd, ci ca să câștig.

— Prin urmare, nu vrei să tragem cu zarul?

— Nu!

— Și rămâi tu cu banii mei?

— Rămân, fiindcă i-am câștigat.

— Nu ți-e milă de copiii mei, Ivan Nicolaevici?

Sublocotenentul s-a ridicat deodată, înfuriat, făcând să trosnească patul.

— Serghei Grigorovici, a murmurat printre dinți, cu un fel de ură, nici de mine nu au avut milă alții. Știi dumneata câtă avere mi-am vândut până am deprins jocurile astea? Nu știi! Vezi, asta-i acum, mi-a venit și mie rândul să câștig.

— Ai jucat cu înșelăciuni, Ivan Nicolaevici.

— Și dacă? Prinde-mă de poți! Mai vrei ceva? Și acum, mai bine culcă-te, că se face ziuă!

Patul a scârțâit înciudat. L-am simțit pe căpitan îndreptându-se spre colțul lui.

— Prin urmare, nu vrei să tragem. Ivan Nicolaevici?

În clipa de liniște care urmă, se auziră de afară, cocoșii.

— Ivan Nicolaevici, nu vrei să tragem? Mâine e Crăciunul; gândește-te la copiii mei, prietene! Scoate zarurile, te rog! Să tragem numai odată. O singură dată, o bumașcă, să le-o trimit de Crăciun bieților mei copii!

A mai îngânat multă vreme astfel, cu glasul toropit, rugămințile lui plângătoare. Apoi, într-un târziu, a contenit. Prin crăpăturile obloanelor intra slabă, prima rază de lumină a dimineții.

Atunci am deschis binișor ușa și am intrat în odaie. Toți trei dormeau adânc. M-am apropiat de patul sublocotenentului și am căutat bâjbâind

polița unde știam că își pusese hainele, de cu seară. Am găsit fără greutate pachetul cu bani în buzunarul dinăuntru al cojocului. Vroiam să iau numai banii străini, ca să-i vâr sub perna căpitanului, dar umblând să-i deslușesc în dâra de lumină, inima mi s-a oprit deodată: pe fiecare hârtie, sublocotenentul își pusese iscălitura groasă, cu condeiul muiat în cerneală, să nu se mai poată șterge. Niciuna nu scăpase neiscălită.

Atunci am înțeles că treaba hotărâtă de mine nu se mai poate face și am dat să pun banii la loc. Dar, deodată, m-a fulgerat alt gând. Am pitit bumăștile în sân și am ieșit pe sală.

Ușa sobei era deschisă și lăsa să se vadă jarul ultimului braț de paie. Am desfăcut banii, i-am cântărit în palmă. Atâtea hârtii scumpe nu mai văzusem niciodată. Nu am avut răgazul să le număr, dar mi-am închipuit că tot pământul nostru de acasă nu ținea cât ele. Când le-am văzut pâlpâind, una câte una pe jăratic, mi s-a făcut un fel de milă pe care nu mi-o puteam învinge cu nimic. Am avut doar puterea să le arunc în foc pe toate, până la sfârșit, fără să opresc una. După ce ultima bumașcă și-a chircit urma neagră pe jăraticul din sobă, deodată, gândindu-mă la atâta bănet ce se dusese în neștire pe horn, în văzduhul chinuit de viscol, m-a cuprins o grea sfârșeală și am alunecat pe paie.

Când m-au trezit răcnetele lui Ivan Nicolaevici, se făcuse ziuă de-a binelea.

— Serghei Grigorovici, nu ești un căpitan, ci un hoț! Am să te bag la pușcărie, spurcatule! urla în odaie sublocotenentul. Toată casa se cutremura de glasul lui. La pușcărie am să te bag, Serghei Grigorovici! Și pe tine, Grigore Ivanovici, pe amândoi, că v-ați întovărășit să mă prădați.

Deodată ușa se deschise smucită, Ivan Nicolaevici năvăli în sală. Își trăsese cizmele în picioare și îmbrăcase mantaua, dar pe dedesubtul ei se vedea poala lungă a cămășii de noapte pe care uitase să o schimbe. Dând cu ochii de mine se repezi și mă apucă strâns de piept.

— Tâlharule! răcni, apropiindu-și fața de a mea, gata să mă sfâșie cu dinții, ca o fiară. Tâlharule, și tu te-ai întovărășit cu ei! Știu, bandit de codru ce ești, știu! Să nu crezi că aveți vreo scăpare!

Auzind atâta zarvă, primarul deschise neliniștit ușa. Dintr-o săritură Ivan Nicolaevici îi ieși înainte și îl înșfăcă înfuriat de guler.

— Nici tu nu-mi scapi, bandit bătrân! V-ați strâns cu toți să mă prădați. Am să vă arăt eu vouă!

Ieși în goană pe ușă și porni în jos, spre primărie. Clopotele Crăciunului, cu glasurile curate, ridicau în văzduhul înghețat chemarea lor creștinească. Oamenii, în mundire negre de sărbătoare, se scurgeau în pâlcuri spre biserică. Ivan Nicolaevici trecu nebun printre ei. Câțiva copii se lipiră speriați de garduri, dar ofițerul nu-i băgă în seamă.

Ajunse gâfâind la primărie, trecu ca un câine turbat printre soldații care își lustruiau cizmele în curte și nu se opri decât la manivela telefonului pe care începu s-o învârtească furios.

După un minut vorbea la Chișinău cu Adam Iusipenko, polcovnicul regimentului.

— Adam Iusipenko, biata dumitale slugă a fost prădată. Eu sânt, Ivan Nicolaevici, trimis cu ordin la Cazaci. Am fost prădat fără nici o milă. De cine? De toată lumea, Adam Iusipenko. Tot satul a înnebunit. Au vrut să mă omoare. Mi-au luat tot ce-am avut. Spune-mi ce mă fac cu acum? Cine poate să mă scape? E un sat de turbați! Cui să mă plâng?

Așa s-a întâmplat că la ora prânzului, în urma poruncii dată la telegraf de guvernator, garnizoana cea mai apropiată, din Cetatea Albă, trimitea în galopul mare al cailor un escadron de călăreți să potolească răscoala din satul Cazacilor.

Îndată după prânz călăreții sosiră. Din capul dealului, căpitanul lor văzu mulțime mare în fața bisericii.

„Acolo e răscoala”, socoti, și porunci să se încarce puștile.

Escadronul coborî la pas, cu carabinele în mână, spre inima satului, unde se opri, la o sută de pași de mulțime.

— Dacă mișcă vreunul, trageți foc! porunci căpitanul, descălecând.

Apoi se îndreptă curajos spre biserică. Oamenii strânși afară păreau că nici nu-l văd.

— Ce faceți voi aici? întrebă aspru, ofițerul, privind încruntat chipurile supte ca de boală ale oamenilor.

Nu-i răspunse niciunul.

— Ce faceți voi aici? se răsti el din nou.

În clipa aceea din biserică răzbiră bocete sfâșietoare.

— Ne mor copiii, domnule ofițer, spuse o femeie, zguduită de plâns.

Încă fără să înțeleagă ce se întâmplă, ofițerul înaintă temător, spre ușa bisericii. Oamenii se traseră în lături ca să-i facă loc și atunci el văzu înăuntru, sub candelabrul cel mare, trei racle micuțe, orânduite una lângă alta. Între femeile care boceau, stătea gârbov Serghei Grigorovici. Părea bolnav și bătrân. Pe obrazul galben, neras, scofâlcit, lacrimile îi curgeau în șiroaie grele, nefiresc de multe lacrimi, de parcă ar fi plâns nu numai morții aceștia, ci toți morții din lume…

De deasupra cădeau, grele, dangătele clopotelor de înmormântare. Erau tot clopotele care de dimineață sunaseră, cu glasul mai argintiu, Crăciunul. Acum, muzica lor funebră se unea cu vocile profunde care cântau. Un om scund, cu barba cafenie, îmbrăcat în sutană neagră, conducea corul. Mișcările lui largi, cumpănite, făceau să-i fluture mânecile sutanei ca niște flamuri de doliu. Oamenii îi urmăreau transfigurați mișcările și glasurile lor se împleteau într-o armonie zguduitoare:

— Gospodi pomilui!… Gospodi pomilui!…

Afară călăreții așteptau dârzi, cu armele în mână.

1938

OSPĂȚ CU OAMENI BUNI

Seara se lăsa, plumburie și rece, când Artimov. urmat de cele două slugi ale sale, ieși pe ușa cherhanalei. Înspre apus, soarele care asfințea acoperit de nori, răzbea prin pânza mohorâtă cu o lumină murdară, violetă, făcând înserarea tristă și plină de neliniști.

Artimov se opri în mijlocul străzii, cu mâinile înfundate până aproape de coate în buzunarele șubei, și își roti capul, cercetând cerul de jur împrejur.

Norii atârnau jos, pântecoși, plini de zăpadă, gata să plesnească și să slobozească fulguiala.

— Oho-ho-hoo!… făcu de prima dată, Artimov bucurându-se în căldura șubei sale.

Apoi:

— Iacă, dacă n-o vremui la noapte, să mă închideți în cotețul câinelui, cât sunt eu de boier! urmă, râzând cu hohot, întorcându-se spre cele două slugi, care așteptau în drum, cu spinările încovoiate sub povara zimbilelor.

Așa cum stăteau, aduși de spate, oamenii păreau amândoi scunzi și îndesați, plini de putere, ca niște juncani care se opintesc la jug.

— Asta se cheamă că o să avem un Sfânt Crăciun cum se cuvine! spuse mai departe boierul, cu aceeași intonație plină de voie bună. Hei, ciolovecilor, să mergeți la pivniță, să vă deie pivnicerul câte o vadră din vinul cel roșu. Să spuneți că așa-i poruncă de la mine, ca să sărbătoriți omenește nașterea Domnului nostru Iisus Cristos, Mântuitorul.

Cei doi oameni ridicară amândoi deodată capetele, simțindu-se parcă ușurați de povară.

— Să trăiești, boierule! Să te țină Dumnezeu sănătos, împreună cu toți care-i dorești, și să-ți rodească viile, cum au rodit într-una!

— Bine, bine! făcu Artimov mulțumit, înfundându-și mai adânc mâinile în buzunarele șubei. Acum cată să ne grăbim, fiindcă Doamna Magdalena are motive să ne aștepte cu multă nerăbdare.

De o săptămână încheiată, Magdalena Irimievna pregătea ospățul de Crăciun. Cinci slugi bine alese, în afară de bucătar și de ajutorul lui, munceau fără odihnă din zori până după miezul nopții. Nimeni n-ar fi putut să țină socoteala tingirilor trecute prin cuptorul sau pe plita sobei. Au fost zece sau douăzeci de curcani, douăzeci sau patruzeci de pui, patruzeci sau

optzeci de potârnichi. Au fost nu se știe câți purcei de lapte, câți miei, aduși dintr-un loc foarte îndepărtat, unde bacii anume îngrijesc ca oile să fete iarna. Nu se știe câți fazani, împodobiți cu cele mai împărătești pene, au fost jumuliți, grijiți și umpluți apoi, care cu stafide, care cu alune, care cu verdețuri tocate, parfumate cu mirodeniile cele mai de preț.

Dar câte legume, câte aluaturi, câte fructe rare nu au fost pregătite pentru acest nemaipomenit ospăț!

Și iată, în săptămână pregătirilor, întâmplându-se să bântuie o furtună blestemată, și pe mare și pe limanul Nistrului, pescarii n-au putut ieși în larg după păstrugă și nisetru, pește ales, fără de care nu se poate începe un adevărat ospăț. Magdalena Irimievna a suferit șapte zile cel mai cumplit zbucium din viața ei și așa destul de zbuciumată. Zadarnic Artimov a umblat ca s-o liniștească, din pescar în pescar, să afle unul mai îndrăzneț, care să plece în larg.

Abia spre sfârșitul săptămânii vântul s-a potolit oleacă. În a șaptea zi de așteptare chinuită, la câteva ore după prânz, când nimeni nu mai avea vreo speranță fiindcă a doua zi era Crăciunul, stăpânul cherhanalei s-a înfățișat tainic Magdalenei Irimievna, vestind-o că, în sfârșit, prin nesperata bunătate a lui Dumnezeu, un pescar norocos venit de la gura Nistrului, adusese două păstrugi și un nisetru, demni să stea pe cea mai cinstită masă.

Iată de ce, întorcându-se spre casă cu această marfă scumpă, Artimov era foarte fericit. Două păstrugi de câte opt kilograme fiecare, lungi de peste un metru, și un nisetru gras, făcând cât amândouă la un loc, atârnau în spinarea servitorilor.

Drumul pe care mergeau cei trei oameni, de pe malul limanului urca pieptiș înspre oraș. Era o stradă din cale afară de largă, pietruită rău, cu bolovani mari de râu. De o parte și de alta se înșirau case mici, rare, ca dinții dintr-o gură știrbă. Pe la ferestre începeau să se aprindă luminile și umbre alergau zorite pe pereți. Dinspre oraș se auziră deodată cântece de copii, apoi un clinchet cristalin coborî de sus, ca și când clopoțelul ar fi căzut din mâna colindătorilor și ar fi alunecat la vale, spre cherhana, sărind din piatră în piatră, până la picioarele celor trei drumeți.

Artimov văzu că s-a întunecat și tresări:

— Haide, haide, cioloveci! zori, îngrijorat deodată.

Dimitrie Artimov, soțul Magdalenei Irimievna, gospodina despre care am pomenit mai sus, era un om de statură uriașă, puternic, plin de viață, dornic de trai bun, mare cunoscător în toate cele ce privesc stomacul, atât ca mâncare cât și ca băutură, cunoscător mai ales la vinuri, ca unul cu întinse podgorii, dar din cale afară de nepriceput la inima femeii. Lipsă ce nu-i aducea mare supărare, fiindcă, luat de celelalte treburi, nu purta femeilor nici un fel de grijă. De altfel nici nu cunoștea pe alta, în afară de Magdalena Irimievna, dacă se poate spune că pe aceasta o cunoștea.

Dimitrie Artimov era un om milos pe cât îi îngăduia traiul lui bun să înțeleagă necazurile altor oameni. Dădea, când își aducea aminte, pomană la săraci, punea câte o patacă de argint, duminica, în talgerul popii, la liturghie, nu întârzia cu plata dărilor niciodată, ba adesea le plătea chiar înainte, ca să câștige zeciuiala pe care o scădeau bunilor platnici, cei de la visterie, întreținea două paturi la spitalul comunal și trimitea câte zece sticle de vin înfundat la tombolele de binefacere. Cu toate că era omul cel mai bogat din tot ținutul, nu se găsea nimeni să-l urască, fiindcă avea pe semne însușirea de a împăca pe toată lumea, însușire foarte greu de întâlnit.

Dar dacă merita Artimov pentru ceva respectul nemărginit al semenilor, pentru vinurile lui îl merita. Nici la Șaba, nici la Purcari, nici mai departe, între dealurile însorite ale Tighinei, nu se găsea un podgorean, să-l întreacă. Eu, unul, care am intrat prin toate pivnițele acelea, nu ca să-mi astâmpăr năravul băuturii, fiindcă n-am avut noroc de un asemenea nărav, ci dintr-o curiozitate stearpă, pot spune, după ce am gustat din nenumărate poloboace rare, că fericirea lumească pe care o caută băutorii, în poloboacele lui Artimov o puteai găsi cu adevărat.

Bietul Artimov! El își ducea viața senin și nevinovat, bucurându-se copilărește de cele trecătoare, fără să-și dea seama că Dumnezeu, rodind pe pogoanele lui nisipoase cea mai generoasă spiță a viței de vie, îl învrednicise să joace între oameni un nemărginit de mare și de nobil rol.

Acum, în seara de Ajun, cum mergea spre casă cu nisetrul și cu cele două păstrugi, răsuflând din greu la deal sub greutatea șubei, părea un negustor oarecare, un stambangiu sau un cârnățar din piață, sau un biet slujbaș la Primărie, unul din oamenii aceia nici prea înstăriți nici prea calici, care adună sâmbăta după masă din târg provizii cu toptanul, pentru toată săptămâna următoare.

Pe obrazul lui grăsan și cumsecade, bine netezit de brici, roșu și lucios din cauza sudoarei, nimic nu lăsa să se vadă că povara dusă de servitori în spate nu era încărcătură de rând, ci marfa cea mai fără de preț. Artimov știa că nimeni nu va avea păstrugă, nici prefectul, nici primarul, nici bogatul avocat Gherase, nici doctorul Mănilă, nici Calistrof, cel ce moștenise moara mare. Acest gând îi umplea sufletul de o bucurie nevinovată, dar bucuria nu i se putea citi în ochi. Căci altfel, ochii lui mici, verzi, plini de sfială și de bunătate, n-ar mai fi izbutit niciodată să pară tuturor prietenoși.

Când ajunse sus, pe strada principală, lumea era ieșită la plimbare, după un obicei străvechi. Lămpile electrice ardeau toate, ca în ajun de sărbători, și puneau pe caldarâm o lumină albă, rece și strălucitoare.

Artimov se avântă cu pași mari, apăsați, prin mijlocul străzii, urmat de cei doi servitori. Cunoscuții și prietenii de pe trotuare, ba chiar și cei ce îl știau doar după nume, sau după vinurile lui, își scoteau căciulile, bucuroși să salute, în ajunul Crăciunului, un om bogat și bun.

— Bună seara, Dimitrie Artimov! spunea câte unul, pe semne prieten mai apropiat.

Artimov mulțumea tuturor, ducându-și mâinile pe piept și înclinându-se din mersul lui grăbit, când spre un trotuar când spre celălalt.

— Uite-l pe bogătașul Artimov! Artimov frate, ce, nu-l știi? Bărbatul frumoasei Magdalena Irimievna! spuneau alții, dându-și coate și zâmbind cu înțeles.

Voi spune, de m-or întreba și la judecata de apoi: bun vin avea, în pivnițele sale, Dimitrie Artimov; le-am gustat pe toate și știu că n-am să mint. Voi spune, chiar de va fi să trec prin cazne, ca unul ce am văzut-o de aproape și ades am conversat cu ea: frumoasă femeie era Magdalena Irimievna, nevasta lui. Dacă o fi să mă întrebe însă despre purtările ei, iată, despre asta n-am să știu ce spune. Și atunci am s-o întorc astfel: „Cinstiți judecători, voi încurca-o, când o femeie e tânără și atât de frumoasă, când orașul este mic și cu limba spurcată, ca orașul în care s-au întâmplat acestea, când soțul are ochii prea mici și inima prea largă, în felul fericitului Artimov, ce poți să mai știi despre purtările unei biete femei?”

Se spuneau, adică, multe în vremea aceea pe seama Magdalenei Irimievna; multe și toate la fel de trecătoare.

Magdalena Irimievna era o ființă ciudată, venită de pe la Marea Baltică, dacă nu cumva de la o mare mai din nord. Sângele ei se pare a fi fost tot atât de cald, pe cât sunt ținuturile acelea de reci. Dincolo de treizeci de ani ai vieții, aproape poate chiar de patruzeci, izbutise să se țină tânără, fie pentru că trăia în aer liber, fie pentru că sufletul ei neîmbătrânind nu lăsa nici trupul să se ofilească. Juca tenis pe terenurile din Cetate cu îndemânare de campioană și partenerii nechipeși o iritau tot atât cât cei nepricepuți. Vara, înnota pe Liman ceasuri întregi, avântându-se în larg până șuierau grănicerii de pe mal să se întoarcă. Dogoarea soarelui îi făcea pielea arămie, spre mirarea celorlalte femei, care nu veneau la apă decât să se îmbăieze și apoi fugeau acasă, în umbra odăilor cu pereți de piatră, unde își dădeau în cărți pe întuneric, bând cvas rece, cu miros amărui de pâine fermentată.

Toamna, Magdalena Irimievna îmbrăca haine bărbătești și pleca la vânătoare, în sus, spre gura Nistrului, de unde se întorcea obosită, cu obrajii zgâriați, cu îmbrăcămintea plină de scaieți, cu un fel de sălbăticie în privire.

Iarna patina în bazinul portului, făcând figuri grațioase între șlepurile și mahoanele negre înțepenite de îngheț. Dacă întâlnea pe drum băieții de liceu jucându-se cu bulgări de zăpadă, se amesteca voioasă printre ei, luând parte la bătaie, și nu rareori, în toiul luptei, respirația câte unuia mai răsărit, căzându-i aprinsă pe obraz, o făcea să pălească.

Puținele ceasuri cât rămânea în casă, Magdalena Irimievna și le petrecea în iatacul ei, o odaie cu pereții îmbrăcați în mătase albă, citind cărți de dragoste scrise în limbi străine, urmărind cu patimă întâmplările eroilor. Afară de cărți, în odaia ei se găseau cutii de bomboane, flori de toate felurile, reviste ilustrate și păpuși de mătase aruncate prin colțuri, în pozițiile cele mai ciudate. Într-unele zile ale lunii, când se simțea apăsată de melancolie, strângea păpușile de pe jos și le așeza pe canapea, mângâindu-le cu o pornire maternă care dădea gesturilor ei ceva sfâșietor de trist.

Magdalena Irimievna era atât de înaltă cât trebuie să fie o femeie ca să se distingă între celelalte, fără să pară păzitoarea lor. Liniile corpului ei începeau pe alocurea, ce-i drept, să se îngroașe, dar chiar așa, nu o făceau dizgrațioasă, ba poate dimpotrivă, dovedeau începutul unei maturități calde și promițătoare, lucru pe care bărbații îl citesc și știu să-l prețuiască. Mulți țineau chiar să-i spună. Ea îi răsplătea, pe unii cu un zâmbet, pe alții cu o vorbă, pe alții cu mai mult, dar ceea ce dădea, etern nu putea fi, fără

îndoială. De aceea, cu toate că în oraș se vorbeau multe, pe drept nu se putea spune mai nimic precis.

Acum, îmbrăcată cu o rochie de casă, din mătase japoneză aurie, lungă până la pământ, Magdalena Irimievna se plimba, plină de neastâmpăr, dintr-un colț în altul al sufrageriei, așteptând întoarcerea lui Artimov. Ea nu se îngrijea niciodată de treburile gospodăriei, acestea fiind lăsate pentru totdeauna în seama unor slugi prea vrednice și prea pricepute ca să n-ai deplină încredere în ele. Ospățul din acest an avea însă, pentru Magdalena Irimievna, altă însemnătate, dovadă că o săptămână încheiată muncise ea însăși la pregătirea lui. Aștepta poate un oaspe deosebit, altfel n-ar fi putut nimeni să explice sârguința ei.

Dacă Dimitrie Artimov ar fi fost tot atât de cunoscător al sufletului femeiesc, pe cât era la îngrijitul vinului, ar fi înțeles că pregătirile acestea nu se făceau pentru dragul Osipov, fratele său de tranșee din timpul războiului, acum judecător la București, așteptat să sosească în seara de ajun. Și-ar fi dat seama că Magdalena Irimievna nici nu-și aruncase ochii pe scrisoarea bunului prieten, căruia în gândul ei nu-i hărăzise nici măcar un pui, din zecile de păsări pregătite. Și, atunci, îndreptățit să se întrebe, pentru cine se făceau toate acestea, n-ar fi alergat spre casă, cu peștele, atât de bucuros.

— Ah! Bine c-ai venit odată! strigă Magdalena, repezindu-se spre ușă, când îl văzu intrând. Mi-era să nu fi pățit vreuna. Unde Dumnezeu ai întârziat atât?

Artimov se lăsă zâmbind moale pe un scaun, lângă ușă, și scoțându-și batista din buzunarul prăpăstios, prinse să-și șteargă nădușeala.

— Cel puțin ai făcut treabă bună? întrebă femeia, nerăbdătoare, fierbând din pricina nepăsării lui. Vorbește odată, Dimitrie, omule, e bun peștele pe care l-ai adus?

Dar înainte de a primi răspunsul, se repezi spre bucătărie, unde servitorii, intrați pe ușa de din dos, descărcau povara.

Peste câteva minute, cei trei pești uriași, spintecați și grijiți de mâna pricepută a lui Colea, bucătarul, fierbeau, fiecare în câte un cazan ca de cazarmă. Magdalena Irimievna se întoarse, în sfârșit cu totul liniștită. Artimov stătea tot pe același scaun și zâmbea la fel ca adineaori, continuând să se șteargă de sudoare. Ea se opri în fața lui și-l privi câteva clipe, parcă fără nici un gând. În creștetul pleșuv al omului se răsfrângeau, ca într-o

oglindă, razele lămpii din tavan. Magdalena Irimievna clipi, supărată de această lumină tot atât cât de zâmbetul lui moale, care nu mai contenea. Pe fața ei trecu, de sus în jos, ca o umbră, un semn de răutate.

— Când sosește prietenul tău Osipov? întrebă, clipind foarte des.

— Cu trenul de opt, răspunse bărbatul, bucuros de întrebare și își înfundă mâna adânc sub șubă, pentru a-și scoate ceasornicul. Cu trenul de opt; asta înseamnă peste o oră și jumătate. Voi avea tot timpul să dau o raită prin oraș, înainte de a mă duce la gară.

— Sper că acest judecător din București va ști să se poarte așa fel ca să nu supere musafirii! reluă Magdalena.

Artimov hohoti cu râsul lui gros și puternic:

— Hohoho!… Sărmanul Cristu Osipov, ce se poate spune despre dânsul! Dragă Magdalena Irimievna, prietenul meu Osipov a avut cinstea să ia masa chiar în palatul Regelui, în tovărășia Maiestății Sale, care îl prețuiește pentru marile lui cunoștințe judecătorești. Dar lasă, ți-o va povesti el însuși, când va sosi aici. Vei vedea, nu te teme, este un domn din cei ce știu cum să se poarte în lume.

— Cu atât mai bine! îl întrerupse femeia, făcând un gest de nerăbdare. Ți-am spus, fiindcă se poate întâmpla să avem între oaspeți pe locotenentul Paul Andreieșu, de la marină, și dânsul, după câte vei fi aflat, nu se simte bine oriunde și în orice tovărășie.

Locotenentul Paul Andreieșu, despre care s-a vorbit mai sus, tocmai își pomăda părul negru și cârlionțat, aplecându-se în fața oglinzii prea scunde, când intră soldatul vestindu-l că un domn dorește cu tot dinadinsul să-i vorbească.

— Nu-i nici croitorul, Freiberg, nici Lache cizmarul, nici Lobel, cel cu polițele, spuse el, arătându-se pe drept nedumerit.

— Atunci poftește-l înăuntru! porunci locotenentul, el însuși nedumerit.

Și continuă să-și aranjeze părul. Pe un scaun, alături, stătea pregătit fracul fără coadă, haina de gală a ofițerilor de marină, iar deasupra atârna cămașa scrobită, strălucitor de albă. Afară de aceste obiecte de îmbrăcăminte puse în ordine, toate celelalte lucruri din odaie erau date peste cap.

Pe masa din mijloc, jumătate umbrită de abajurul de hârtie colorată, erau cărți cu coperte roșii și albastre, o sticlă răsturnată, o perie de haine, o scrumieră plină cu mucuri negre, o pereche de bretele vechi, roase și pătate.

Pe patul desfăcut zăcea o parte dintr-un ziar mototolit, iar altă parte alunecase pe dușumea, acoperind un colț al covorașului cu plușul năpârlit.

Preocupat de părul său, care tocmai acum nu vroia să se supună pieptenului, locotenentul nu băgă de seamă când se deschise ușa, scârțâind.

— Bună seara! spuse musafirul, cu o voce groasă, da reținută, plină de sfială.

Locotenentul tresări, fiindcă vocea nu-i era străină. Se întoarse în loc și rămase încremenit, cu mâna la tâmplă, așa cum își aranja părul. Nu venirea lui Dimitrie Artimov îl înspăimânta, ci înfățișarea lui stranie. Obrazul rotund și roșcovan al musafirului era acum scofâlcit și palid. De o parte și de alta a gurii, două cute apăsate, negre, se înfigeau în piele ca două tăieturi de cuțit. Ochii păreau pierduți în orbitele vinete, adânci.

— Bună seara! răspunse locotenentul, zăpăcit.

— Domnule locotenent, vorbi Artimov, fără să-l privească, să mă ierți că te tulbur, dar am să stau oleacă jos. Sunt puțin cam obosit; am venit tocmai din centru, cu vântul în piept.. Cred că începe să viscolească.

Se așeză pe un scaun, lângă masă. După câteva clipe de tăcere, ridică ochii încet, ca și când s-ar fi temut de ceva. Văzând sticla răsturnată pe masă tresări, apoi întinse mâna și o ridică.

— Bun vin Aligote-ul meu! spuse, privind eticheta albă, cu litere aurite. (Și încercă să zâmbească). Nu îmi pun numele pe marfă proastă; e o socoteală foarte înțeleaptă! Nu vrei să stai jos, domnule locotenent?

Ofițerul se așeză mecanic în fața lui, de cealaltă parte a mesei.

— Mi se pare, reîncepu Artimov după o clipă, cu vocea foarte înceată, ridicând ochii și privindu-l blând, mi se pare că în seara aceasta veți fi oaspetele nostru…

— Da, răspunse încurcat locotenentul. Da, cred că va trebui să vin… În sfârșit, doamna, soția dumneavoastră, mi-a făcut cinstea să mă poftească.

Artimov zâmbi, îngăduitor.

— Magdalena Irimievna a greșit; ea nu știe obiceiurile noastre. Noi nu poftim pe nimeni la ospețele de Sfintele Paști și de Crăciun. Cine însă vrea să vină, e primit cu cinste…

— Nici eu n-am știut aceste obiceiuri, îl opri locotenentul. Dacă n-aș fi fost poftit, n-aș fi îndrăznit să vin.

Artimov zâmbi iarăși, cu un fel de milă, apoi deodată se posomorî. Și cele ce urmă să spună le spuse până la sfârșit păstrând aceeași înfățișare.

Glasul lui era tărăgănat și moale, dar nu părea lipsit de hotărâre.

— Domnule locotenent, începu el, noi sântem adesea mult mai deștepți decât ne crede lumea. Bunăoară, dumneata și cu Magdalena Irimievna, v-ați plimbat în sus, pe la Cetate, ați urcat malul, pe sub sălcii, până la Ceair, ați băut ceai sub umbrela aceea mare, din port, în sfârșit… Nu poți să știi cât e de greu să povestești aceste lucruri. Cum îl cheamă pe părintele dumitale, domnule locotenent, îmi îngădui să te întreb?

— Vasile Andreieșu, bolborosi locotenentul.

— Așadar, Vasile! continuă Artimov, într-un fel mulțumit. Te voi numi după felul nostru: Paul Vasilievici; mi-e mai la îndemână. Paul Vasilievici, prin urmare, ai avut de gând să vii în seara aceasta să petreci la ospățul nostru. Iată, eu am să te rog să nu vii. Ești băiat tânăr și poți petrece oriunde. Du-te dacă vrei, uite, o să te sfătuiesc, la șeful gării; are și nevastă și fată frumoasă; au să te primească bine. Sau la cofetar, la Dvenco. Stă foarte aproape de dumneata; nu trebuie nici măcar să iei trăsură, n-are să te coste nici un ban. Îți vor da compot de ananas, pe onoarea mea îți spun. Lui Dvenco îi plac vinurile vechi, iar nevestei lui băieții tineri. Ce poftești mai mult? O știi pe nevasta Iui Dvenco? Crede-mă, Paul Vasilievici, că merită să te uiți la ea.

— Domnule Artimov, îl opri locotenentul, dând să se ridice.

— Spune-mi pe nume, Paul Vasilievici, fă-mi această cinste! Spune-mi Dimitrie Artimov!

— Bine, Dimitrie Artimov, sau oricum vrei altfel, îmi voi face rondul, apoi voi veni acasă, voi bea o sticlă de vin din vinul dumitale, și mă voi culca, fără ospețele voastre!

— Dragul meu locotenent, reluă Artimov cu aceeași voce blândă și mâhnită, privindu-l rugător în ochi, aș fi foarte nenorocit să știu că ți-am stricat cheful tocmai în noaptea de Ajun, când se cuvine să ne înfrățim cu toții, ca să sărbătorim nașterea Domnului nostru Iisus Cristos. Înțelegi, Paul Vasilievici, nu trebuie să fii mâhnit: Magdalena Irimievna te așteaptă: ea nu știe că am venit aici. Nici pe ea n-aș vrea s-o mâhnesc, dar sosește un prieten, un om de legi, un om, prin urmare mai sever, cu alte obiceiuri, cu altă morală, judecătorul Cristu Osipov, de la București. Aș fi nenorocit să vadă acest bun prieten… Înțelegi, Paul Vasilievici, de ce te-am rugat pe dumneata să nu vii? Dar du-te la Dvenco, nu-ți strica sărbătoarea; acolo nu-i nici un judecător, te vor primi bine, pun mâna în foc pentru ei!…

Oaspetele, Osipov, coborî din tren tocmai în clipa când viscolul își dădea pe față colții lui ascuțiți. Pășind pe peron, judecătorul se simți luat pe sus de vânt, în timp ce o zburătură subțire de zăpadă, smulsă de pe acoperiș, unde abia începea să se așeze, îl izbi peste față, prinzându-i-se în barbișonul sur. Această primire afurisită îl supără de la început.

Cristu Osipov era un om mic, slăbănog, cu privirea cercetătoare și vicleană, pândind necontenit, neavând încredere în nimeni, așteptându-se în orice moment să fie atacat de cineva. Deși basarabean după naștere, izbutise să se rupă într-atât de provincia natală, încât să nu-și mai amintească de ea, nici măcar în vis. Fusese totuși nevoit, chiar de curând, să lucreze în comisia de unificare a legislației din Basarabia. Această mare cinste, care îi adusese două decorații, mai mult îl mâniase, în loc să-l bucure. Dar setea de mărire îi fusese zgândărită și, băgându-se în politică, judecătorul venea acum să câștige sprijinul bogătașului Artimov, pentru alegerile viitoare.

— Scumpe Cristu Osipov! îl întâmpină acesta, repezindu-se afară din restaurantul gării, cu șuba descheiată și cu căciula dată pe ceafă. Scumpe prietene, neprețuite tovarăș, fii bine venit la noi!

Osipov se pomeni apucat în brațele mari ale prietenului, care îl strângea la piept, îngropându-l cu totul în blana caldă a largei lui șube.

„Iacă, dacă mi-a trebuit deputăție!” își spuse, primind dovada de dragoste, cu acreală.

— Să mergem, dragul meu Cristu Osipov! Magdalena Irimievna, soția mea, pe care n-am avut bucuria să ți-o înfățișez, te așteaptă cu toată nerăbdarea. Vei lua parte la ospățul nostru de Ajun. Ah, ce ospăț, dragul meu!… două păstrugi, cinci fazani… Dar ce te plictisesc cu vorbe! Vei vedea dumneata însuți, ce lucruri grozave am pregătit!…

Toate cele patru ferestre mari dinspre grădina publică, ale sufrageriei lui Artimov, erau puternic luminate și fiindcă obloanele nu fuseseră încă închise, trecătorii puteau să privească înăuntru, cum se făceau ultimele pregătiri pentru ospăț. De jur împrejurul pereților erau înșirate mese, unele mai mici, altele mai mari, de două, patru sau șase persoane, toate acoperite cu olandă albă, deasupra căreia se vedeau tacâmuri de argint, pahare mari de cristal, farfurii subțiri, strălucitoare și flori puse în vaze de sticlă încrustată. Luarea aminte o atrăgea însă masa din mijlocul încăperii, lungă

de aproape zece metri, dintr-un perele în altul, și lată cât un pat de oameni înstăriți. Pe această masă, deasupra căreia cădea lumina strălucitoare a trei candelabre de cristal, mâinile bucătarilor răsturnaseră, ca din niște coșuri ale abundenței, cele mai felurite, mai gustoase și mai rare mâncăruri. În mijloc, pe trei tăvi lungi de argint, puse de-a curmezișul, stăteau întinși, la locul socotit de cinste, nisetrul, în maioneză, înconjurat de cele două păstrugi gătite la rândul lor cu zarzavaturi verzi și cu sos polonez, gălbui. De aici se înșirau spre margini, curcanii, rumeniți la foc domol, îngâmfați ca și în viață, purceii de lapte cu șoricul arămiu pleznit, lăsând să se vadă slănina albă și pufoasă, fazanii, împodobiți cu propriile lor pene colorate, potârnichile, făcute piramide pe platouri de faianță… Un alt șir de farfurii, care le înconjura pe acestea, mărginind masa uriașă, conțineau acele gustări mici, atât de felurite că nu le mai știi numele, nelipsite de la ospățul unor oameni buni: chefali sărați, murați sau afumați, pentru toate gusturile, icre negre, de morun sau de păstrugă, icre roșii de Manciuria, ba chiar și din acelea de crap și de știucă, înecate în untdelemn fin. Mai erau sardele, raci cu crusta roșie, stridii plăpânde în capacele lor sidefii, homari cu mustăți lungi, hazoase și cu ochi negri, sticloși, de șobolan.

Deasupra mesei se ridica o poliță de sticlă, susținută pe picioare de cristal. Pe ea erau orânduite cu artă, fructe și torturi înflorate, formând o beție de culori. Tot pe o poliță erau puse în carafe pântecoase, în butelci îmbrăcate cu fir subțire, împletit, de papură, în sticluțe de felurite forme, băuturile tari cu care începe și se termină orice masă: votcă, zubrovkă, zbruiovskă și belogalovscă, toate la fel de tari, precum și licheoruri fine, franțuzești. Vinurile erau înșirate în sticle și în damigene, atât la picioarele mesei, cât și pe lingă pereți. O altă parte, vinurile albe, cele ce se beau reci, cu sifon sau apă minerală, nu se vedeau, fiindcă stăteau la ghiață, pe sală, într-o balie mare de zinc.

În mijlocul acestei îndestulări căzuse, acru, bănuitor și afurisit, judecătorul de la București…

— Mai ia, te rog, o bucată din păstruga asta! spuse Artimov, trăgând cu de-a sila farfuria din mâna judecătorului. Te rog, dragul meu Osipov, fă-mi plăcerea; e o păstrugă adusă de mine însumi. Cred că așa ceva nu ai mâncat dumneata nici la palatul regal.

— Mulțumesc, nu mai pot! răspunse judecătorul, apărându-se, speriat. Am mâncat prea mult; nu mai încape.

— Ohoho! râse Artimov, ca unul care nu înțelegea sfiala musafirului. Nici în biserică nu mai încape nimeni, duminica, dacă nu s-a grăbit; dar ia să vină jandarmul; îndată se face loc. Ohoho!… înțelegi dumneata, Cristu Osipov? Fă te rog atâta cinste păstrugei mele!

Erau două sau trei ore de când ospățul începuse. Musafirii nu veniseră prea mulți; de altfel nici nu trebuiau să vină toți, acum. Ospățul având să țină cât toată sărbătoarea Crăciunului, erau bineveniți oricând, la orice oră și în orice zi. Mai însemnați printre cei de față erau colonelul Vodă, comandantul regimentului, cu soția lui, prefectul, directorul liceului, cu câțiva profesori, câțiva magistrați și ofițeri, în haine albastre de ceremonie. Toți beau și mâncau deocamdată în tăcere - dar această liniște nu dovedea că oaspeții ar fi nemulțumiți. Cât îl privește pe Dimitrie Artimov, era prea mulțumit de el însuși, ca să se mai intereseze de mulțumirea altora. Un timp așteptase cu teamă să vadă dacă locotenentul se va ține de cuvânt; dar cum până la miezul nopții acesta nu venise, înțelesese că nici n-are să mai vină și frica i se luase de pe suflet.

— Cristu Osipov, mai ia, te rog, din păstruga aceasta! spunea acum, vrând cu tot dinadinsul să-i transmită și musafirului fericirea sa.

Stăteau amândoi la masa din mijloc, fiindcă mâncăciosul Artimov ținea să aibă bucatele la îndemână. Pe ceilalți comeseni îi și uitase, cum de altfel o uitase chiar pe Magdalena Irimievna. Numai povestirile lui Osipov l-ar fi interesat; dar acesta, cu toate că-și dădea silința să fie altfel, rămânea, potrivit firii sale, din cale afară de tăcut și de morocănos.

— Spune-mi dragul meu, reîncepu Artimov, când ai fost la Palat ți-au dat o păstrugă mai bună ca asta?

Judecătorul făcu un semn de plictiseală și barbișonul lui sur se zburli cu ciudă.

— Să nu te superi, Cristu Osipov, dar știu, am citit în ziar, că te-a invitat la masă Maiestatea Sa. Mare cinste, nu poți să te plângi!

— Ei da, răspunse plictisit judecătorul, am fost chemați la dejun, membri din comisia de legiferare. Asta nu-i mare lucru.

— Ba da, ba da, ce spui dumneata! Eu am tot citit ziarul; credeam că de aici înainte o să te poftească mereu.

Osipov pufni pe nas cu dispreț.

— În orice caz, continuă Artimov, când te-o mai chema odată, ține minte să-mi scrii dacă păstruga lor a fost mai bună ca a noastră.

Judecătorul nu mai auzi ultimele cuvinte. Ochii lui, măriți deodată, înțepeniseră plini de mirare la o masă din spatele gazdei.

— Dimitrie Artimov, murmură el surprins, înălțându-se puțin de pe scaun, ca să privească mai bine, cine este domnul acela care sărută cu atâta nerușinare brațul Magdalenei Irimievna, soția dumitale?

Artimov întoarse capul și îngălbeni. În clipa aceea lumina electrică se stinse; era pe semne ora două, când uzina se oprea. Rămaseră numai lumânările, aprinse din vreme, în sfeșnice mari de argint. Ele răspândeau în sufrageria uriașă o lumină dulce, pâlpâitoare.

De mult ținea chestorul Gherghel, șeful poliției, calea Magdalenei Irimievna. În seara aceasta se ivise, în sfârșit, prilejul să se apropie de ea. Magdalena îl ascultase la început cu dispreț, fâindcă polițaiul, deși bun la slujba lui, nu se prea pricepea ce să-i spună unei femei. Pe măsură însă ce orele treceau, disprețul ei se înmuia. Spre miezul nopții, observă o aluniță pe gâtul chestorului și se gândi deodată ce-ar face un polițai când l-ai mușca de gât, tocmai din locul aluniței. Așa încât, în clipa când înțelese că locotenentul n-avea să mai vină, îi și găsise un înlocuitor.

— Șezi la un loc, dragă domnule chestor! mai spunea totuși, deși mustăcioara bărbatului, plimbându-i-se pe braț o înfiora. Ah, astâmpără-te, avem atâția musafiri aici!…

— Ce porcărie! murmură printre dinți, cu scârbă, judecătorul, reașezându-se pe scaun.

Artimov se simți dintr-odată nimicit. Își ascunse gâtul între umeri, încercând să se facă mai puțin vizibil, să mai ascundă ceva din ființa lui dezonorată.

— Ce destrăbălare! auzi glasul de adineaori.

Tresări și ridicând privirea, dădu de capul nisetrului așezat tocmai în față, pe tava de argint; lumina slabă, pâlpâitoare, îi dădea o înfățișare curioasă. Ochii peștelui îl ținteau tocmai pe el, cu o privire plină de dispreț și de dojană. Cele câteva fire rare, albe, ale mustăților lui acvatice, păreau că se mișcă; apoi chiar gura rotundă se deschise.

— Groaznică nerușinare! auzi Artimov și se sperie, fiindcă i se păru că vorbise chiar nisetrul.

Întinse mână, tremurând și apucând paharul îl deșertă dintr-odată pe gât.

— Am oarecari vedenii! murmură, încercând să-și despăienjenească ochii, cu dosul palmei.

— Nu, dragul meu! răspunse judecătorul, privindu-l mai mult cu silă decât cu compătimire. Nu sânt vedenii, sânt fapte reale. Din partea mea, eu am tot disprețul pentru oameni ca dumneata. Acum ți-aș fi foarte recunoscător, dacă mi-ai arăta în care odaie m-aș putea ascunde până mâine dimineață. Nu vreau să fiu nici-o clipă mai mult martor la destrăbălarea voastră familială.

După ce măturase zăpada de pe străzi strângând-o lângă ziduri, viscolul contenise, și acum, în timp ce zările începeau pe nesimțite să se lumineze, ninsoarea cădea moale, potolită, răspândind în văzduh o împăcare desăvârșită.

Obosit, cu șuba grea de zăpadă, Artimov se întorcea de la gară. Lucrurile în jurul lui continuau să se învârtească, fiindcă înainte de plecare dăduse pe gât o butelcă întreagă de rachiu. De două ceasuri umbla (pe jos, căci nu întâlnise nici o trăsură), după Paul Andreieșu. Nu-l găsise nici la cofetar, nici la șeful gării, nici în alte case. Abia în centru, portarul hotelului, care mătura trotuarul de zăpadă, îl înștiință că locotenentul rămăsese peste noapte la ei, în camera Ninei, viorista de la restaurantul „Ural”.

— Să-l aduci numaidecât jos, porunci el, fiindcă am să-i vorbesc! Dar să nu vină cu muzicanta lui; n-am nevoie să-mi cânte nimeni azi.

Peste câteva minute, locotenentul coborî, înciudat. Văzându-l, Artimov fu cuprins de o adâncă înduioșare.

— Dragul meu Paul Vasilievici! murmură, îmbrățișându-l cu mâinile tremurătoare. Să mă ierți că ți-am tulburat somnul! Trebuie să mergi numaidecât, cu mine. Înțelegi dumneata, dragul meu, s-a întâmplat o nenorocire: judecătorul Cristu Osipov a trebuit să-și facă o părere proastă despre casa mea. Acum are să plece.

Se opri o clipă să-și șteargă lacrimile, apoi reîncepu:

— La urma urmei, n-are decât! Ducă-se! Fiecare face ce vrea în casa lui. Altceva, mai rău, m-a adus aici. Trebuie să mergi cu mine. Chestorul, copoiul mustăcios și viclean, a avut nerușinarea să se lege de nevasta mea. Biata Magdalena Irimievna, câte s-au abătut pe capul ei!… Ah! Să ne aducă înainte de toate un pahar. Simt că mă arde ceva pe dinăuntru. Îl știi pe

chestorul Gherghel, pe polițaiul acela necioplit și fără știința bunelor maniere? Oh, câtă deosebire între el și dumneata! Dumneata ești un cavaler, un om de cuvânt, un ofițer adevărat; ai toată admirația mea! Să mergem, dragul meu Paul Vasilievici.

În ușă, parcă surprins de aerul rece, Artimov se opri. Privirea lui, tulbure de beție, păru pentru o clipă că se limpezește.

— Să sperăm, spuse el apoi, ezitând, în timp ce-l lua de braț pe locotenent ca să pornească, să sperăm, pentru sănătatea dumitale că femeia asta, viorista, nu suferă de vreo boală! Așa-i Paul Vasilievici?

Înspre prânz, soarele rece, de iarnă, după ce ocolise partea de răsărit a orașului se lăsă peste grădina publică și de acolo pătrunse, neașteptat, pe toate cele patru ferestre, în sufrageria lui Artimov. Marea încăpere era goală, cum rămăsese în zori, cu urmele ospățului de ieri. Musafiri noi nu se iviseră, fiindcă ziua fiind minunat de frumoasă, oamenii se plimbau pe afară, pe străzi, prin grădina publică, pe la Cetate, neîndurându-se să intre sub acoperișurile posomorite.

În sufrageria care părea goală, la mijlocul mesei celei mari, un morman de sticle zăceau aruncate pe pardoseală. Dintre sticle se ridicau picioarele a două scaune și pe scaune stăteau: Dimitrie Artimov de o parte, chestorul Gherghel de alta. Casa era cufundată în liniște. Nu se auzea nici-o ușă trântindu-se, nici-un servitor alergând, nici-o dușumea scârțâind. Înspre iatacul Magdalenei Irimievna ușile erau închise, ca și obloanele ferestrelor care dădeau în curte.

Dimitrie Artimov, înfundat în scaun, râdea cu capul în piept, înveselit. O mână îi atârna în jos, încleștată pe pahar.

— Ohohoho, chestore Gherghel, plăcerea mi-am îndeplinit-o, fiindcă iată, dacă nu mă înșel, îmi dau seama că te-ai îmbătat!

Chestorul râse prostește, negăsind puterea să dezmintă această afirmație.

— Să mă închizi în cotețul câinelui, cât sânt eu de boier, dacă nu te-ai îmbătat! urmă Artimov. Ohohoho!… Ești arestat în casa mea, chestore Gherghel, și îți voi da destulă băutură ca să nu poți scăpa. Ține, bea în sănătatea Magdalenei Irimievna!

Lumina soarelui alunecă pe masă, făcând cristalele să lucească. Artimov își plimbă ochii de jur împrejurul odăii, oprindu-se pe fiecare lucru, ca și

când și-ar fi căutat în sufrageria goală, amintirile. Chipul lui, fără să-și piardă veselia, păru deodată înduioșat.

— Chestore, vorbi cu vocea schimbată, adică, de ce să fim dușmani? Pe scaunul dumitale a stat aseară un dobitoc. Un mare dobitoc, te asigur! Vezi dumneata, sânt atâtea lucruri în lume, pe care noi nu le putem înțelege. De ce să ne spargem capul cu ele? Oare Dumnezeu nu ne-a lăsat fiecăruia destule bunătăți? De ce să râvnim și la altele, care nu ni se cuvin? Privește, chestore Gherghel, câte se află pe masa asta! Poftește, îndestulează-te, nu te oprește nimeni! Iacă, o păstrugă gătită mai bine ca la palatul regal. Gustă, te vei simți fericit! Și mulțumește-te cu cele ce ți se dau, nu căuta sub fața de masă; poate acolo gazda a făcut însemnări care nu te privesc.

— La mulți ani Crăciunul, Dimitrie Artimov! strigară mai multe glasuri, în timp ce ușa se izbea de perete.

Artimov se întoarse și tresări bucuros.

— Iată ce musafiri ne vin! Fiți binecuvântați, dragii mei! le ură, ieșindu-le înainte, cu brațele deschise, noilor veniți. Vom petrece un Crăciun fericit. Intrați, veți mânca o păstrugă minunată, adusă de mine însumi de la cherhana.

Aici, glasul păru că i se întristează puțin. Dar el își reveni numaidecât, și izbucni în obișnuitu-i râs gros:

— Ohohoho!… Păstrugă noastră are un tâlc, dar asta nu vă privește pe voi. Oricare i-ar fi tâlcul, gustul ei rămâne neschimbat. Mâncați, dragii mei musafiri, și beți și veseliți-vă, de Sfintele Sărbători!

Se opri, ca să-și umple paharul, în timp ce oaspeții cei noi înaintau. Cu paharul plin, Artimov se aplecă spre chestor, chicotindu-i la ureche:

— Ei bine, tocmai cel pentru care pregătisem păstrugă, n-a avut înțelepciunea să mănânce din ea. Dar asta-i paguba lui, bineînțeles! De altfel, nici nu merită să ne mai gândim la el.

Apoi tare, către musafiri:

— Iertați-mă, tocmai spuneam chestorului o vorbă despre prietenul meu, judecătorul Cristu Osipov! Nu merită să v-o mai spun și dumneavoastră. Ia, mai bine să bem câte un pahar. Pe cinstea mea că n-are nici un rost să ne stricăm Crăciunul, pentru un asemenea om urâcios!

1940

AMINTIRI DE ACUM O MIE DE ANI

Oamenii s-au așezat acolo, nu după vrerea lor; dar dacă s-au așezat, au rămas…

Un drum de pământ, îngust cât să încapă un car de munte, urcă dealurile, luându-le pieziș, în cotituri chinuite, coboară în hârtoape, trece pe podețuri șubrede, peste râpe adânci în fundul cărora se aude susurând un fir de apă, se încurcă în rădăcinile groase ale stejarilor, scoase de torente deasupra pământului frunzos.

E un drum despre care cine-l străbate prima dată nu crede că poate duce undeva. Roțile carelor au săpat, în lungul lui, două făgașe adânci. Apele au avut grijă să le sape încă pe atât, făcând drumeagul și mai sălbatic.

Șase boi aduc din vale un bulumac de douăzeci de metri, sau o țeavă de sondă tot atât de lungă. Oamenii care îi mână țin codirișca în mâna dreaptă, vârful fiștei în stânga, și pășesc pe lângă jug, proptindu-și opincile în rădăcini.

Din loc în loc, din pământul sălbatic, între copaci se ivesc postamente de beton, din beton se ridică tot câte patru corniere de fier întărite cu traverse și contravânturi în zig-zag, se ridică și se pierd sus, printre ramuri verzi. Pe fiecare stâlp e o tablă albă, iar pe tablă un cap de mort, sub care se frânge un fulger roșu.

Privești în sus, și-l cauți, dar pericolul pe care-l vestește capul de mort nu-l vezi, fiindcă pădurea deasă face firele electrice să țină mai mult de cer decât de pământ.

Oamenii nu s-au așezat acolo de voia lor. Ai zice că întâi au fost sondele și pe urmă ei. De altminteri, când ajungi în schelă, sondele le vezi pretutindeni, și mereu, pe când pe oameni, numai uneori.

Acolo sus, pădurea a fost ciopârțită; dealurile au apărut dedesubt încolăcite, rupte, prăpăstioase, parcă în mișcare, gata să se prăvălească, să se încalece unele pe altele, să-și caute o altă formă, mai statornică; parcă mișcarea geologică de la început în acest relief încă nu s-a sfârșit; parcă o scurtă pauză le face să stea astfel, înainte ca frământarea lor să înceapă din nou.

Între păduri, dealurile goale par o mare rană, și când ajungi acolo întâia oară, ți-e teamă să pui pasul, cu gândul că pământul chinuit trebuie să simtă,

dureros, călcătura.

În coastele frânte s-au netezit vetre și pe vetre s-au înfipt sonde. După ce a fost chinuit pe deasupra, pământul a trebuit să fie chinuit și în adânc. Sapele grele au pătruns în jos, la sute de metri; în urma lor s-au pus burlane de fier, ca rănile să nu se închidă niciodată.

Dar rănile acestea adânci nu se văd. Se văd numai turlele în care se ascund instrumentele de caznă, turlele acelea fioroase, profilându-și siluetele negre pe pământul dezgolit.

Sânt multe; unele mai înalte, altele mai scunde, unele noi, altele vechi… Unele mai păstrează încă pete albe de lemnărie, și în mijlocul tuturor celorlalte, lucitor de negre, în mod ciudat, ele par cele murdare. Sânt cincizeci sau o sută de sonde? Nu știe nici domnul Teclu, nici inginerul, nici administratorul schelei; știe poate, la Câmpina, funcționarul de la Regiunea Minieră, care primește planurile fiecărei sonde.

Cincizeci sau o sută aici, sondele domnului Teclu; dar cu ele cazna pământului nu se termină. Pădurea se închide în jurul lor, în schimb drumeagul se duce mai departe. Iar pe deasupra drumeagului se duc firele electrice de înaltă tensiune.

Peste o bucată de loc, se deschide altă schelă, și apoi alta, altele: Bușteranii, Runcu, Țintea, până se termină dealurile. Și unde se termină schelele, apar rafinăriile.

Într-o zi, pe urma carelor, urcă zbătându-se prin hârtoape, o trăsură cu coviltirul de pânză cenușie. Urcă din greu, dar cu nădejde, iese din pădure, trece printre sonde și nu se oprește decât la birouri, în mijlocul schelei. Coboară domnul Teclu, și după dânsul coboară o domnișoară subțirică, în rochie albă; fără îndoială e fata dumnealui.

Oamenii de pe la sonde, care văd ca în palmă birourile și ce se întâmplă la birouri de dimineață până seara, încep să-și vorbească:

— Este, pe semne, domnișoara Johana!

— Ce nume, mă!

— Păi dacă mumă-sa n-a fost de-a noastră!…

Pe domnișoara Johana o cunoaște toată lumea, de la inginerul care se apropie s-o salute, până la cel din urmă salahor, deși nimeni n-a văzut-o

vreodată. După cinci ani de când a fost trimisă să învețe carte la străini, e prima oară când se întoarce în țară. Domnișoara Johana vine de la Anvers, un oraș care nu se știe bine unde este așezat. De ce tocmai la Anvers? Fiindcă a fost o superstiție, sau poate o nostalgie a tatălui ei, a cărui bună stare în viața-i aventuroasă se pare că a început de acolo, din portul acela îndepărtat, unde, având într-o zi inspirația să arvunească și să descarce un vapor de ghete americane, se pare că și-a arvunit norocul.

La sfârșitul celei de a cincea clase liceale, domnișoara Johana își face prima vacanță la părinți, de aceea, neobișnuită cu locurile din țară, găsește prilejul să se mire de tot ce vede în drum. Are ochii mari, nedumeriți mai totdeauna și într-una întrebători. Când întreabă, par a fi negri, când află, devin căprui.

— Cum asta, numai sonde? zice acum, plină de nedumerire, dând un ocol cu privirea întregii schele, de la un capăt la altul.

— Bine ai venit, domnișoară Johana! o salută inginerul, ridicându-și șapca din cap.

Ea se întoarce surprinsă. Un astfel de om înalt, cu fața prelungă, osoasă, cu gesturile moi, dar, încăpățânate, și la fel de stângaci, poate cam necioplit, dar probabil incapabil de vreo prefăcătorie, a întâlnit într-o carte din viața căutătorilor de aur.

— Dumneata cine ești? zice, încruntându-se puțin, ca și cum ar supăra-o lumina soarelui de amiază.

— Sânt inginerul Vicaru.

— Anton Vicaru? Așa? Îmi pare bine că te cunosc, în sfârșit. Dumneata conduci schela, nu? Albert vorbește des de priceperea dumitale.

Albert este numele domnului Teclu. Inginerului i se pare ciudat, că o fată îi spune pe nume tatălui ei.

— Tatăl dumneavoastră e foarte binevoitor, răspunde.

Și se întreabă:

„Doamne, fata asta are ochi căprui, sau negri, sau nu mai văd eu?”

— Mă cheamă Johana, îi întrerupe domnișoara gândurile. Sânt obișnuită să mi se spună pe nume.

Pleoapele inginerului se bat repede, repede. Sângele i-a venit în obraz, din obraz în ochi, și pe domnișoara Johana o vede într-o baie de lumină roșiatică. Ea și-a zmucit pălăriuța de pe creștet și o duce nepăsător în mână, abia ținând-o cu un deget, de elastic. Părul negru, întins și lucios, îi cade pe

frunte, retezat breton, îi cade pe ceafă și peste urechi, făcând-o să semene cu o Cleopatră în anii adolescenței. Cam neîmplinit, corpul ei cu brațele slăbuțe, cu picioarele lungi și subțiri, are totuși un fel de îndrăzneală femeiască.

Inginerul o privește, ochii li s-au întâlnit; ai ei par a spune: „Ei, haide, ce crezi despre mine? Cât de mult te minunez?” Și, sub sprâncenele oleacă încruntate, par a aștepta cu tot dinadinsul, un răspuns.

Domnul Teclu a plecat spre birou; de câteva clipe ei au rămas singuri în drum. Tânărul însă nu găsește de dat nici un răspuns, nici în cuvinte nici din ochi. Singurul gest capabil să-l facă, e să-și rotească încet, stânjenit șapca în mâini. După câtva timp, dându-și seama, dă să și-o pună în cap.

— Îți stă mai bine fără șapcă, îi spune domnișoara Johana, privindu-l printre pleoape. Eu te-aș sfătui să umbli cu capul gol.

Apoi, după o clipă, cu un ton hotărât, poruncitor, și având totuși un timbru tandru:

— Cel puțin cât stau eu aici!

Domnul Teclu se întoarce, urmat de administrator.

— Dar nu mi-ați răspuns la întrebare, zice domnișoara Johana adresându-se tuturor celor trei. Numai sonde? Oamenii unde locuiesc?

Oamenii, aproape că nu se vede unde locuiesc. Între sonde sânt bordeie. De sub o râpă, pe un cot de burlan, iese o dâră de fum alb; acolo e o gospodărie. Ceva mai departe, un câine, legat pe sârmă între doi stâlpi de electricitate, se plimbă plictisit; în preajma lui, este altă gospodărie, adică alt bordei. Locuințele se văd mai puțin; mai repede se văd cotețele de păsări, pirostriile cu ceaunul pus pe foc, brazdele de zarzavat, cât s-a putut prinde pe pământul ars. Pe alocuri sondorii au sădit chiar flori. Se văd florile, dar ei nu se văd.

Unii cresc, în colivii lucrate migălos, din sârmă împletită, păsări colorate și cântătoare. Agățate în ușile bordeielor, păsările se scaldă în soare și de dimineața până seara se iau la întrecere cântând. Se aud păsările dar sondorii nu se aud.

Ei se văd numai seara, când vin la cină, răspândindu-se ca niște furnici negre pe dealuri, și se aud după ce păsările tac, când, pe întuneric, în marginea focurilor stinse, se apucă să cânte din fluiere sau din cavale, ca

prin satele lor; numai că aici fluierele și cavalele sânt murdare de păcură, ca și mâinile, ca obrajii, ca straiele tuturor.

Sunetele subțiri, triste, se pierd printre sonde, se amestecă potolit cu alte sunete, cu vreun scâirțâit de macara, cu vreo explozie falsă de motor, și se duc, se duc peste dealuri, unde sânt stâne, de unde răzbesc slabe hămăieli de câini, unde sânt sate și oamenii dorm trudiți pe prispe, și-i liniștea atât de mare, încât se aud în mijlocul bătăturii, boii rumegând.

Sânt totuși și case, dar dincolo de drum, după un pâlc de arțari. Casele maiștrilor, ale chirovnicilor, ale funcționarilor. Tot acolo își are gospodăria administratorul și inginerul celălalt, al societății de electricitate care furnizează forță motrică tuturor schelelor din ținut.

Sânt case clădite cam toate în același fel, scunde, dreptunghiulare, fără grație și totuși cu ceva primitor în liniile lor, împărțite tot în câte patru camere, cu câte o sală la mijloc. Pereții sânt pe dinafară îmbrăcați în scânduri de culoare cafenie. Ferestrele au obloanele vopsite în roșu. Deasupra cerul este albastru și în jur copacii sânt verzi. Iată toate culorile care se văd.

Între case e debitul de tutun, mai încolo un fel de băcănie și după băcănie un magazin universal: întocmai ca într-un târg. Pretutindeni sondorii capătă marfa pe datorie; fiecare are la negustor foaia lui în carnet, unde i se înseamnă cumpărătura. La sfârșitul lunii, negustorul adună, administratorul plătește, apoi îi întreabă pe sondori:

— Ei, ia vedeți, e bună socoteala?

— Bună, bună! răspund ei.

Și se întorc la sonde, unde iarăși multă vreme nu se aud și nu se văd.

Peste drum de băcănie e cârciuma și lângă cârciumă restaurantul; restaurant ca la oraș, unde se servesc pe față de masă cadrilată tot felul de mâncăruri calde și reci. Și încă nu-i tot, mai e și cazinoul: o sală mare de scânduri, îmbrăcată în hârtie colorată, cu câte două oglinzi mari pe fiecare perete. În mijlocul sălii, stă biliardul, cu pânza sfâșiată și țesută migălos. Uneori, în momentele palpitante ale jocului, se întâmplă ca bilele să se încurce în cusătură; altminteri biliardul nu-i mai prejos decât cele de la Câmpina sau de la Ploiești.

Pe lângă pereți sânt mese cu jocuri de table, de șah și de domino. Șahul nu-l atinge nimeni, fiindcă partidele durează mult și dau durere de cap;

oamenii vin, doară, să-și limpezească mintea, nu să și-o tulbure, cu regi, cu cai și cu nebuni.

Sâmbătă se fac serate. Sala cazinoului se împodobește atunci cu lanțuri de hârtie colorată, oglinzile se șterg și dușumelele se freacă întins, cu rumeguș. O trăsură aduce apoi pe lăutari, tocmai de la oraș.

La serate vin și cei tineri și cei bătrâni, vin toți slujbașii schelei, cu familiile lor, adesea numeroase, vin și din alte schele, de peste două, trei, patru, sau nenumărate dealuri.

Uneori, la miezul nopții, când petrecerea este în toi, pe ușa cazinoului intră, pășind apăsat, bătrânul Oprișanu, răzeș de spiță nu se mai știe cât de veche, stăpânul tuturor acestor locuri cu dealuri și păduri. De când pe pământul lui s-a găsit păcură și societățile petrolifere au început să-l caute, bătrânul Oprișanu a ajuns omul cel mai însemnat din ținut.

Contractele sale de concesiune încep toate așa: „Între noi, societatea cutare și domnul Manole Oprișanu…”

Dacă oamenii de la oraș, care umblă cu genți mari de piele, cu fel de fel de acte și de hârtii, și cu condeie de aur în buzunarul de la piept, scriu despre el astfel, bătrânul Oprișanu sfârșește prin a se crede, el însuși, domn. Nu că-și leapădă îmbrăcămintea de acasă pentru a lua alta orășenească. Rămâne la cioareci, la chimirul de piele, lat din șolduri până în capul pieptului, și la minteanul de dimie sură. Nici vorba nu și-o schimbă, nici obiceiurile. Își însușește doar încredințarea că lumea e datoare să-l respecte ca pe un voievod.

— Care mai miști, mă? răcnește, oprindu-se în ușa cazinoului, cu mâinile înfipte adânc sub chimir.

Lăutarii încremenesc. După nu se știe a câta întâmplare de acest fel, unele cucoane continuă să leșine de spaimă la venirea lui. Câțiva tineri, încă neînvățați cu obiceiurile locului, dau să iasă înainte, cu sângele în obraji, să-i ceară socoteală. Ceilalți le țin calea, împăciuitori.

— Aici sânteți pe locul meu, mă! strigă bătrânul Oprișanu.

La glasul lui, pereții cazinoului vibrează, ghirlandele se clatină, inimile lăutarilor se chircesc.

„Da, da!” răspund pereții.

— Păcura pe care o scoateți voi, mă, e păcura mea! răcnește bătrânul, îndesându-și mai mult palmele mari sub chimir.

„Așa-i, așa-i!” foșnesc ghirlandele din plafon.

— Că dacă vreau eu, pă toți vă jupoi, mă!

„Văleleu, văleleu!” fac inimile lăutarilor.

Apoi bătrânul se întoarce pe călcâie și fără altă vorbă, se pierde în întuneric, pe drumeagul strâmb, spre casa lui din Cosminele, tocmai peste nouă dealuri.

Domnul Agaton, administratorul schelei, e un filozof; are o vorbă pe care o spune întotdeauna la timpul potrivit.

— Toate sânt trecătoare! zice în urma bătrânului arțăgos. La această vorbă, țiganii își reiau cântecul și petrecerea începe din nou.

Dincolo de cazinou și de case sânt magaziile Societății, apoi atelierul de reparații unde într-una se aude o foală suflând, un baros ciocănind și un strung rupând așchii de fier. Toate la un loc fac cât un colț de târg. Numai că, aflându-se în spatele liniei de arțari, din drum nu se poate vedea nici un acoperiș și nici un zid.

Se văd numai dealuri de jur împrejur și pe fiecare deal pâlcuri de sonde. Fără alte semne omenești în mijlocul lor, sondele nu au nimic industrial, par niște copaci negri, ciudați, cu rădăcinile înfipte pesemne adânc, având-și izvorul de viață pe celălalt tărâm.

Domnișoara Johana așteaptă în fața scării de scânduri, să coboare inginerul Anton. El locuiește deasupra biroului, în aripa din stânga a etajului. După ce domnul Teclu s-a întors la Câmpina, unde alte multe treburi îi sânt în mers, domnișoara s-a instalat în aripa cealaltă. Pe un coridor scurt sânt trei odăi; niciodată nu s-a știut la ce ar putea folosi. Într-una, domnișoara Johana și-a așezat patul, adus de la domnul Agaton; în celelalte două, aleargă cu picioarele goale pe dușumea, se dă peste cap, face sărituri sau merge în mâini măturând cu părul praful de pe jos.

După ce zburdă astfel un timp, fără a alege vreo oră anume din cele douăzeci și patru câte sânt într-o zi, fie dimineața, fie seara, fie la miezul nopții sau chiar mai târziu, își ia un prosop mare pe umeri și coboară să facă duș.

În spatele biroului, în podul uneia din magazii, s-a adus un butoi; din butoi s-a tras o țeavă jos, iar la capul țevii s-a înnădit pâlnia unei stropitori.

Domnișoara Johana face duș până se termină apa din rezervor, apoi se șterge și fuge sus, fluierând, urcând scările într-un picior.

Încălțată cu bocanci, cu o fustă din stofă cenușie, scurtă până la genunchi, cu o flanelă albă, închisă la gât, purtând ca podoabă doar semnele clubului ei sportiv deasupra sânului stâng, ea face preumblări zilnice pe la sonde și prin împrejurimi. Adesea se întoarce murdară de păcură și cu scaieți în păr. Inginerul Anton o însoțește tăcut și respectos. N-a izbutit nici până acum s-o cheme pe nume; poate fiindcă are un nume cu care nu este învățată limba lui.

— Acum mergem la Plaiul-Hoților, cum ne-am înțeles! îi spune domnișoara Johana inginerului, care coboară scările, rușinat de întârziere.

N-a întârziat decât un minut, cât să se uite în oglindă și să-și dea cu pieptenele prin păr.

— Mergem! se învoiește el, supus.

Nu-i nici un motiv de împotrivire, slavă Domnului; că nici nu s-ar putea împotrivi!

Merg pe drumul cu hârtoape, până la marginea pădurii; de acolo, o potecă acoperită cu frunze putrezite, pe sub stejarii bătrâni, ia dealul în piept spre plai. Sus, podișul se deschide cum nu te aștepți de întins, cu iarba deasă, crescută sălbatic până la genunchi, și cu un fel de flori ciudate, cu câte trei petale roșii, bătute, ca niște trefle, la capătul unor tije lungi. În mijlocul plaiului e un nuc și sub nuc, o cruce de stejar zugrăvită, tare-tare veche, cu vopseaua spălată și cu lemnul mâncat de cari.

— Aici e îngropat un haiduc, spune inginerul.

Domnișoara Johana ascultă cu sprâncenele încruntate, cu un interes care face ca nările-i subțiri să palpite, apoi deodată se pomenește fugind după o amintire, tocmai în altă parte a lumii.

— Bunicul unuia din iubiții mei de la Anvers, a fost pirat în Marea Mânecii, spune, aplecându-și parcă întreaga ființă spre acest gând.

Chipul inginerului se face deodată foarte roșu, apoi deodată foarte alb.

— Am o cultură cam dezordonată, urmează domnișoara Johana. Între meseria de haiduc și aceea de pirat, mi se pare că-i o deosebire de intenții. Iartă-mă, te rog, că am confundat!

Inginerul se gândește la vorbele ei, și nu înțelege nimic, nu înțelege mai cu seamă despre ce iubiți poate fi vorba în viața unei fete de paisprezece ani. O privește prostit, neputând să ceară o explicație, să pună o întrebare, neputând măcar să-și arate nelămurirea și dezaprobarea, prostit întocmai ca în ziua când a văzut-o scoțând din buzunarul rochiei o tabacheră din argint

și din tabacheră o țigară, pe care a aprins-o, numaidecât, dovedind în gesturi o veche îndemânare de fumător.

— Ce se vede colo în zare sânt Ploieștii? o aude întrebând.

— Da.

— Câți kilometri?

— Cam vreo douăzeci.

— Am putea într-o zi să dăm o goană călare. Pentru asta însă, s-ar cere să ai un pic de inițiativă și tu. Ai putea să mă duci la un cabaret, să bem o sticlă de șampanie. Ah! faci o mutră, domnule! Dacă ai vrea să mă seduci, pun prinsoare că n-ai ști cum să procedezi! Spune-mi, de când n-ai mai avut de-a face cu o femeie? Ei, ei! nu te înroși! Ține ochii sus! Vreau să spun, cu o femeie de oraș, cu o doamnă, ca să mă exprim altfel, lăsăm la o parte țărăncile tale, care-ți vin cu lapte sau cu zmeură de la Cosmina, ori de unde mai vin.

Și cum domnișoara Johana vorbește așa, și cum inginerul, zăpăcit, ascultă cu capul în pământ, iată că pe nesimțite bătrânul Oprișanu se ivește lângă ei.

— Ce căutați voi pe pământurile mele, mă? răcnește răzeșul, înfigându-și picioarele în iarbă, la un pas de ei.

Domnișoara Johana îi trimite o privire pe jumătate amuzată, pe jumătate disprețuitoare.

— Ăsta-i nucul lui bunicu, știți voi, mă? Iacă, aici l-a prins potera și l-a ucis. Ce cătați voi sub nucul lui?

Zicând astfel, răzeșul își înfige mâinile sub chimir și dă să facă un pas spre ei. Fata îl înfruntă, cu privirea aruncată disprețuitoare pe sub bretonul lucios. Surprins, bătrânul se oprește șovăind. Apoi reîncepe, cu o mânie mai mică la început, dar cu fiecare vorbă mânia crește din ea însăși, ca la urmă să ajungă furie.

— Ce te uiți așa la mine, fato, hăi? Crezi că n-am mai văzut unele ca tine pe la oraș? Crezi că mă sperii, dacă ești fată de boier? Eu am bani mai mulți decât toți boierii la un loc. Am bani la Bancă, mă, la Banca aia mare de la București: când te dai jos în gară, te urci în tramvai și tramvaiul o ia la dreapta, și după ce merge drept o ia la stânga, pe urmă dă ocol la o statuie și când se oprește, taman acolo e și Banca mea. Acum să plecați, că fac moarte cu voi!

Domnișoara Johana se ridică liniștită.

— La Banca ta din București, zice, privindu-l printre gene, n-ai învățat să vorbești mai frumos?

Mânia face să se cutremure tot trupul răzeșului.

— Îndrăznești tu, nod de om, răcnește, să mă înfrunți pe mine, mă?

Și dă să scoată mâinile de sub chimir.

La acest gest, fără altă pregătire, făcând un singur salt scurt, domnișoara Johana i-a și lipit, una după alta, fulgerător, palmele mici pe obrazul ca de toval.

Bătrânul răzeș a rămas năuc, cu mâinile înțepenite în chimir.

— Carevasăzică așa, mă? face după câteva clipe, uitându-se ca prostul după cei doi, care au pornit domol pe potecă în sus.

Îi urmărește cu privirea până la marginea pădurii, unde se pierd între copaci.

— Carevasăzică, așa mă? Așa mă? repetă gânditor, mângâindu-și cu palma greoaie obrazul lovit.

În pădure, domnișoara Johana se așează pe primul trunchi retezat, și îi face semn inginerului să stea pe alt trunchi, în fața ei. O rază de soare strecurată printre frunze îmbracă într-o lumină caldă, blondă, părul lui. El stă cu capul plecat, cu umerii aduși, apăsat parcă de obidă. Și umerii domnișoarei Johana sânt aduși la fel, și spinarea ei e la fel de încovoiată. Pe chipul ei s-a lăsat un fel de amărăciune calmă, se simte parcă prea mică în imensa liniște a pădurii.

În raza de soare, sus, lucește argintie pânza unui păianjen.

„Întinzi mâna și o rupi!” se gândește.

Și amărăciunea de pe chipul ei devine mai vizibilă.

„Dumnezeu n-a lăsat apărare tuturor, se gândește. Întinzi mâna, faci un gest și câte nu poți să rupi!”

Undeva, înspre vale, se aude o cracă trosnind: a trecut cineva, un om, un animal sau a fost numai o închipuire. Fetei i se pare ciudat că pădurea înregistrează fiecare mișcare, fiecare gest și fiecare pas, în timp ce dincolo, în lume, atâtea lucruri grave se fac fără știrea cuiva.

— Dacă ar fi fost nevoie, m-ai fi apărat? întreabă într-un târziu, privindu-și însoțitorul printre gene.

Inginerul are o tresărire. Domnișoara Johana știe ce gândește el acum: „Să te pui cu bătrânul Oprișanu? Doamne Sfinte, ce nebunie!” Știe ce-i în

gândul lui, fiindcă la întrebare, drept răspuns, umerii lui se apleacă și mai mult.

„Bietul băiat! își spune domnișoara Johana. Cu același suflet, în altă parte, ar fi putut fi un erou. Însă Dumnezeu a vrut să rămână un laș!“

Și se mai gândește că un asemenea bărbat își are totuși farmecul lui, să-l așezi pe un buștean în pădure, să nu facă și să nu spună nimic, și soarele să i se joace în păr.

— Mă așteptam ca într-una din zilele astea să mă săruți, vorbește nepăsătoare, după un timp, căutând ceva în buzunar.

Raza de soare a pătruns parcă prin țeastă și a inundat creierul inginerului. El nu mai vede și nu mai înțelege nimic. Numai buzele fetei, roșii fără să fie date cu fard, îi joacă în ochi. După un timp, chiar buzele își pierd conturul lor atrăgător, ca să rămână în loc o mică flacără pâlpâind.

Domnișoara Johana a scos dintr-un buzunar o cutiuță din tablă și a luat dinăuntru o bomboană albă, pe care a început s-o ronțăie între dinți.

— Vrei?

O privește întrebător.

— Cocaină! îi răspunde cu nepăsare. Încearcă, e amuzant!

Își trage mâna repede, ca ars.

— Încearcă, dacă îți spun!

— O, nu, nu!

— Nu mi-am închipuit că poți fi atât de fricos!

Inginerul lasă capul în jos. O clipă, domnișoara Johana șovăie, apoi se ridică spre el, cu un zâmbet abia schițat.

— Ai să iei, fiindcă așa vreau eu!

El îi simte brațul subțire trecându-i pe după grumaz, apucându-l strâns și trăgându-l în sus. Bărbia i se proptește sub sânul ei stâng, mic și neașteptat de fierbinte. Aici, în neputință de a se mai mișca, îi simte degetele celeilalte mâini pe buze și parcă bomboana între degete. Pe urmă, sigur, nu mai știe nimic; parcă ea se apleacă deasupra și, după degete, după bomboană, simte, arzându-l, buzele ei.

Seara, după o zi de neliniște, inginerul intră în biroul domnului Agaton, stă câteva clipe în ușă, șovăind, privește în juru-i, rătăcit, apoi se prăvălește pe un scaun, cu capul în mâini.

— M-am nenorocit!

— Toate sânt trecătoare, dragul meu! spune administratorul, trăgând o linie sub niște socoteli și așezându-și apoi după ureche condeiul gros. Ia să vedem, ce s-a întâmplat?

— Am luat cocaină, domnule Agaton.

Condeiul administratorului se desprinde de după ureche și cade cu penița în dușumea, zbârnâind.

— Vai de mine! Asta-i tare grav!

Inginerul pleacă năuc și se închide în cameră, sus. În urma lui, administratorul își cheamă funcționarii, la sfat.

— Ce-i de făcut cu domnul inginer? Cum să-l salvăm?

Un funcționar de la contabilitate a citit niște cărți despre așa ceva. Auzind, prinde a da sceptic din cap:

— Nu mai e nimic de făcut. S-a curățat!

Domnul Agaton pleacă întristat spre casă. Pe drum, cum întâlnește vreun om, se oprește să-i spună motivul tristeții. Se oprește o clipă la cazinou, unde este mai multă lume.

— Oameni buni, îi vestește din ușă, inginerul s-a curățat: a luat cocaină!

La miezul nopții, se aude în drum un tropot de cal. Dimineața, prins cu un ac în ușă, inginerul găsește un bilet: „Era mentă, nu cocaină. Nu te supăra că ți-am luat calul; ți-l va trimite Albert înapoi. Până atunci, voi avea grijă să fie țesălat și bine hrănit. Salută-l pe bătrânul haiduc, din partea mea”.

În locul biliardului s-a pus o sobă mare din fier, în care intră câte un buștean întreg. Fierul se încinge, burlanul de tablă, care străbate, prins cu sârmă de tavan, toată sala cazinoului în lung, pâlpâie și câteodată se face roșu, în sală însă nu este niciodată cald.

Au fost câteva nopți de ger, zăpada murdară de păcură a înghețat pe dealuri. Dintre sonde se ridică vițe subțiri de fum, de la bordeiele sondorilor; se vede fumul, dar bordeiele și sondorii nu se văd.

Domnul Agaton bea țuică fiartă, lângă sobă. Alături, cu coatele rezemate pe masă și cu bărbia în pumni, stă inginerul Vicaru.

— Ce-o mai fi pe la oraș? zice administratorul.

E mai bine de o săptămână de când nimeni n-a plecat și nimeni n-a venit în schelă; drumeagul e întroienit; prin păduri umblă haite de lupi.

Inginerul ridică din umeri. Domnul Agaton dă ceașca pe gât și rămân multă vreme nemișcați amândoi. Mai târziu, un pas greu se scutură de zăpadă la ușă: intră un sondor.

— Domnu’ inginer, sânt de la sonda a nouă; a înțepenit coloana și n-o putem trage înapoi.

— Maistrul Zilenschi nu-i acolo? întreabă inginerul, mirat.

— Ba chiar dânsul m-a mânat aici.

— Spune-i să pună presa hidraulică.

— Păi de aceea am venit; că presa nu merge.

— Cum de s-a stricat?

— Nu s-a stricat; doar că a înghețat apa la piston.

— Apă? sare administratorul, ars. De când a venit gerul am umplut pompele cu alcool. N-au spus maiștrii voștri să punem alcool?

Sondorul își lasă încurcat privirile în podea.

— Ba da, domnule Gatoane, da vedeți, spirtul…

— Spirtul? Ce mi-ați făcut cu el?

— Noi n-am făcut nimic, ferească Sfântul! Dar domnul maistru Zilenschi și cu domnu maistru Șepelinschi și cu ceilalți maiștri poloni, au golit sâmbătă seara pompele și cu spirtul au făcut chef până în zori.

— Dacă e așa, urlă domnul Agaton, să sufle acum în ele ca să le dezghețe. De sâmbătă până acum, le-o mai fi rămas atâta curaj.

Dacă sondorul pleacă, administratorul mai dă pe gât o ceașcă de țuică fiartă și se liniștește.

— Toate sânt trecătoare! zice.

Apoi, după un timp, cu ochii spre fereastră ca spre o altă lume, întreabă;

— Oare domnișoara Johana o fi ajuns?

Domnișoara Johana s-a măritat în vară cu un constructor de vapoare, un belgian și s-a aflat abia acum, după mult timp, că-s plecați în voiaj de nuntă, tocmai la New-York, cu cel mai mare vapor din lume. Și de acolo, cu trenul, prin toată America.

Inginerul ridică din umeri.

— Cum îi zice vaporului? reia domnul Agaton, puțin sâcâit de lipsa memoriei. Ia spune, domnule, cum naiba am uitat?

— Titanic.

— Titanic, așa vezi! Zice că-i cât o sută de case la un loc. Ce minuni!

În acest moment, careva dă buzna trântind ușa de perete, gâfâind de goană și de emoție:

— Pe Oprișanu l-au mâncat lupii astă-noapte, la Râpa-Roșie. I-au găsit oamenii numai un bocanc cu ciotu-n el și o jumătate de chimir.

Seacă pământul încet, încet: sondele se usucă, întocmai ca niște copaci bolnavi la rădăcini. Mașinile merg scârțâind; maiștrii pleacă spre alte schele, rămân sondorii de capul lor, să facă și ei ce pot.

Băcănia și cârciuma s-au închis. Oamenilor li se mai aduce mălai din când în când.

Cazinoul a rămas, dar oglinzile și biliardul s-au dus.

În fereastra deschisă, domnul Agaton bea pelin. Alături, inginerul stă cu bărbia în pumni.

— Zici c-o să fie război? face administratorul, sorbind din pahar.

Din spatele cazinoului se aude o vioară, pe care cineva o acordează scârțâind. Copiii domnului Agaton au crescut; acum fac muzică.

— Ia ascultă-i, ascultă-i! tresare administratorul și se oprește cu un deget ridicat, cu un zâmbet de mândrie împotmolit în mustața udă de pelin.

Întâi începe băiatul, cu vioara: îndată se aude și glasul fetei, tremurând:

În lumea asta largă
Pe-oceanul Atlantic,
Plecat-a-n prima cursă
Vaporul Titanic…

— Domnule Agaton, șoptește după un timp inginerul, știi ceva? Eu cred că tot cocaină a fost. Că de atunci mă simt într-una visând!

— Dragul meu, nu ține seama la toate; toate câte sânt în lume, cu vremea se duc!…

Fata a greșit măsura. Băiatul se aude mustrând-o; apoi își trece arcușul pe coarde și cântecul continuă:

Atunci comandantul,
Bravul căpitan…

— Da, da; toate sânt trecătoare! face domnul Agaton, sorbind din pahar. Se duse Oprișanu, se duce și păcura lui. Ne ducem și noi, cum s-a dus Titanicul la fund. Toți ne ducem, numai pământul rămâne.

Inginerul privește pe fereastră și vede că între sonde, pe pământul sterp, au și început să apară pete verzi. Așa începe să se vindece orice rană, se gândește, puțin azi, mâine puțin, până se uită de tot.

— Da, da, răspunde, ai dreptate, domnule Agaton, toate trec!…

Gândul lui dă un ocol schelei, așa cum se vede năruindu-se zi de zi. Apucă apoi pe drumeagul cotit, prin pădure, urcă pe potecă, spre plai și, deodată, când dă de lumină, sus, amintirea i se deschide peste alte vremuri, peste putință să-și dea seama, dacă au fost ieri, sau acum o mie de ani.

„Ciudată ființă și ciudată soartă! își spune, gândindu-se la fata de atunci. A vrut să treacă prin viață glumind, privind-o cu ochii ei batjocoritori, să nu ia nimic în serios, și viața a trebuit să arate tocmai cât e de aprigă!”

Dinspre pădure, un pâlc de lucrători coboară pe drumul bolovănos, ducând în roabe, bobine mari de sârmă; se demontează linia electrică. După cabluri, se vor scoate stâlpii, cu tăblițele lor, capetele de mort și fulgerele frânte dedesubt. Numai postamentele de beton vor rămâne, dar și pe acelea, frunzele le vor acoperi. „Într-o zi, se gândește inginerul, va crește iarba în drum și nimeni nu va mai ști pe unde am venit și pe unde am plecat noi.”

Și cum se gândește așa se uită în lungul drumului, se tot uită, de parcă mai așteaptă să vadă pe cineva coborând din amintirile de acum o mie de ani.

Zadarnic așteaptă, știe și el; acum, când totul se năruie și încetul cu încetul toate se duc, în schela părăsită nimic, nici măcar o umbră, nu mai poate veni.

1943

HINGHERUL

Nauciu fusese adus în oraș, în ziua când Consiliul Comunal socoti că pe străzi umblă prea mulți câini. Adevărul este că, pe vremea aceea, câinii întrecuseră numărul locuitorilor, socotiți cu femei și cu copii cu tot.

Umblau slobozi pe străzi, în grădina publică, prin piață, intrau prin prăvălii adulmecând, și se strângeau șir la măcelării. Numai vinerea dispăreau, de nu mai găseai unul, oricât ai fi căutat; fiind zi de tăiere, plecau din zorii zilei afară din oraș, la abator.

Abatorul era o baracă de scânduri, împrejmuită cu șipci roșii, dincolo de barieră, pe malul Dunării, într-un loc sterp și bătătorit. Câinii se așezau de jur împrejurul gardului și așteptau, care tolăniți pe o coastă, care cu botul pe labe, care făcuți colac… Câte unii dădeau târcoale, pe la porți, cu pasul leneș și nepăsător. Din când în când, înăuntrul barăcii se auzeau mugete sugrumate și lovituri îndesate de satâr. Atunci animalele tresăreau, ridicau capul, cu urechile ciulite; un fel de tremur mărunt le făceau dinții să clănțăne, ca de frig.

Într-un târziu, stăvilarul jgheabului de scurgere se ridica și resturile, aruncate de parlagii, amestecate cu sângele și murdăriile din abator, începeau să curgă, învălmășite, răspândind în aer un abur sângeriu. Atunci câinii se năpusteau. Cei dintâi cădeau în jgheab, scăldați în sânge, ceilalți îi încălecau, alt rând venea deasupra și în hărmălaia înspăimântătoare, în vânzoleala însângerată, care nu apuca o halcă de carne, apuca spinarea celuilalt..

Erau tot neamul de câini, rasele cele mai felurite, și cele mai neobișnuite corcituri. Din spițe îndepărtate și încrucișate ieșise o amestecătură fără de nume. Veniseră de cine știe câtă vreme, unii cu vapoarele, ba din susul Dunării, ba dinspre mare, alții cu caravanele muntenilor, alții cu ciobanii, alții, în sfârșit, fugiseră de foame, din satele Bărăganului.

Unii fuseseră uitați de cine știe care comandant de vas, sau de cine știe ce călător: câini uriași de St. Huben, cât niște viței de mari, cu urechile mai lungi decât botul lor grosolan, grifoni, dogi nemțești, sau din Danemarca, prepelicari, ogari, foxterrieri, spitzi, buldogi, ursuleți negri de Terra-Nova, copoi, mozoci, cokeri, șoricari… Amestecați unii cu alții și toți laolaltă cu câinii ciobănești, ai locului, care cenușii, care roșcați, care negri, câteodată

grași, de cele mai multe ori slabi și jigăriți plin de ciulini, cu blana flendurită, își pierduseră numele și înfățișarea, dând naștere unei rase peste putință de comparat cu alta, născută parcă din capul locului aici, în orășelul de la Dunăre.

Atât că, la un moment dat, Consiliul Comunal socoti că sânt prea mulți, ceea ce era bine socotit. Trebuiau să ia măsuri.

Într-o zi apăru pe străzile orașului, o dubă neagră, mânată de un om mărunt, nețesălat, zbanghiu și urâcios.

Era Nanciu, și fusese adus tocmai de la București. De îndată ce i se dădu slujba în primire, el arătă că își cunoștea meseria.

În afara dubei, hingherului i se mai dăduse în primire o magazie veche, părăsită, afară din oraș, pe drumul Bucureștilor. Acolo își făcu el abatorul de câini. Locul se umplu îndată de hămăituri, de lătrături și de chelălăituri. Oamenii povesteau, cu ură și neputincioși, că hingherul nu se mulțumea să prindă câinii, să-i omoare, ca să le ia pielea, cum era învoit ci că, dintr-o pornire ticăloasă îi agăța înăuntrul magaziei de cârlige și, luându-i unul după altul la rând, îi jupuia de vii.

Duba lui neagră, deveni îndată odioasă. Copiii o primeau cu strigăte și cu fluierături, femeile o blestemau de pe prispele caselor, iar bărbații, din porți, aruncau în ea cu pietre, înjurând. Nanciu primea dovezile de dușmănie fără să clipească din ochii zbanghii, stând țeapăn pe capră, cu hățurile în mâna stângă, cu sbilțul în cea dreaptă, aproape măreț, mândru de meseria lui.

La răscrucile străzilor calul, deprins, se oprea singur. Hingherul cobora, se apropia de colț pitit pe după zid, și care câine trecea pe strada cealaltă, îi cădea în sbilț.

Câteodată pietrele aruncate de oameni, îl izbeau în spinare, se înfundau în bunda moale și cădeau de-a rostogolul pe caldarâm. Alteori i se opreau în cap, cu un sunet sec, ca de doagă spartă. Hingherul icnea, răzbit, dar privirea îi rămânea ațintită înainte fără vreun semn de spaimă sau un gest de apărare.

În sbilțul lui cădeau câinii vagabonzi, de pe stradă, dar adesea cădeau și din acei cu stăpân. Când oamenii prindeau de veste, alergau după dubă, prindeau calul de căpăstru și încolțindu-l pe hingher îi cereau cu strigăte și amenințări, ridicând bastoanele în vânt, să elibereze animalele. Nanciu primea amenințările, înjurăturile și loviturile, fără să clintească, ținând

parcă lungul străzii între ochii lui zbanghii și de înduplecat nu-l îndupleca nimic.

Neputincioși, oamenii începeau să lovească în dreapta, în stânga, cu bastoanele, loveau calul nevinovat, pe Nanciu, de pe capră, loveau lacătul cel mare de la ușa dubei, loveau în acoperișul ei de tablă ruginită. Speriați, câinii dinăuntru începeau să urle: calul o lua la goană…

Duba străbătea orașul hurducând. Lumea se dădea speriată la o parte. Auzind hărmălaia, câinii de pe străzi se ascundeau pe sub garduri, cei din curți scoteau capul prin zăbrele, sau pe sub poartă și împreună cu cei din dubă, începeau să urle, de la o margine la alta a orașului.

În jurul abatorului de câini se găseau o sumă de acareturi părăginite. Cu puțină muncă, vreunul din ele s-ar fi putut transforma în locuință omenească. Hingherului îi veni mai la îndemână să lase totul în paragină; pentru adăpostirea lui, își săpă bordei. Nimeni afară de el nu pătrunsese înăuntrul acestei locuințe primitive. Uneori pe gura bordeiului, oamenii care treceau pe drum spuneau că se văd pâlpâiri ciudate, ca pe o gură de iad, și își scuipau în sân. Putea fi numai fumul de pe vatra unde hingherul își făcea fiertura.

Nu trebuie întotdeauna să dai crezare vorbelor.

Unii începură să spună cele mai înspăimântătoare lucruri: că Nanciu topește câinii jupuiți, într-un căzănel pus pe pirostrii, că le adună untura, cu linguroiul, într-un chiup mare de pământ și că apoi se hrănește din el toată iarna, întinzând-o pe mămăligă, cum ai întinde unt. Puțin lipsea să se spună, dacă nu cumva s-o fi spus, că nu mănâncă numai câine, ci și carne de prunc. Noroc că în acel timp, în oraș și în împrejurimi, nu s-a auzit să fi pierit vreun copil.

Multe minciuni, ca totdeauna, dar era și ceva adevărat; atunci când ieșea întunecat și plin de fum de pe ușa bordeiului, cu bunda cenușie, peticită, cu părul lățos căzându-i pe ochi, cu mâinile bălăbănindu-i-se pe lângă corp, lungi până în jos de genunchi, Nanciu avea ceva de căpcăun, de arătare venită din altă lume.

Nimeni nu-i vorbise vreodată, nimeni nu se găsise să-i poarte un cât de mic prieteșug. Din curtea magaziei nu ieșea decât cu sbilțul și cu duba, după câini; alminteri nimeni nu-l văzuse făcând un pas afară, ca toți oamenii. Într-o zi, în ușa bordeiului, fu văzută o femeie, aplecată peste ceaun și

mestecând la mămăligă. O femeie groasă și mare cât un haiduc, și îmbrobodită până peste ochi cu o cârpă neagră, chircită pe vine sub o fustă largă cenușie, mestecând în ceaun cu mișcări domoale și încăpățânate, fără a lua seama la ceva în jurul ei, ca și când ar fi fost singură pe pământ.

Fu văzută și în ziua următoare, și în a treia, fu văzută mereu de atunci înainte, mestecând mămăliga sau frecând ceaunul, cu privirile aplecate și cu capul îmbrobodit.

Nimeni nu putu să afle despre ea altceva decât nimic. Târziu abia, și nesigure, începură să umble vorbe, că ar fi o bulgarcă dintr-un sat de lângă Rusciuc, care își omorâse bărbatul într-o noapte și ca să scape de mâna gâdelui, trecuse peste Dunăre și după ce ocolise flămândă orașul, nimerise la abatorul de câini.

Ce-or fi vorbit între dânșii, hingherul și femeia lui, când cădea noaptea și se strângeau sub acoperișul de stuf al bordeiului, ce-o fi fost în capetele și în inimile lor, a rămas de neștiut.

Dar că femeia s-a pripășit pe lângă bordeiul spurcat, nu a fost întâmplarea cea mai neașteptată. În curând, o altă ființă apăru, într-adevăr de neînchipuit, un animal blajin, un *câine* și hingherul a început să-l iubească.

Iarna se pregătea să vină, când într-un amurg timpuriu, roșiatic, din cale afară de gol și de trist, un câine sărman, fără stăpân, venind de pe câmp, cu coada între picioare, plin de ciulini, înfometat, speriat și pierdut s-a oprit în drum, cătând îndelung la bordeiul pe a cărui ușă îngustă ieșea o dâră firavă de fum.

Femeia tocmai venea din fundul curții, de la puț, cu câte o doniță afumată în mâini; a stat locului, plină de mirare.

„Iată, i s-a făcut coteiului de urât!” și-o fi zis în gând.

Și îndată a început să strige după hingher:

— Nance, Nance, ia vină, ia!

Nanciu a ieșit din bordei, cu sumanul pe umeri, aducând după el vălătuci de fum.

— Ia uite, ia! a făcut femeia plină de răutate, arătând din cap, spre câinele de pripas.

Văzând chipuri omenești, câinele a început să se gudure, ceea ce însă nu era în măsură să înmoaie inimile, nici a hingherului, nici a femeii lui.

Nanciu s-a tras iute lângă zidul magaziei, și, înhățând sbilțul de jos, a pornit spre drum.

Câinele avu o tresărire, poate nu de teamă, ci de nedumerire. Oricum, stătu locului, privindu-l pe Nanciu în ochi, cum se apropia, și dând din coadă, cu mișcări rare, neterminate, semn de nehotărâre.

— Stai tu, cotei! mormăi hingherul, cu glasul rău. Stai, că tocmai aveam nevoie de pielea ta!

Și zicând așa, a dat să repeadă sbilțul. Dar mâna parcă i-a înțepenit. Parcă ochii galbeni care îl priveau, blânzi și încrezători, nu erau ochi de câine, ci ochi omenești, și-n ochii aceia parcă a văzut Nanciu prima privire prietenească dintr-o viață fără prieteni.

— Haide, Nance, haide! l-a ațâțat femeia, de la bordei.

El a rămas însă prostit în fața câinelui și pe măsură ce timpul trecea, pe măsură ce câinele se gudura mai mult, își simțea mâna cu sbilțul mai grea.

— Prinde câine, prinde câine, Nance, nu sta! îl asmuțea femeia nemulțumită de purtarea lui.

Nanciu a mai stat așa înțepenit, o clipă, pe urmă l-a cuprins un tremur, sbilțul i-a căzut din mâini. Odată neînarmat, frica a pus stăpânire pe el și l-a zăpăcit. Rupându-se parcă din rădăcini, parcă pârâind, cu o sforțare care durea până în adânc, s-a smucit din loc, și a luat-o la goană spre curte, prostit.

Dincolo de gard, aflându-se la adăpost, dar încă speriat, a început să adune bulgări de pe jos, din toate părțile și să-i arunce bezmetic în drum.

— Ho, câine! Ho, câine! striga, ieșit din minți.

Și retrăgându-se de-a-ndăratelea, tot aruncând cu bolovani, și-a căutat loc până la bordei, pe a cărui ușă s-a strecurat, tremurând.

Câinele a rămas în drum, gudurându-se cu aceeași nehotărâre de la început, primind ploaia de bulgări, fără să înțeleagă nimic.

Dacă femeia n-a simțit nevoia să-i dea un nume, pe câine Nanciu îl boteză îndată, și-i spuse Matei. Nu vorbea cu nimeni, altfel ar fi putut să mărturisească, rușinat de atâta slăbiciune, că Matei fusese frate-su mezin, peste care se surpase malul când era mic și îl durea inima când își aducea aminte.

Prima noapte câinele dormise la poartă; a doua noapte a dormit în curte; a treia în ușa bordeiului, făcut colac pe pământul gol. Când a căzut prima

zăpadă, Nanciu l-a luat înăuntru. Și-n zilele lungi de iarnă care urmară, între ei doi se legă o mare prietenie.

În zilele acelea, care ude, care înghețate, viscolite și geroase, Nanciu stătea pe patul de pământ, iar Matei își așeza botul pe genunchii lui. Femeia robotea, îndeplinindu-și, cu mișcările încăpățânate și domoale, treburile de fiecare zi.

Câteodată, văzându-i pe cei doi cum stau tihniți la căldură, o străbătea câte o mânie. Atunci făcându-se că își caută drum, scăpa câte un picior în coastele lui Matei. Câinele își sugea burta speriat, și fără să chelălăie, fără să mârâie, căuta apărare, ascunzându-se în țoale, lângă hingher.

— Lasă câinele, tu, femeie rea! o mustra atunci Nanciu, privind-o cu ochi dușmănoși.

Apoi, îmblânzindu-și privirea, se apuca să-l mângâie pe Matei.

Dumicat și dumicat, spre marea ciudă a femeii, mâncarea o împărțeau între ei, stăpânul cu câinele. Într-unele zile hingherul o punea pe femeie să încălzească apă și aducând în bordei covata, îi făcea baie lui Matei. Câinele stătea supus, până ce stăpână-sa îl clătea de săpun. Pe urmă învelit în suman, în fundul patului adormea la căldură, scheunând fericit.

Așa trecu iarna. Când începu a se desprimăvăra, câinele și stăpânul ieșiră în bătătură, unde ultimele pete de zăpadă se topeau. Se alergară cu zburdălnicie, de jur împrejurul magaziei, săriră peste gropi, se rostogoliră peste pământul jilav, mârâind veseli amândoi.

În dimineața următoare, Nanciu mers la grajd, scoase calul în curte, îl bătu pe spinare, îi dădu vreo două țesale prin părul încâlcit, și aruncându-i hamul peste gât, porni ducându-l de căpăstru, spre poarta magaziei. Matei se rostogolea în urma hingherului, îl apuca de opincă, zburda, lătra în vânt, mai vesel ca oricând.

— Tu, femeie! strigă Nanciu, trecând prin fața bordeiului, vezi să ai grijă de Matei, să nu se ia după mine.

Femeia ieși mătăhăloasă, dete să ațină calea câinelui, dar nu fu chip.

Nanciu deschisese ușa magaziei, trăsese duba afară, în soare, și se chinuia să îndrepte un cârlig.

— Haide, haide, tu, Matei, fii câine de omenie, și du-te de aici!

Matei dădu un ocol dubei, mirosind-o pe la colțuri și se opri cu părul de pe spate nițel zburlit, cu un picior ridicat în aer, parcă neîndrăznind să-l

pună pe pământ, parcă pregătindu-se să fugă, fără zburdălnicia de la început.

Terminând, Nanciu se apropie, pe furiș, își înfipse brusc mâna în ceafa lui și așa îl târî până în ușa bordeiului, unde, trecându-i o bucată de lanț pe după gât și priponindu-l de un țăruș, îl lăsă legat pentru prima oară.

Matei rămase în lanț smucindu-se zadarnic să-l rupă, ca să se ia după hingher. Pe urmă când huruitul dubei se pierdu în depărtare, înțelegând că nu mai poate face nimic, se așeză să aștepte, cu botul pe labe, îngândurat și trist.

Fu prima lui suferință, căci suferințele din trecut le uitase demult.

Și totuși, prietenia lui Matei pentru hingher nu se spulberă. Când Nanciu venea spre prânz cu duba din oraș, câinele fugea în fundul curții unde se ascundea, după o grămadă de bălegar, lipindu-și speriat capul de pământ și acoperindu-se cu labele peste ochi și peste urechi. Din magazie răzbăteau urlete înfricoșătoare, chemări desperate, pe care Matei le cunoștea. Erau chelălăituri subțiri și înecate, ca niște sughițuri omenești, chelălăituri prelungi de jale, scâncete mărunte, ca un fel de plâns, chelălăituri pe tonuri joase, răgușite, înnecate de sânge și iarăși izbucniri pe tonul subțire, sfâșietor.

Cât dura această îngrozitoare cazną, Matei tremura și scheuna subțire cu părul de pe spinare zburlit. Apoi, unul câte unul zbuciumatele chelălăituri se potoleau. Peste magazie se lăsa o liniște parcă înnecată de sânge. Parcă prin acoperișul ei de scânduri, ieșeau aburi roșii și se urcau până la cer.

Îndată după aceea, se auzeau pașii lui Nanciu prin curte și glasul lui, strigând:

— Na, cuțu-cuțu, Matei!

Matei ieșea din ascunzătoare, încă tremurând, se apropia cu capul la pământ, cu coada între picioare, gudurându-se fricos.

— Na, cuțu-cuțu, măi Matei! făcea hingherul, mângâindu-i spinarea speriată.

Apoi se așezau în ușa bordeiului, unde femeia aducea mâncarea, pe un taler de lemn mămăliga, într-o strachină, fiertura. Nanciu făcea dumicați mari, strângând boțurile de mămăligă în pumn, îi atingea în fiertură și începea să mănânce, un dumicat el, unul Matei. După masă, sătul, omul își

desfăcea opincile, își întindea obiectele pe iarbă, și, în picioarele goale, se așeza la soare cu fața spre cer, făcându-și mistuiala în aerul călduț.

În jurul lui, prin iarbă, mișunau fel de fel de gâze, în timp ce altele, zburătoare, îi bâzâiau pe la urechi. Matei le urmărea, curios, pe unele și pe altele, rotindu-și capul după ele, până îl prindea amețeala. Atunci revenea cu gâtul la stăpân; cu dragostea lui puțin speriată și cu recunoștința câinească, începea să-i lingă picioarele goale, de la călcâi până la vârf, oprindu-se îndelung pe fiecare deget.

De plăcere, hingherul scâncea încetișor.

De la picioare, Matei trecea la mâini, pe care i le lingea, la fel de recunoscător. Uneori, simțind în piele un miros care nu-i era necunoscut, spinarea câinelui se înfiora și un nod de teamă îi înțepenea în gâtlej.

Alminteri, restul zilei se scurgea în tihnă. Un ceas bun dormeau împreună la soare, apoi se sculau și până la apus, când femeia gătea cina, se hârjoneau prin curte, ca doi copii.

Într-o zi, fugind așa, urmărit de stăpân, Matei ajunse în ușa magaziei, care tocmai atunci se întâmplase să rămână deschisă. Înfierbântat de joc, se pomeni înăuntru și dacă intră, alergă prin penumbră până la fund. Acolo se opri, uitându-se înapoi, să-l aștepte pe Nanciu.

Dar când întoarse capul, întreaga lui făptură se zburli de groază: în dâra de lumină pe care ușa o lăsa să intre în magazie, Matei văzu, de o parte și de alta, în lungul pereților, două rânduri de cârlige, și de fiecare cârlig atârnau câte un câine jupuit, cu carnea însângerată, cu ochii plezniți, cu gura înțepenită într-un rânjet strâmb.

— Na, cuțu, cuțu! făcu hingherul, din ușă, chemându-l blând.

Matei își strânse picioarele sub burtă, cu mușchii încordați, căutându-și locul încotro s-o zvâcnească. Negăsind o altă ieșire decât aceea păzită de stăpân, prinse a chelălăi înspăimântat. Hingherul se apropie cu mâna întinsă, fără să-i înțeleagă spaima, fiindcă mintea nu-l ducea atât de departe.

— Na, cuțu-cuțu, na Matei!

Câinele îl așteptă, trăgându-se înapoi cu pași mici, încălecați și prinși de tremur, până ce se propti în perete. Când Nanciu fu alături, vederea animalului se tulbură, își zări stăpânul într-o pâlpâire însângerată, într-o apă roșie, în care pluteau câinii jupuiți. Scoțând un chelălăit ca de moarte, se propti cu desperare în picioarele chircite și scăpă pe sub mâna lui.

— Stai, mă câine, ce-ți veni?! făcu omul, luându-i-se pe urmă, nedumerit.

În ușa magaziei, dând cu ochii în soare. Matei se opri o clipă, prostit, cu urechile blegi, cu picioarele depărtate, tremurând. Apoi, spaima îi plezni din nou în măruntaie. Sugându-și spasmodic burta, scăpând din gâtlej vechiul chelălăit, o rupse la fugă, în jurul magaziei, și fugi, chelălăind, fugi neîntrerupt, din ce în ce mai îngrozit, ocolind magazia de nenumărate ori, până ce într-un târziu căzu răpus în spasme, lângă grămada de gunoi ud, cu ochii roșii rătăciți, cu sângele curgându-i pe gură și pe nări.

Nanciu îngenunchie lângă el.

În ușa bordeiului, cu mișcările ei domoale, încăpățânate, femeia curăța mămăliga întărită pe ceaun.

Dacă după această întâmplare Matei mai trăi câteva zile potolite, înăuntrul ființei lui, fuga nu conteni. O spaimă neîntreruptă, o frământare seacă a măruntaielor, îl ținu tot timpul încordat, cu burta suptă până în șira spinării.

Nanciu nu putea să-și dea seama de chinurile lui. Își vedea mai departe de treburi, pleca dimineața după câini, venea cu duba plină, îi agăța în cârlige și, netulburat, se apuca de jupuit.

Câteva zile mai târziu, stând la masă, în momentul când hingherul îi întindea dumicatul fierbinte, goana din măruntaiele câinelui se sparse dintr-odată și-i ieși pe gură. Cu ochii înroșiți, Matei se strânse cu picioarele adunate sub el, și când Nanciu întinse brațul să-l mângâie, își scăpă colții însângerați în mâna lui.

Hingherul sări înfuriat.

— A, stai tu câine, că te fac eu! răcni.

Și fără a mai cugeta, se suci să pună mâna pe sbilț. În clipa următoare Matei era dus. Cu coada atârnându-i prin bălării, cu capul țeapăn, fără a căuta vreun drum, chelălăind, fugea către șosea, ca în ziua când văzuse câinii jupuiți.

Nanciu se uită după el, prostit. Îl văzu trecând prin gardul de sârmă ghimpată: o bucată de blană, din spinare, îi rămase agățată în ghimpi. Nu se domoli, sări șanțurile drumului, o luă peste câmp și fugi, fugi, chelălăind, trecu peste lanuri, prin porumbiști, sări garduri, nu ocoli nimic, merse cu gâtul țeapăn, drept înainte, fugi, fugi, lăsând în urmă jalnicul chelălăit și dâra balelor însângerate pe pământ.

Oamenii de pe câmp se opreau și-l priveau, care crucindu-se, care râzând.

— Uite iepurele, uite-l ia! strigau unii, facând haz.

Alții dădeau cu căciula după el.

— Tunde-o, Grivei, nu te lăsa!

Matei fugi chelălăind, cu soarele în ochi, fugi aburind, fără să aleagă drumul, ca orbit, mânat de aceeași spaimă, strânsă ca un arc pe măruntaiele lui.

— Ține-o așa, ține-o așa! strigau, râzând țăranii de pe câmp.

În fața câinelui, pe un dâmb, dincolo de care vederea se deschidea spre valea Dunării, larg, apăru o salcie scorburoasă, parcă aținându-i calea, cu brațele date în lături.

Matei nu-și domoli fuga, nici nu ocoli. Urcă dâmbul în salturi înnebunite, mânat de bezmetica încolăcire de arcuri din măruntaiele lui, goni când cu burta la pământ, când în salturi lungi, goni și în trunchiul copacului se opri, icnind.

Cu un pocnet sec, urmat de un fâșâit parcă de rufă sfâșiată, corpul lui fu aruncat în sus de unde căzu moale, întinzându-se pe pământ, ca un sac golit.

Trecuseră poate două sau trei săptămâni de atunci, când, într-o noapte, după al doilea cântat al cocoșilor, Nanciu se trezi din somn, speriat.

— Femeie, femeie! chemă, prin întuneric, cuprins de o teamă nelimpede.

Picioarele i se încurcaseră în țoale și neizbutind să coboare, i se păru că îl legase cineva de pat.

— Ce este? mormăi femeia de jos, unde dormea. Iarăși te doare la cap?

De un timp, hingherul își simțea seara, înainte de culcare, capul fierbând. În zori când se trezea, era parcă beat.

Nu răspunse. Cu mișcări înfrigurate își desfăcu picioarele, apoi, văzându-se liber, răsuflă ușurat. Se întinse la loc să doarmă, dar liniștea nu-i revenea. Prin creieri parcă-i umbla ceva, un vierme lung, care se tot încolăcea, și-o cotea, și când dădea de tivgă, se trăgea repede înapoi.

— Femeie, femeie! scânci.

Apoi ochii i se opriră pe fereastra bordeiului, care i se păru plină de flăcări. Sări din pat și, împiedicându-se în trupul mare al femeii, își căută drumul spre ușă. Când o deschise, văzu tot cerul în față roșu.

— Arde la București! strigă înspăimântat.

Femeia veni după el; privi fără să înțeleagă.

— Nu arde! zise, cu glasul tărăgănit.

Nanciu se întoarse tremurând.

— Arde la Rusciuc! strigă.

Ea clătină din cap, domol și încăpățânat.

— Nu arde! Nu arde!

— Arde la Călărași! strigă hingherul din ce în ce mai speriat, ca și când flăcările de pe cer ar fi înaintat spre bordeiul lui din toate părțile.

Femeia se aplecă și ridică de jos donița neagră.

— Ai căldură, zise. Ține, bea!

Nanciu luă donița nedumerit, apoi, fără hotărâre, îi săltă capacul și dădu să bea. Cerul roșu se oglindi în gura doniței și îi tâșni în obraz ca o flacără.

Aruncă donița, îngrozit. Apa se risipi pe pământul bătut, o dâră se întoarse pe locul înclinat, spre ușa bordeiului. O simți strecurându-i-se, ca spinarea unui șarpe, pe sub piciorul gol.

Se aruncă în lături, ars. Se împiedică și căzu. O clipă rămase năucit sub cerul aprins. Corpul îl durea, iar capul îi atârna greu. Se săltă anevoie, ajunse în patru labe, i se păru dintr-odată că e mai bine să rămână așa, să nu se ostenească mai mult, să se târască pe genunchi și pe podul palmelor, până la pat.

Femeia îi ținea drumul, în ușa bordeiului, privindu-l nepăsătoare cum se târa pe pământ. El vru să-i spună ceva, o vorbă de ocară, dar își simți gâtlejul înțepenit. Din spaimă făcu o sforțare să strige; gâtlejul nu se descleștă; scoase un fel de mârâit. Se ascultă tresărind și sunetul păru a-l întărâta.

Femeia se dădu în lături, poate speriată, fără să iasă din mișcările ei domoale, de catâr leneș.

— Nance, îl chemă. Ce faci, Nance?

Hingherul se opri în fața ei, privind-o cu ochii roșii, și o lătră:

— Ham!

Apoi încă o dată:

— Ham! Ham!

Ea îl văzu încordându-se și presimți că va urma un necaz. Nanciu își înțepeni vârfurile picioarelor în țărână, se săltă încetișor din față și deodată se aruncă asupra ei, cu gura căscată. Ea se feri și porni la goană, în jurul bordeiului. Hingherul i-o luă pe urmă, în patru labe, lătrând.

Mersul acesta greoi, îl făcu s-o piardă. După câteva salturi se opri și cuprins parcă de necaz, începu să chelălăie subțire și tremurat.

— Nance! Nance! ce ai tu? mai încercă o vorbă femeia, din partea cealaltă a bordeiului.

Hingherul tăcu o clipă, apoi, pregătindu-se pe furiș, făcu iarăși un salt și porni după ea, gonind în patru labe. Fugi hămăind, de jur împrejurul curții, se opri o clipă la grămada de bălegar unde se ascundea Matei, chelălăi cu ochii pe cer, și iar porni. În ușa magaziei, căzu în brânci și începu să râcâie cu mâinile sub prag, scheunând.

Spre răsărit cerul albea. În spatele bordeiului silueta mătăhăloasă a femeii începea să se deseneze clar. Stătea nemișcată, spaima parcă-i trecuse, parcă nu era nici mirată; aștepta, nepăsătoare.

Nanciu râcâi un timp cu furie, sub ușa magaziei. Apoi începu să chelălăie din nou, oprindu-se din când în când, ca să tragă cu urechea înăuntru. Dinăuntru nu răzbătea nici un fel de zgomot; nici vântul măcar nu șuiera ca totdeauna, printre scândurile acoperișului. Dimineața venea limpede și liniștită. În copacii de pe șosea nu se clintea nici o frunză. Hingherul rămase o clipă nehotărât, apoi, cu gâtul țeapăn între umeri, își reîncepu goana prin curte. Ocoli magazia, odată, de două ori, rostogolindu-se prin țărână. A treia oară, abătându-se un pas din drum, se pomeni cu duba în față. Ușa cu gratii, dată în lături, îi deschidea înainte o gură de întuneric. Se opri puțin, adulmecă, apoi, dintr-un salt fu în fundul dubei, unde se opri cuprins de spasmuri, scoțând lătraturi scurte.

Femeia stătu o clipă la pândă, apoi se apropie pe nesimțite, și cu o singură mișcare, trânti ușa dubei și puse cârligul.

De la abatorul de câini, șoseaua trecea pe la depozitul de benzină, pe la biserica Sfântul Nicolae, pe la Legiunea de jandarmi, lăsa pe dreapta piața de legume, pe stânga hala de carne, străbătea un șir de case gospodărești, ocolea chiristigeria, școala profesională, restaurantul cel mare, și atunci se putea spune, că era în centrul orașului.

Spre fiecare din aceste locuri, la ora aceea timpurie când duba apăru pe străzi, se îndreptau oameni, fiecare după treburile lui. La depozitul de benzină aștepta, plin de călători, autobuzul pentru București; în fața bisericii își întindeau țolurile cei trei ologi; la Legiunea de jandarmi, soldații scuturau un covor lung, roșu; piața forfotea de slujnice și de gospodine; din porțile fiecărei case, pleca măcar câte cineva: un om la slujbă, un copil la școală…

Duba se opri le depozitul de benzină. De pe capră, femeia se aplecă spre călătorii din autobuz și, cu glasul tărăgănat, îi întrebă:

— Spital? Spital?

Oamenii nu înțeleseră ce vrea. Dintr-o curte, văzând duba o femeie țipă:

— Huo!

O piatră zbură din altă parte și se opri în burta calului. Calul o porni la trap.

Roțile cu șine de fier ale dubei scoteau pe caldarâmul neregulat un huruit pe care toată lumea din oraș îl cunoștea. Prin fundurile curților câinii începură să-l latre. La o fereastră cineva dădea perdeaua la o parte și striga:

— Huo! Huo! La oase! Huo!

La prima răspântie, femeia se opri.

— Spital? Spital? întreba pe trecători.

Trecătorii o priviră cu ură.

— Huo! strigă cineva.

Un grup de copii, cu ghiozdanele la spinare, care se duceau la școală, se opriră, adunară pietre de pe jos și când duba se apropie, începură să o bombardeze. Tabla lovită scotea sunete de darabană.

Un câine apărut din față se opri speriat, apoi o rupse la goană înapoi, chelălăind. Alți câini începură să chelălăie, întâi cei din apropiere, apoi alții mai departe, pe alte străzi.

La răspântia următoare, femeia opri și întrebă:

— Spital?

Un bătrân, cu mustățile și cu barbișonul albe, aștepta pe marginea trotuarului. Vederea dubei îi ridică sângele în ochi; se repezi la femeie cu bastonul ridicat. Ea îl privi nepăsătoare.

— Spital? Spital? întrebă nepăsătoare, parcă fără să vadă bastonul.

O ceată de câini trecu în goană, chelălăind, pe strada din față.

Oamenii strigară:

-Huo! Huo!

O nouă ploaie de pietre se abătu asupra dubei. Speriat, calul se smuci în ham și porni într-un galop dezordonat. Duba începu să sară pe pietre, dintr-o groapă în alta, zdrăngănind.

Așa străbătu orașul, până în piața prefecturii, pe care o ocoli, pentru a o lua în neștire pe alte străzi. Zgomotul ei, care se auzea de departe, atrăgea în stradă lumea, din case, din birouri, din prăvălii. Unii blestemau, alții

aruncau cu pietre. La fiecare piatră duba bubuia și la fiecare bubuitură calul își mărea galopul speriat.

Femeia lăsase hățurile, nu mai încerca să oprească, ședea nepăsătoare pe capră. Din când în când se mai apleca spre vreun trecător ca să-l întrebe din goană:

— Spital? Spital?…

Și numai după ce duba trecea, oamenii îl vedeau pe hingher în spate, închis, agățat cu mâinile pe drugii ușii, cu ochii roșii, cu gura însângerată, chinuindu-se să scape și chelălăind, cum chelălăiau altădată câinii prinși de el.

Dar în huruitul dubei și în răcnetele celor de pe trotuar, chelălăitul hingherului nu se auzea.

Se auzeau numai câinii lătrând, speriați, pe străzile unde duba trecuse și pe celelalte străzi, toți câinii orașului, lătrând ca printr-un gâtlej, ca o singură vietate amenințată să cadă în laț…

1943